

Engelleri Aşmak: Türkiye'de Suriyeli Çocukları Okullaştırmak

Theirworld

 SETA

**ENGELLERİ AŞMAK
TÜRKİYE'DE SURİYELİ
ÇOCUKLARI OKULLAŞTIRMAK**

COPYRIGHT © 2017

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları 93
I. Baskı: 2017
ISBN: 978 975 2459 24 3

Uygulama: Hasan Suat Olgun
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul
Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.
1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire
21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

ENGELLERİ AŞMAK TÜRKİYE'DE SURİYELİ ÇOCUKLARI OKULLAŞTIRMAK

İpek Coşkun, Celile Eren Ökten, Nergis Dama
Mümine Barkçin, Shady Zahed, Marwa Fouda
Dilruba Toklucu, Hande Özşarp

SETA

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

Theirworld

İÇİNDEKİLER

SETA SUNUŞ | 7

THEIRWORLD SUNUŞ | 9

YÖNETİCİ ÖZETİ | 11

Sayısal Veriler ve Okullaşma | 11

Finansman | 12

Planlama ve Yönetim | 13

Eğitim Öğretim ve Okula Uyum | 14

GİRİŞ | 17

TÜRKİYE'DE

SURİYELİLERİN EĞİTİMİNDE MEVCUT DURUM | 19

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ | 25

ARAŞTIRMA BULGULARI | 29

Okul Dışı Suriyeliler | 29

Suriyelilerin Eğitim Yönetimi | 34

Okulların Finansmanı | 44

GEM ve Devlet Okulu İkilemi | 46

Suriyelilerin Eğitiminde Gizli Aktörler: Öğretmenler | 50

Suriyeli Öğretmenlerin Mevcut Durumu ve Geleceği | 52

Türkçe Eğitimi ve Ders Materyalleri | 61

Okullara Uyum | 67

Suriyeli Çocuklarda Travma | 72

Suriyelilerin Eğitiminde Sivil Toplumun Rolü | 74

Engelli Öğrencilerin Eğitime Katılımı | 77

Suriyeli Çocukların Gelecek Planları | 78

Öğrencilerin Tüketim ve Beslenme Alışkanlıkları | 81

SONUÇ VE ÖNERİLER | 85

KAYNAKÇA | 88

Şekil Listesi

Şekil 1. Geçici Barınma Merkezi İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler	19
Şekil 2. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin En Fazla Bulunduğu Dört İl	20
Şekil 3. Okul Çağındaki Suriyelilerin Okullaşma Durumu	20
Şekil 4. Okullaşan Suriyelilerin Cinsiyete Göre Oranı	22
Şekil 5. 2014-17 Yılları Arasında Suriyeli Öğrenci Sayıları ve 2018 Yılı Öğrenci Sayısı Hedefi	22
Şekil 6. Raporun Hazırlanma Süreci	25
Şekil 7. Araştırmanın Yapıldığı İller	26
Şekil 8. Saha Çalışmasında Görüşme Yapılan Kişiler ve Kurumlar	26
Şekil 9. Araştırmada Kullanılan Görüşme ve Gözlem Yöntemleri	27
Şekil 10. Suriyeli Çocukların Okul Dışında Kalma Nedenleri	29
Şekil 11. Suriyelilerin Eğitiminin Yönetiminde Kurumsal Yapı	35
Şekil 12. FRIT Kapsamında Eğitim Fonu	36
Şekil 13. Eğitimde Fiziksel Kapasitenin Artırılmasında Öncelikli Hedefler	38
Şekil 14. UNICEF'in MEB'le İş Birliği Yaptığı Eğitimin Üç Ayağı	38
Şekil 15. Suriyelilerin Eğitim Gördüğü Okullarda Finansman Döngüsü	44
Şekil 16. Kurumlara ait GEM sayıları	45
Şekil 17. Suriyelilerin Eğitiminde Görev Alan Öğretmenler	50
Şekil 18. Okullarda Türkçe Öğretiminde En Yaygın Kullanılan Yunus Emre Enstitüsüne Ait Kitap	64
Şekil 19. Suriyeli Öğrencilerin Eğitime Uyumunda Belirleyici Unsurlar	68
Şekil 20. Suriyeli Çocuk ve Gençlerin İçinde Buldukları Travma Döngüsü	72

Tablolar Listesi

Tablo 1. Devlet Okulları ve GEM'lere Göre Toplam Öğrenci Sayıları	21
Tablo 2. Farklı Kademelerde Çağ Nüfusuna Göre Okullaşma Oranları	23
Tablo 3. GEM'lerde Görevli Öğretmenler	23
Tablo 4. Ziyaret Edilen Geçici Barınma Merkezleri	27
Tablo 5. FRIT Kapsamında Yapılacak Altyapı ve İnşaat Çalışmaları	37
Tablo 6. FRIT Hibesi ile Yapılacak Eğitim Tesisleri	37
Tablo 7. GEM ya da Devlet Okulları: Avantajlar&Dezavantajlar	48
Tablo 8. Suriyeli ve Yerli Öğretmenlerin Temel Sorunları	60

SETA SUNUŞ

2011 yılından bu yana Suriye’de yaşanan insani krizin yansımaları bütün dünyada yankı bulmuştur. Türkiye’nin bu krizde yaşadığı tecrübe ise uluslararası toplum için örnek teşkil edecek niteliktedir. Zira uyguladığı açık kapı politikası ile Türkiye, dünyada en çok mültecinin barındığı ülke konumundadır. Türkiye resmi rakamlara göre 3 milyon 6 bin 298 Suriyeliye ev sahipliği yaparak mülteci krizinde sorumluluğun en büyük kısmını üstlenmiştir. Ülkemizde bulunan Suriyelilerin sayısı dikkate alındığında bu kişilerin sosyal hayata uyumlarının sağlanması da son derece önemlidir.

Sosyal hayata uyum noktasında ise en önemli hususlardan biri eğitimidir. Özellikle çocukların eğitimden uzak kalmaları kayıp nesil olmaları riskini ortaya çıkarmıştır. Bunu engellemek için Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bir yol haritası belirlemiş ve buna yönelik adımlar atmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de temel eğitim çağındaki bulunan yaklaşık 1 milyon öğrencinin yüzde 60’ı okullandırılmıştır. Bununla birlikte okul çağındaki bulunan Suriyeli öğrencilerin tamamının kademeli olarak eğitim sistemimize entegre edilmesi planlanmaktadır.

SETA Vakfı Suriye krizinin patlak verdiği ilk yıllardan itibaren başta Türkiye’deki Suriyelilerin eğitimi üzere hukuksal durumları ve sosyal yaşama uyumları konusunda farklı çalışmalarla süreci desteklemiştir. Suriyelilerin eğitimi noktasında ise özel bir hassasiyete sahip olan SETA Vakfı bu çalışmada benzer hassasiyetlere sahip bir düşünce kuruluşu olan Theirworld ile iş birliği gerçekleştirmiştir. Suriyeliler üzerine çalışmalar gerçekleştiren Theirworld bu konuda dünyada öncü bir konumda olduğundan SETA Vakfı için de önemli bir çalışma ortağı olmuştur.

Bu raporun ortaya çıkmasında önemli katkıları bulunan PICTES Projesi Koordinatörü Sayın Haydar Şahin ve Koordinatör Yardımcısı Sayın Sevgi Erna’s’a, Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürü Sayın Ali Rıza Altunel ve ekibine minnettarız. Son olarak araştırma süresince SETA ekibinden desteğini esirgemeyen Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Sayın Ercan Demirci’ye Suriyelilerin eğitiminde göstermiş olduğu özverili çalışmalardan dolayı ülkem ve bütün Suriyeli çocuklar adına teşekkür ederim.

Burhanettin Duran
SETA Genel Koordinatörü

THEIRWORLD SUNUŞ

Suriye beş-altı yıl öncesine kadar Ortadoğu'daki iyi eğitim örneklerinden biri olarak evrensel eğitim standartlarına ulaşmaya çalışan bir ülkeydi. Suriye krizinde beş yıldan fazla bir zamanı geri bıraktığımız bugün ise milyonlarca çocuk ve genç ülkesini terk etmek durumunda kalmış, pek çoğunun eğitim hayalleri suya düşmüş ve zorunlu göç nedeniyle sosyal ve bireysel olarak çok daha kırılgan hale gelmişlerdir.

Tüm bu engellere rağmen Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler mülteci çocuk ve gençlerin ümitlerini yeniden yeşertmek ve onlara bir gelecek planı sunmak için önemli yatırımlar yapmaktadır. Türkiye bu minvalde 3 milyondan fazla Suriyeliye ev sahipliği yaparak özellikle eğitim ve öğretimde de anlamlı bir yol kat etmiştir. 1 milyona yakın okul çağındaki Suriyeli çocuk ve gencin yaklaşık üçte ikisine Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) ve devlet okullarında eğitim hizmeti verilmektedir.

SETA ile iş birliğinde gerçekleştirmiş olduğumuz bu araştırma raporunda Theirworld olarak beş ilde gerçekleştirilen 300'den fazla görüşmeci ve hem nitel hem nicel veriler neticesinde Türkiye'deki Suriyeli öğrencilerin mevcut durumunun yanı sıra Suriyelilerin eğitiminin finansmanı, sınıf içi uygulamalar gibi konularda derinlikli bir değerlendirme fırsatı bulunmuştur. Bulgular ışığında raporda Suriyeli çocuk ve gençlerin eğitiminde nitelik ve iyi örneklerin sayılarının artırılması için birtakım öneriler getirilmiştir.

Rapora göre ayrıca Suriyelilerin eğitimi için sunulan uluslararası desteğin kısa vadeli çözüm sunmakta olduğu, önümüzdeki birkaç yıl içerisinde yaşanacak tıkanmaya karşın kısa vadeli çözüm önerilerinden uzun vadeli sürdürülebilir uluslararası iş birliklerine gidilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Rapor ayrıca Suriyeli çocuk ve gençlerin toplumsal uyumlarının sağlanması noktasında travma ve psikososyal ihtiyaçlara dikkat çekerken özellikle engellilik ve çocukların beslenme sorunları ile ilgili olarak da değerlendirmelere yer vermektedir.

Bu araştırma raporunun Suriyeli çocukların daha fazla eğitimin dışında kalmaması için politika yapıcılar, okul yöneticileri, öğretmenler ve paydaşlar nezdinde sürdürülebilir mekanizmaların kurulmasına katkı sağlamasını temenni ederiz.

Ben Hewitt

Direktör, Theirworld

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu çalışma SETA Vakfı ile Theirworld iş birliğinde iki temel araştırma sorusu üzerinden gerçekleştirilmiştir: Birincisi Türkiye’de okullaşan Suriyelilerin mevcut durumunu tespit etmek, ikincisi de okullaşamayan Suriyelilerin okullaşamama nedenlerini analiz etmek ve bu konuda politika önerileri geliştirmek.

- Çalışma kapsamında Suriyeli sayısının yüksek olduğu beş il olan İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Ankara’da Suriyelilerin eğitim gördüğü GEM ve devlet okulları, sivil toplum kuruluşları (STK) ve kamu kurumları ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.
- Saha çalışmasında Suriyelilerin yaşadığı altı farklı geçici barınma merkezinde de (GBM/kamp) GEM’ler ziyaret edilmiş, öğrenci, öğretmen ve yöneticilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.
- Saha çalışmaları 29 Mart-21 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

300’ün üzerinde kişiden görüş alınan bu çalışmada Suriyelilerin eğitimi ile ilgili sayısal veriler ve nitel görüşme bulguları aşağıdaki şekilde analiz edilmiştir:

SAYISAL VERİLER VE OKULLAŞMA

- Güncel rakamlara göre Türkiye’de 3 milyon 6 bin 298 Suriyeli yaşamaktadır. Bunların arasında 5-18 yaş aralığında okul çağındaki nüfus ise 833 bin 39’dur. Yani Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin yaklaşık üçte biri okul çağındadır.

- 2016-2017 eğitim öğretim dönemi itibarıyla Türkiye'de okullaşan Suriyeli öğrenci sayısı 492 bin 544'tür. Buna göre okul çağındaki Suriyelilerin yaklaşık yüzde 59'u okullaşmıştır.
- Okullaşan Suriyelilerin yüzde 65'i GEM'lere, yüzde 35'i ise devlet okullarına devam etmektedir.
- Gelecek yıl okullaşan öğrenci sayısının 550 bine, oranın ise yüzde 65'e çıkarılması hedeflenmektedir. Gelecek üç yılda GEM'leri devlet okuluna dönüştürme kararı alan Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) önümüzdeki yıl öğrenci sayısını devlet okullarında 300 bin, GEM'lerde 250 bin olarak planlanmaktadır.
- Okullaşan Suriyelilerin yüzde 49'u kız, yüzde 51'i de erkektir.
- Okullaşma oranının en yüksek olduğu kademe ilkökul iken en düşük olduğu kademe lisedir. Sınıf düzeyinde bakıldığında ise okullaşma yüzde 140 ile en yüksek 2. sınıflardadır. Okullaşmanın en düşük olduğu sınıf düzeyi yüzde 15 ile 11. sınıftır.
- Okul öncesi eğitimde okullaşma oranı yüzde 31'dir.
- Türkiye'de halen 6 bin 67 öğrenci açık öğretimde eğitimine devam etmektedir.
- GEM'lerde 13 bin 116 Suriyeli eğitici hizmet vermektedir.
- Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenmesi için 5 bin 959 Türkçe, Rehberlik, Sınıf Öğretmenliği ve Türk Dili ve Edebiyatı branşlarında eğitim personeli görevlendirilmiştir.
- Suriyelilerin eğitiminin yönetimi MEB Müsteşar Yardımcılığı makamının liderliğinde Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğünde 2016 yılında kurulan Göç ve Acil Durum Daire Başkanlığının koordinasyonu ile yürütülmektedir.

FİNANSMAN

- Eğitimde en önemli projelerden biri Avrupa Birliği (AB) ile geri kabul anlaşması kapsamında yürütülen 500 milyon avro bütçeye sahip PICTES'tir (Promoting Integration of Syrian Children to Turkish Education System). Projede 300 milyon avro Suriyelilerin eğitiminde kaliteye yönelik çalışmalara, 200 milyon avro da okul inşaatları için ayrılmıştır.
- MEB temsilcilerine göre bu destek Türkiye'deki mevcut okul ve derslik ihtiyacının sadece yüzde 10'unu karşılayabilmektedir.
- UNICEF tarafından GEM'lerde okuyan 222 bin 944 öğrenci için öğrenci başına 30 TL nakit yardımı okullara gönderilmiştir. Ayrıca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kızılay, UNICEF ve ECHO (Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım İşlemleri) iş birliğinde Suriyeli öğrenciler için okula devam şartıyla yardım siste-

mi kurulmuştur. Bu kapsamda ilk ödeme dönemi okula devam sağlayan 56 bin öğrenciye ödeme yapılmıştır.

- Suriyelilerin eğitiminin finansmanında yetkililer tarafından dikkat çekilen en kaygı verici husus bahsi geçen tüm bu projelerin kısa vadeli planlanmış olmasıdır. Pek çoğu genellikle iki yıllık tasarlanmıştır. Ancak Türkiye'nin daha uzun vadeli çalışmalara ve desteklere ihtiyacı vardır.
- Okulların finansmanında ise her ne kadar MEB'in genel bütçesinden Suriyeliler için bir pay ayrılmamışsa da okul-aile bütçeleri, yerel yönetimlerin sağladığı destekler, STK'lar ve uluslararası kuruluşlardan gelen desteklerle faaliyetler yürütülebilmektedir. GEM'lerin bu konuda devlet okullarına göre daha fazla mali destek aldığı görülmüştür. Bu da devlet okullarındaki yönetici ve öğretmenler tarafından eleştirilmiştir.

PLANLAMA VE YÖNETİM

- Saha çalışmasında yapılan gözlem ve görüşmelere göre bu süreçte en kritik rol okul yöneticilerine aittir. GEM'lerde kurgulanmış olan ve bir yerel bir de Suriyeli yöneticiden oluşan yönetim yapısı etkili çalışmaktadır. Aynı yapı devlet okullarında yoktur. Benzer bir yapının ihdası ya da Suriyelilerin olduğu devlet okullarında okul yöneticilerini destekleyebilecek ileri düzeyde Arapça bilen bir personelin istihdam edilmesi gündeme alınabilir.
- Bakanlığın önümüzdeki üç yıl içerisinde GEM'leri devlet okuluna dönüştürme kararı saha araştırmasında en çok gündeme gelen konu olmuştur. Dönüşüme yönelik en büyük tepki ve kaygı Suriyeli eğitimcilerden gelmiştir. Suriyeli eğitimciler dönüşümün olması durumunda kendilerinin işsiz kalacağından dolayı karara en büyük tepki veren grup olmuştur.
- Görüşme yapılan veliler devlet okullarının okul çevresinin daha düzenli ve güvenli olmasından dolayı dil ve kültür kaybı konusunda kaygıları bulunmasına rağmen büyük bir tepki göstermemiştir.
- MEB yetkililerine göre GEM'ler artık Geçiş Eğitim Merkezleri olarak hizmet verecek, üç yıl sonunda da tamamen dönüşüm gerçekleştirilmiş olacaktır. Bakanlığın GEM'lerin dönüşümüne yönelik politikasında temel motivasyon bu merkezlerin Arapça programla ilerlemesinden dolayı sosyal uyumu geciktirmesidir.
- Geçiş sürecinde en büyük risk devamsızlık ve okul terklerinin artması olacaktır. Bunun engellenmesi için iyi tasarlanmış bir uyum programına ihtiyaç vardır. Bunun için devlet okullarında bir hazırlık sınıfı bile planlanabilir.

EĞİTİM ÖĞRETİM VE OKULA UYUM

- Suriyelilerin eğitiminde halen Suriyeli eğitimcilerle yerel öğretmen ve eğitimciler birlikte çalışmaktadır. Yerel öğretmenlerde devlet okullarındaki kadrolu öğretmenlerin yanında Suriyelilerin eğitiminin desteklenmesi için 5 binden fazla sözleşmeli öğretmen alınmıştır. Bu öğretmenlerle iki yıllık sözleşme yapılmıştır.
- Halen GEM'lerde Suriyeli öğretmenler çalışabilirken devlet okullarında bu öğretmenler hizmet verememektedir. Devlet okullarında görevlendirilmeleri önemli bir husus olmakla beraber Türkiye'de halen ataması yapılmayan pek çok yerel öğretmenin olması bu kararın hayata geçirilmesi konusundaki en büyük politik engeldir.
- Coğrafi olarak Suriye'ye yakın olan illerde Suriyeli çocukların sosyal uyumunun Ankara ve İstanbul'daki çocuklara nispeten daha iyi olduğu gözlenmiştir. Burada benzer kültüre sahip olma ve bölgedeki illerde Arapça bilen insan sayısının daha fazla olması temel nedenler olarak gösterilebilir.
- Türkiye'de halen okul çağındaki Suriyelilerin yüzde 40'ı okullaşamamıştır. Saha çalışması yapılan illerde çocuklarını okula göndermeyen velilerle görüşmeler yapılmıştır. Buna göre çocukların okullaşmasında beş temel neden ön plana çıkmaktadır: tek ebeveynlik, ekonomik açıdan kırılganlık, yüksek hareketlilik, yetersiz bilgilendirme ve yönlendirme, kültürel nedenler.
- Eğitime ve okul ortamına uyum konusunda yapılan görüşmelerde ise belirleyici unsurlar şöyle ön plana çıkmıştır: öğretmenler ve okul yönetimi ile ilişkiler, Türkçe öğrenimi, karma eğitim, veli tutumu.
- Öğrenciler, öğretmenler ve velilerle yapılan görüşmelerde sıklıkla dile getirilen konu karma eğitim olmuştur. Her ne kadar lise düzeyinde ayrı okul ya da sınıflar oluşturulmuş olsa da veliler ve öğrenciler karma eğitim görmek istemediklerini belirtmiştir. Öğretmenler de sınıf içi yönetim ve öğrencilerin eğitime uyumu konusunda karma eğitim ortamlarının süreci zorlaştırdığını çünkü öğrencilerin çok tepkisel olduğunu belirtmişlerdir.
- Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göçle gelmiş olan özellikle Suriyeli kadın ve çocuklarda anksiyete, depresyon, travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik problemler önemli bir sağlık sorunu oluşturmaktadır. Okullarda krizin ilk dönemlerine göre benzer oranda travmatik çocuğun olmadığını söyleyen öğretmenler halen özellikle babasını kaybetmiş çocuklarda belirgin davranış sorunları yaşandığını ifade etmiştir.
- Öğretmenler tarafından en yaygın travma belirtisi akran zorbalığı, altını ıslatma ve içe kapanıklık olarak ifade edilmiştir. Benzer şekilde şiddeti içselleştirme de bu çocuklarda ortak görülen tavırlar olarak belirtilmiştir.

- Görüşme yapılan Suriyeli çocuklarla çalışan psikologlara göre savaş ve göç travması aile içi travmalara dönüşmüş durumdadır. Her ne kadar özellikle ilkökul düzeyinde çocuklar savaşı hatırlamayacak kadar küçük yaşlarda Türkiye'ye gelmiş olsa da ailelerindeki travma aile içi ilişkilere de yansımaktadır.
- Çocuklarda travmanın aşılması için atılacak her adımda özellikle annelerle birlikte bir sürecin izlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Kızılay tarafından İstanbul, Ankara, Gaziantep gibi illerde açılan ve çocukların yanı sıra anne ve babalara yönelik de destekler sunan projelerin sayısının artırılması ve desteklenmesi gerekmektedir.
- Türkiye'de STK'lar için 1999 Marmara depreminin ardından en büyük mihnet Suriye krizi olmuştur. GEM modelinin mimarı da STK'lardır. Bu nedenle STK'ların Suriyelilerin eğitiminde etkisi halen büyüktür. Ancak eğitimde faaliyet göstermeleri için bir STK akreditasyon sistemine ihtiyaç vardır. Kamu kurumları ve STK'lar arasındaki güven sorunu bu yolla aşılabilecektir.
- Suriyelilerin eğitiminde en büyük sorunların başında engelli öğrencilerin eğitimi gelmektedir. Türkiye'de engelli çocuklara hizmet veren özel eğitim merkezlerinde fiziksel altyapı sınırlılıkları olduğundan dolayı özellikle herhangi bir bilişsel problemi olmayıp sadece fiziksel engelinden dolayı eğitim alamayan Suriyeli çocuklar öncelenerek bir düzenleme yapılabilir.
- GBM'lerde kurulan özel eğitim sınıflarında farklı engellere sahip (görme, işitme, zihinsel, fiziksel) çocukların aynı sınıflarda eğitim aldığı görülmüştür. Bu özel eğitime uygun bir yöntem değildir. Her öğrenci engellilik durumu ve düzeyine göre farklı bir eğitim almalıdır.
- Ulusal ve uluslararası projelerde hem altyapı hem de nitelik çalışmalarında engellilerin eğitime yönelik bütçelerin oluşturulması ya da artırılması gerekmektedir.
- Okul ziyaretlerinde öğretmenler tarafından öğrencilerle ilgili en sık dile getirilen sorunlardan bir diğeri beslenme ve tüketim alışkanlıklarıdır. Düzenli beslenme alışkanlığı olmayan çocuklar sıklıkla okul kantinlerinde cips ve kola tüketmektedir. Okul kantinlerinin bu konuda daha sık denetlenmesi ve bu tip gıdaların kantinlerde satışının yasaklanması gerekmektedir. Ayrıca tüm okullarda gıda okuryazarlığı eğitimi elzemdir.
- Görüşme yapılan Suriyeli öğrencilerin büyük çoğunluğu Suriye'de savaş sona erse de ülkelerine dönmeyeceklerini belirtmiştir. Ülkesine dönmek istediğini söyleyen çocuklarda eğitime ve okul ortamına uyum konusunda sorunlar yaşandığı gözlenmiştir.

Özetle yapılan görüşmeler neticesinde Suriyelilerin eğitiminde bir sistem oluşturma konusunda Türkiye'nin önemli bir yol kat ettiği ancak önümüzdeki yıllarda özellikle insan kaynağı ve finansman konusunda yetersiz kalacağı bilinmektedir. Çözüm önerilerine raporun sonunda yer alan öneriler bölümünde kapsamlı olarak yer verilmiştir.

GİRİŞ

Irak Savaşı ve Suriye'deki çatışma Türkiye'yi milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapmaya zorlamıştır. Türkiye, Suriye'deki krizin ilk dönemlerinden itibaren 3 milyondan fazla Suriyeliye açık kapı politikası uygulamış ve savaştan kaçan mültecilere uygun yaşam alanları tasarlamak amacıyla GBM'leri kurmuştur.

Bugün krizin altıncı yılında göçmenlerin sayısı halen artış eğilimi gösterirken Türkiye ve göçmenlere ev sahipliği yapan birçok Avrupa ve Ortadoğu ülkesi gidecekleri varsayımını bir kenara bırakıp göçmenlere uzun vadeli sürdürülebilir politikalar üretmeli ve sunmalıdır.

Bugün itibarıyla Türkiye okul çağındaki Suriyeli çocuk ve gençlerin yüzde 59'unu okullandırmayı başarmıştır. Bu oranın bir önceki yıl yüzde 35 olduğu düşünüldüğünde okullaşmadaki bu artış önemli bir gelişme olarak kaydedilmelidir. Ancak kalan yüzde 41'in okullaşmasını sağlamak için daha fazla ve iyi düzenlenmiş bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu bağlamda özellikle eğitimde atılacak adımlar çok büyük önem taşımaktadır. Eğitim göçmen çocuklara mültecilerin sosyal uyumu ve yerel halk tarafından sosyal kabulünü temin edecek şekilde hiçbir boşluk bırakmadan sunulmalıdır.

MEB'in mülteci çocukları okulda tutmak ve okullaşamamış çocukları sisteme dahil etmek için daha yüksek bir performans göstermesi gerekmektedir. Elinizdeki çalışma bu iki stratejide atılması gereken adımlara odaklanarak göçmenlerin yoğun olarak buldukları beş ilde gerçekleştirilen saha çalışmasını analiz ederek göçmen-

lerin eğitimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu rapor Türkiye'de okullaşmış Suriyelilerin mevcut durumunu analiz etmek amacıyla beş ilde 300'den fazla kişiden görüş alınarak bulgu temelli politika önerileri geliştirmek ve 340 bin 495 öğrencinin neden okullaşmadığını anlamak için hazırlanmıştır.

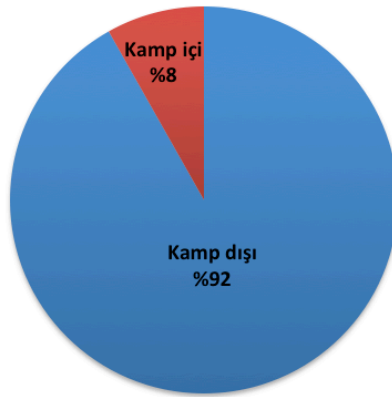

İstanbul Fatih'te bir GEM.

TÜRKİYE'DE SURIYELİLERİN EĞİTİMİNDE MEVCUT DURUM

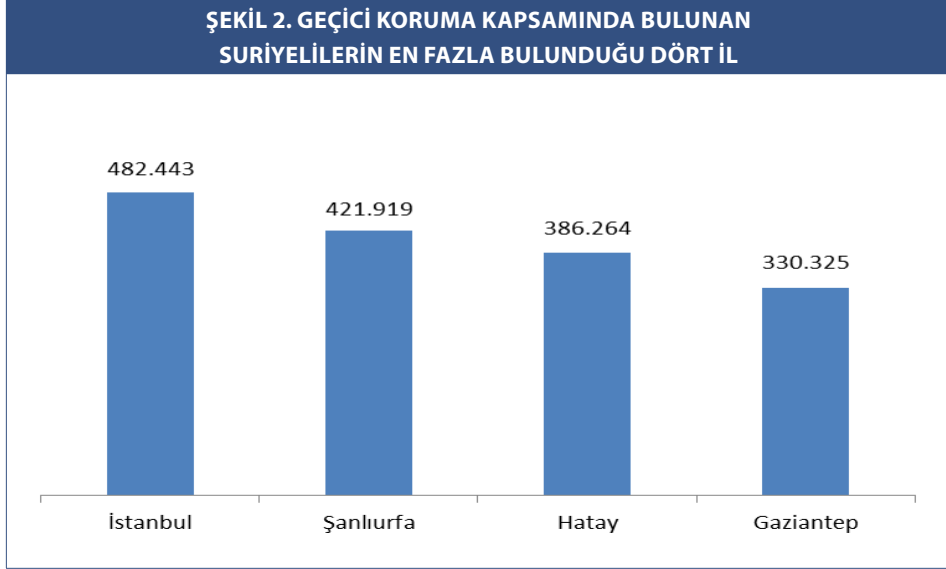
2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı neticesinde günümüze kadar birçok Suriyeli, Türkiye de dahil olmak üzere komşu ülkelere göçmek zorunda kalmıştır. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün (GİGM) 11 Mayıs 2017 tarihli verilerine göre Türkiye'de halihazırda 3 milyon 6 bin 298 geçici koruma altında Suriyeli bulunmaktadır. Bunların içerisinde okul çağındaki çocuk (5-18 yaş arası) sayısı ise 1 milyon 9 bin 355'tir. Türkiye'de yaşayan Suriyeli nüfusun üçte birinin okul çağındaki çocuklardan oluşması mevcut eğitim durumlarının değerlendirilmesinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

ŞEKİL 1. GEÇİCİ BARINMA MERKEZİ İÇİNDE VE DIŞINDA KALAN SURIYELİLER

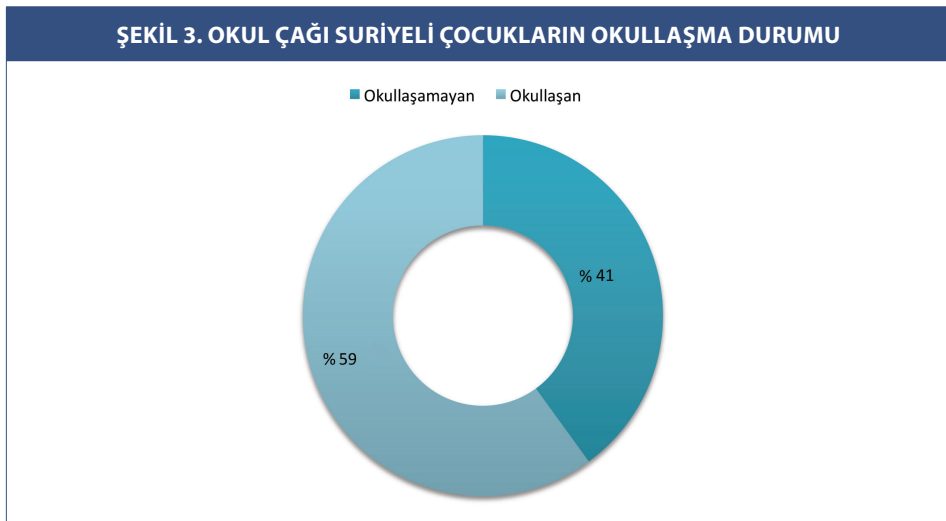
Kaynak: GİGM

Ülkemizde bulunan Suriyelilerin yalnızca yüzde 8'i (246 bin) 10 ilde bulunan 23 GBM içerisinde yaşamaktadır (Şekil 1). Geri kalanı ise ülke genelindeki illerde yaşamlarını sürdürmektedir.

Kaynak: GİGM

En çok Suriyeli nüfusun bulunduğu iller arasında İstanbul, Şanlıurfa, Hatay ve Gaziantep bulunmaktadır (Şekil 2). Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay gibi illerde Suriyelilerin ülkemize gelmesinden önce de var olan derslik sorunu gelen yoğun akınla birlikte varlığını devam ettirmiştir. Bu sebeple özellikle Suriyeli nüfusun yoğun yaşadığı illerde mevcut eğitim durumlarının değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

2016-2017 eğitim öğretim dönemi itibarıyla okullaşan Suriyeli öğrenci sayısı 492 bin 544'tür. Bu sayıya ek olarak yaklaşık 15 bin öğrencinin daha eğitim gördüğü ancak bu öğrencilerin kimlik numarası sorunu olduğundan resmi sayılara yansıtılmadığı belirtilmektedir.¹ Bunların büyük çoğunluğu (yüzde 65'i) GEM'lerde eğitim görmektedir.² Bunda GEM'lerde derslerin bir kısmının halen Arapça verilmesi ve Suriyeli öğretmenlerin eğitimcilik yapmasının etkisi bulunmaktadır. Ancak MEB'in 2016-2017 eğitim öğretim yılı itibarıyla ana sınıfı ve birinci sınıfa başlayacak Suriyeli öğrencilerin devlet okullarına gitmelerini zorunlu kılması ve GEM'lerin dönüştürülmesi kararı ile devlet okuluna giden öğrenci sayısının ileri dönemlerde artması beklenmektedir. MEB yetkililerine göre bu dönüşüm çok önemlidir çünkü GEM'lerde haftalık 15 saat Türkçe ders görmek ev sahibi topluluğa uyum için sürdürülebilir iletişim araçları sağlayamamaktadır.

TABLO 1. DEVLET OKULLARI VE GEM'LERE GÖRE TOPLAM ÖĞRENCİ SAYILARI		
	Okul/Merkez Sayısı	Öğrenci Sayısı
DEVLET OKULU	14,742	201,505
GEM	421	291,039
TOPLAM	15,174	492,544

Bununla birlikte GBM'lerde 18 yaşın altındaki çocukların GEM'e kaydolmaları zorunluluğu ile eğitime dahil edilme oranı artırılabilir. GEM başına düşen öğrenci sayısı 753 iken halen devlet okullarında okul başına düşen öğrenci sayısı 12'dir.³ Suriyelilerin GEM'lere olan teveccühünün arkasında yatan nedenler doğru analiz edilip devlet okuluna geçişte daha fazla öğrencinin yönlendirilmesi için uyum programlarının hayata geçirilmesi gerekmektedir.

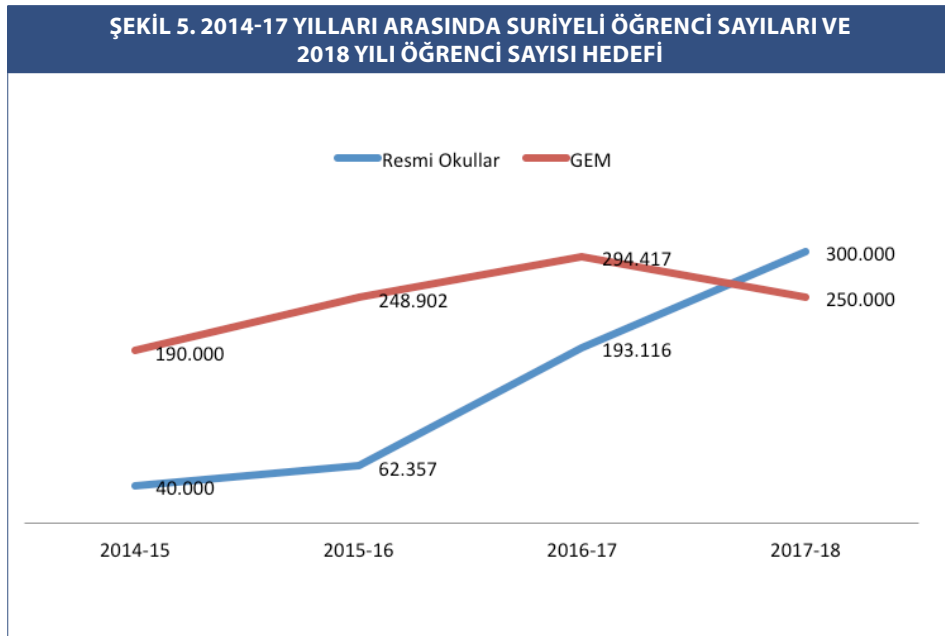
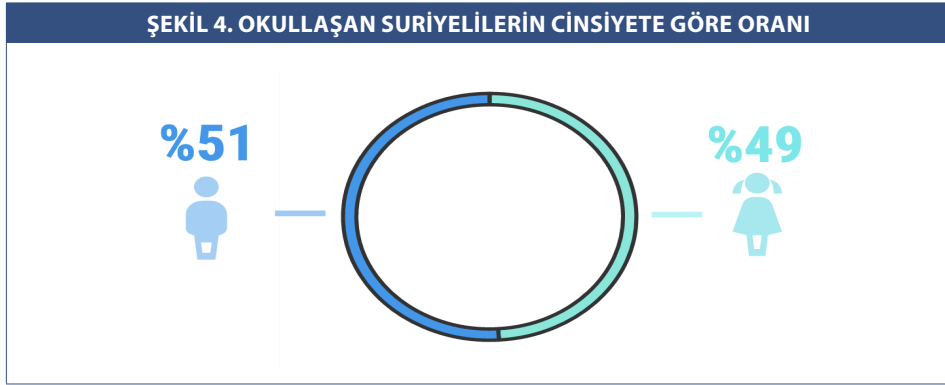
Cinsiyet oranlarına göre Suriyelilerin okullaşma düzeylerine bakıldığında kız ve erkek öğrenci okullaşma oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu oran ortaöğretimde kızlar aleyhine değişmektedir. Kültürel nedenlerden dolayı kız öğrencilerin velileri çocuklarını okula gönderme konusunda çok istekli değildir.⁴

1. Milli Eğitim Bakanlığı yetkilisi.

2. "Suriyeli Çocukların Yıllara Göre Eğitim Verileri ve Okullaşma Oranları", SETA İnfografik, <https://www.setav.org/suriyeli-cocuklarin-yillara-gore-egitim-verileri-ve-okullasma-oranlari>, (Erişim tarihi: 17 Ağustos 2017).

3. MEB'den alınan veri.

4. Bu konu "araştırma bulguları" bölümünde kapsamlı olarak değerlendirilecektir.

Kaynak: MEB'den alınan veri

2014 yılından itibaren Suriyeli öğrencilerin sayısında önemli bir artışın kaydedildiği görülmektedir. MEB yetkilileri de bir sonraki eğitim öğretim döneminde en az 150 bin Suriyeli öğrencinin eğitim sistemimize dahil edileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda Şekil 6'da görüldüğü üzere MEB 2017-18 eğitim öğretim yılında resmi okullardaki öğrenci sayısını 300 bine çıkarmayı hedeflemektedir.⁵

5. MEB'den alınan veri.

TABLO 2. FARKLI KADEMELERDE ÇAĞ NÜFUSUNA GÖRE OKULLAŞMA ORANLARI					
	Devlet Okulları	TECs	Toplam	Nüfus	Okullaşma Oranı
Okul Öncesi (5 Yaş)	20.738	5.023	25.761	82.866	% 31,09
1. Sınıf (6 Yaş)	70.451	5.280	75.731	80.807	% 93,72
2. Sınıf (7 Yaş)	25.640	81.766	107.406	76.586	% 140,24
3. Sınıf (8 Yaş)	17.592	54.357	71.949	76.473	% 94,08
4. Sınıf (9 Yaş)	13.504	40.048	53.552	70.561	% 75,89
5. Sınıf (10 Yaş)	18.068	16.672	34.740	61.557	% 56,44
6. Sınıf (11 Yaş)	7.048	22.681	29.729	62.408	% 47,64
7. Sınıf (12 Yaş)	5.200	17.869	23.069	55.518	% 41,55
8. Sınıf (13 Yaş)	3.714	15.005	18.719	53.032	% 35,30
9. Sınıf (14 Yaş)	6.829	7.630	14.459	55.688	% 25,96
10. Sınıf (15 Yaş)	2.189	9.020	11.209	55.002	% 20,38
11. Sınıf (16 Yaş)	1.530	6.206	7.736	52.082	% 14,85
12. Sınıf (17 Yaş)	999	9.290	10.289	50.459	% 20,39
TOPLAM	201.505	291.039	492.544	833.039	% 59

Kaynak: MEB'den alınan veri

Kademelere göre okullaşma oranı en yüksek ilkokul düzeyindedir. Şekil 7'de görüldüğü gibi ilkokulda okullaşma oranı çağ nüfusunun üzerinde görülmektedir. Bunun temel nedeni ilkokul çağının üzerindeki gençlerin de yıl kaybı nedeniyle ilkokul eğitimi ile eğitim süreçlerine dahil edilmesidir. Okullaşma oranının en düşük olduğu kademe lise, sonrasında okul öncesidir.

TABLO 3. GEM'LERDE GÖREVLİ ÖĞRETMENLER	
Yerel Eğitimciler	5,959
Suriyeli Öğretmenler	13,178
Diğer Personel	52
TOPLAM	19,189

Kaynak: MEB'den alınan veri

GEM'lerde 13 bin 178 Suriyeli eğitici, 5 bin 959 Türkçe öğretici eğitim öğretim hizmetlerine gönüllü olarak destek vermektedir. Kasım 2016 itibarıyla gönüllü Suriyeli eğitimcilerle UNICEF ile yapılan protokol kapsamında aylık 1.300 TL teşvik ödemesi yapılmaktadır. 19 bin 700 gönüllü Suriyeli eğitici ve eğitici adayına formasyon eğitimleri verilmiş ve başarılı olanlar sertifikalandırılmıştır.⁶

6. MEB yetkilileri ile yapılan görüşme.

Gaziantep'te bir devlet okulu.

Nizip'te bir okul kütüphanesi.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2011 yılından bu yana Türkiye'ye gelen ve üçte birini çocukların oluşturduğu Suriyelilerin mevcut eğitim durumlarını analiz etme ve politika önerileri geliştirmeyi hedefleyen bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri durum gözlemleri ile birlikte kullanılmıştır. Araştırmada nitel yöntemlerin tercih edilmesindeki temel neden daha derinlikli verilere ulaşılmak istenmesidir.

Ayrıca konunun hassasiyetinden dolayı araştırma öncesinde görüş aldığımız uzmanlar anket çalışmalarının yer aldığı nicel yöntemlerin Suriyeli göçmenler tarafından daha olumsuz karşılandığı, bu anlamda verilerin geçerliliği ve güvenilirliği konusunda sıkıntılar yaşanabileceğini ifade etmiştir. Bu anlamda yüz yüze görüşmelerin olduğu, görüşülen kişileri biraz daha dinlemeye yönelik araştırma yöntemlerinin daha etkili olacağı önerilmiştir. Tüm bu nedenlerden dolayı bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Çalışma öncesinde MEB yetkilileri ve bazı STK'larla ön görüşmeler gerçekleştirilmiş ve sorun alanları tespit edilmiştir. Bu sorun alanlarına göre araştırma yapılacak iller belirlenmiş ve soru formları buna göre hazırlanmıştır. Çalışmada öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler, veliler, kamu kurumlarındaki yetkililer ve STK'lar için farklı soru formları Türkçe, İngilizce ve Arapça hazırlanmıştır.

Saha çalışması 29 Mart-21 Nisan tarihleri arasında İstanbul, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa ve Ankara olmak üzere beş ilde gerçekleştirilmiştir. Bu iller Suriyelilerin nüfus yoğunluğu, çağ nüfusu ve okullaşma oranları gibi kriterlere göre tercih edilmiştir. Çalışmanın Mart ve Nisan aylarında gerçekleştirilmesindeki temel neden ise sene boyunca yapılan eğitim faaliyetlerinin büyük oranda çıktılarının bu aylarda alınıyor olması ile ilgilidir.

Saha çalışmasında GEM ve devlet okullarının yanı sıra yerelde ve Ankara’da ilgili kamu kuruluşları, STK’lar ve bu araştırmanın önemli bir yanını oluşturan okullaşamayan Suriyeli çocukların velileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Okullaşamayan çocukların velilerine ulaşmak konusunda özellikle yerel STK’lar aracı olmuştur. Görüşme yapılan velilerin tamamına yakını anneler ya da teyzeler olmuştur.

Beş ildeki 24 okulda 47 görüşme ve 29 odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Farklı kademelerde yapılan öğrenci görüşmelerinin tamamına yakını odak grup görüşmesi şeklinde olmuştur. Öğrencilerle birebir görüşme uzmanlarca çok tavsiye edilmediğinden dolayı odak grup görüşme tekniği tercih edilmiştir. Özellikle ilkökul ve ortaokul düzeyinde öğrencilerle gerçekleştirilen görüşmeler öğretmenlerin gözetiminde ayrıca ekibimizde yer alan psikoloğun eşliğinde ana dili Arapça olan çevirmenlerle yapılmıştır.

İl	Geçici Barınma Merkezleri
Gaziantep	Nizip 1 Çadır kent Nizip 2 Konteynır kent
Hatay	Altınözü Konteynır kent Güveççi Çadır kent Yayladağı Konteynır kent
Şanlıurfa	Akçakale Çadır kent

Saha çalışmasında ayrıca üç ilde GBM ziyaretleri de gerçekleştirilmiş ve buralarda bulunan yetkililer ve okullarla da görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ankara ve İstanbul'da GBM bulunmadığından bu illerde ziyaret yapılmamıştır.

Ayrıca çalışmanın gerçekleştiği illerde mülteci krizinin çözümünde en önemli aktörlerden biri olan ve özellikle çocuklar olmak üzere Suriyelilerin uyumu için çok sayıda sosyal merkezleri bulunan, eğitimleri ile ilgili çalışan ve 1 milyon mülteciye Kızılay Kart ile nakdi yardım yapan Türk Kızılayı (Ankara) temsilcileri ile birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 13 yıldan uzun süredir dünyanın her yerindeki dezavantajlı insanlara insani yardım ve eğitim sağlayan Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (İstanbul), Türkiye'nin doğusunda eğitim, sosyal ve insani faaliyetler alanlarında en etkili kuruluşlardan Bülbülzade Vakfı (Gaziantep), Said Foundation (Şanlıurfa), Hayrat Derneği (Hatay), Ata'a Vakfı (Hatay), Maya Vakfı (İstanbul), Yeni Adım Derneği (Gaziantep), Save The Children (Hatay), Hayata Destek (İstanbul), Diyanet Vakfı KAGEM (Ankara) gibi sivil toplum kuruluşlarının temsilcileriyle de mülakatlar yapılmıştır. Bu STK'ların tercih edilmesindeki temel neden Suriyelilerin eğitimi konusunda en aktif rol alan kuruluşlar olmalarıdır.

Çalışmayı yürüten takımda yerel araştırmacıların yanı sıra görüşmelerin daha etkili olması için biri Mısırlı diğeri Lübnanlı olmak üzere iki Arap araştırma asistanı yer almıştır. Araştırma esnasında saha çalışması için gidilen illerde de özellikle üniversite eğitimini sürdüren Suriyeli öğrenciler kısa bir oryantasyona tabi tutulduktan sonra ekibe dahil edilmiş ve görüşmelere katılmışlardır.

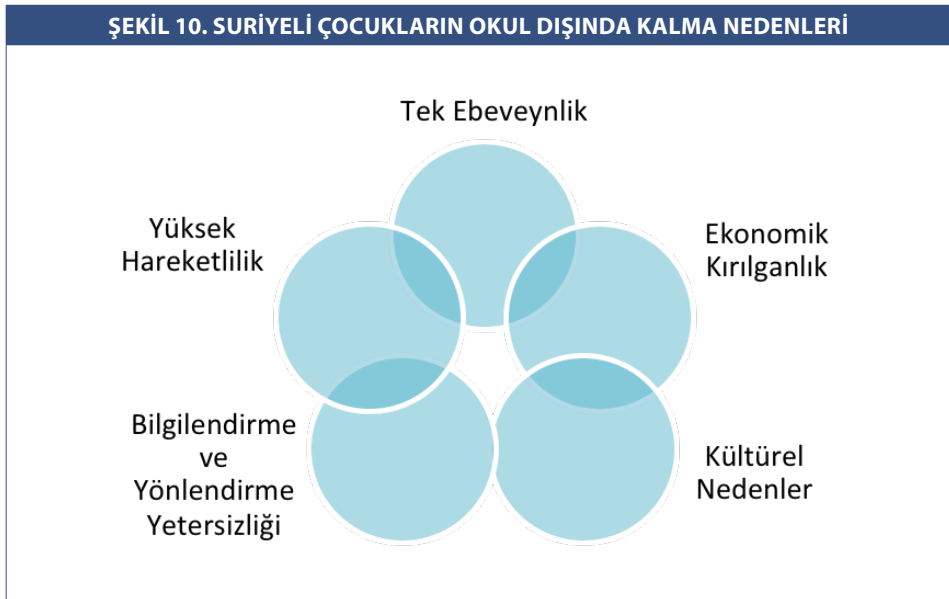
Saha araştırmasının ön bulguları analiz edildikten sonra alanında uzman akademisyenler, STK ve kamu kuruluşlarından temsilcilerin yer aldığı bir sağlama çalışmayı yapılmış ve bulgular tartışılmıştır. Yaklaşık dört saat süren çalıştayda katılımcılar tarafından verilen geri bildirimler detaylı bir şekilde not edilmiş ve raporun son haline yansıtılmıştır. Çalışma kapsamında toplam 317 kişiye ulaşılmış ve görüş alınmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

OKUL DIŞI SURIYELİLER

Türkiye’de halen okul çağındaki Suriyelilerin yüzde 41’i okullaşamamıştır. Bu, okul dışında kalan yaklaşık 450 bin Suriyeli okul çağı çocuk ve genç anlamına gelmektedir. Okullaşma sorununun İstanbul ve Ankara gibi büyükşehirlerde daha fazla olduğu görülmüştür. Bakanlık yetkililerine göre okula gitmek isteyip okula alınmayan bir Suriyeli çocuk söz konusu değildir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) tara-

ŞEKİL 10. SURIYELİ ÇOCUKLARIN OKUL DIŞINDA KALMA NEDENLERİ

findan kayıt altına alınmamış olsalar dahi çocuklar okula kimliksiz başlayabilmekte, daha sonrasında GİGM bu çocukların kimlik süreçlerini hızlandırmakta ve kimlikler sağlanmaktadır. Saha çalışması sırasında çocuklarını okula göndermediği tespit edilen aileler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Burada amaç çocukların okula gidemesinin ardındaki temel nedenleri tespit etmek olmuştur.

Hem veliler hem de yetkililerle yapılan görüşmelerde çocukların okullaşmamasının ardında beş temel bulgu ortaya çıkmıştır: tek ebeveynlik, yüksek hareketlilik, bilgilendirme ve yönlendirme eksikliği, ekonomik nedenler ve kültürel nedenler. Aslında bu beş neden de tabiatı itibarıyla birbiri ile iç içe geçmiş ve birbirlerini doğrudan etkileyen nedenlerdir.

Tek Ebeveynlik ve Ekonomik Kırılganlık

Sahada sıklıkla tek ebeveynlik ve ekonomik kırılganlığın yaygın olarak dillendirildiği gözlenmiştir. Suriye savaşında pek çok kadın eşini kaybederek tek ebeveyn olarak göç etmiş ve gittikleri ülkelerde yeni hayat kurmak durumunda kalmıştır. Bunların büyük çoğunluğu da kamplardan ziyade kamp dışında şehirlerde, köylerde genellikle çocukları ile birlikte zorlu şartlar altında hayatını sürdürmektedir. Bu tip ailelerde genellikle en büyük erkek, aile reisi olarak babanın boşluğunu doldurmaktadır. Gaziantep'te çocuklarını okula göndermeyen bir grup anne ile bir mahalle camisinde yapılan görüşmede pek çoğunun eşini savaşta kaybettiği tespit edilmiştir. Görüşmelerde özellikle en büyük erkek çocuklarını okula göndermedikleri, bunun da temel nedeninin "aile reisi" ihtiyacı olduğu vurgusunu yapmışlardır. Genelde ortaokul ya da lise düzeyinde erkeklerin okula gönderilmemesinin ardında bu ve benzeri ekonomik nedenler yatmaktadır. Ekonomik olarak da ailenin geçimine katkı yapmak için çocukların çalışması aileler için büyük öneme sahiptir. Gaziantep'te en büyük oğlunu okula göndermeyen bir anne bu durumu şöyle özetlemiştir:

Biz tabii isteriz okula göndermek ama kim çalışacak. Evde baba yok. Kirası, faturası. Küçük kardeşleri okula gidiyor ama büyük oğlum çalışmak zorunda. Onun da okumasını isterdim tabii ama şartlar bunu gerektirdi.

Bu durum da doğal olarak çocuk işçiliği sorununu ortaya çıkarmaktadır. Görüşme yapılan bütün paydaşlar çocukların okullaşamaması durumunda ya çalıştığı ya da evlendirildiklerini dile getirmiştir. İstanbul'da görüşme yapılan bir STK temsilcisi Suriyeli çocukların çalışma koşullarını şu şekilde özetlemiştir:

İstanbul'da özellikle tekstil sektöründe Suriyeli çocuklar günde 16 saate kadar çalıştırılmaktadır.

Kültürel Nedenler

Öğrencileri okul dışında bırakan kültürel nedenlere bakıldığında bunun daha çok kız çocuklarının okullaşmasında yansımaları görülmektedir. Özellikle ortaöğretim düzeyinde kız çocukları erkek çocuklarına göre çok daha kırılgan bir durumdadır. Saha çalışmasında velilerle kız çocuklarının okula gönderilmemesi konusunda yapılan görüşmelerde ilk dönemlerde sıklıkla ifade edilen erken evlilikler konusunda ailelerin daha bilinçli oldukları ama şehir hayatında kızların sokağa çıkması açısından çevresel koşulları yeterince güvenli bulmadıkları ifade edilmiştir. Bu noktada okulların evlere olan uzaklığı oldukça belirleyicidir. Okullar eve yakınsa aileler çocuklarını okullara gönderme noktasında daha istekli davranabilmektedir. Ancak kız çocukları okula erişim için toplu taşıma kullanmak durumunda ise aileler okula gitmelerine daha kaygılı bakabilmektedir. Ailelerin kaygı durumları doğrudan güvenlik ve ekonomik nedenlerle ilgilidir. Bu noktada aileler ulaşım için farklı alternatifler ve ulaştırma bursu gibi desteklerin olması durumunda kız çocuklarını daha rahat okula gönderebileceklerini belirtmiştir.

Kültürel olarak ayrıca kız çocuklarının okullaşması konusunda aileler özellikle Türkiye’de eğitimin ağırlıklı olarak karma yapılmasından dolayı okullara mesafeli olduklarını ifade etmişlerdir. Savaş öncesinde Suriye’de eğitim özellikle ortaokul ve lise düzeyinde kız-erkek ayrı yapılmaktaydı. Dolayısıyla ailelerin bu yönde bir talep geliştirmeleri anlaşılabilir. Türkiye’de sadece kız veya erkek eğitimi daha çok imam hatip liseleri ve meslek liselerinde verilmektedir. Ancak aileler halen bu alternatifler konusunda da ikna olmuş durumda değildir.

Her ne kadar pek çok aile erken evliliklere mesafeli baksa da halen kızlarını erken yaşta evlendirmeyi alternatif olarak gören aileler vardır. Hatay’da görüşme yapılan bir kamp görevlisi kamptaki GEM’de eğitim gören pek çok kız öğrencinin evlenmek için okulları terk ettiklerine dikkat çekmiştir. Farklı illerde kamp dışında görüşme yapılan ve eğitim görmekte olan öğrenciler ise eğitimde bir gelecek tasavvur edemediklerini zira en nihayetinde önlerine evliliğin tek seçenek olarak konulacağını belirtmiştir. Bilhassa Şanlıurfa, Hatay ve Gaziantep’te görüşme yapılan öğrencilerin pek çoğu kendilerinden büyük kız kardeşlerinin evlendiklerini ya da çalıştıklarını belirtmiş, kendilerini de benzer geleceğin beklediğini söylemiştir. Ayrıca görüşme yapılan ailelere göre her ne kadar Türkiye’de 18 yaş altında evlilikler hem kanunen yasaklanmış hem de toplumsal kabulü az olsa da Suriye kültüründe 18 yaş altında evlilikler yaygındır. Görüşmecilere göre Türkiye’deki Suriyeli toplum içerisinde dayanışma ve dirençliliği artırıcı bir mekanizma olarak ve kültürel kodlarını korumak adına da evlilikler özendirici olabilmektedir.

Yüksek Hareketlilik, Bilgilendirme ve Yönlendirme Eksikliği

Okullaşamamada bir diğer önemli husus Suriyelilerin hareketliliğinin çok yüksek olmasıdır. Örneğin Ankara'da bir okul ziyaretinde okul kapısında bekleyen bir Suriyeli çocuk okula gidemediğini ancak okullaşmak istediğini belirtmiştir. Daha sonra evi ziyaret edilen çocuğun bir hafta önce ailesi ile birlikte İstanbul'dan geldiği öğrenilmiştir. Anne İstanbul'dan önce de Kilis'te yaşadıklarını anlatmıştır. Özellikle İstanbul ve Ankara'da okullaşamayan çocukların büyük bir kısmının güneydeki illerden bu illere yeni göç ettiği gözlenmiştir. Bu noktada bilhassa İstanbul yoğun bir Suriyeli iç göçü almaktadır ve bu nedenle Suriyelilerin takibi oldukça zorlaşmaktadır. Bilgilendirme ve yönlendirme konusunda da genel politikalar uygulansa da daha yerel düzeyde göçmenlere yönelik bilgilendirmelerin daha sistematik yapılmasına ihtiyaç vardır. İstanbul'da çocuklarını okula gönderemeyen bir aile kimliklerini Hatay'da aldıklarından dolayı İstanbul'da okulların çocukları kabul etmeyeceklerini ifade etmiştir. Ancak MEB'e bağlı okullarda eğitim alabilmeleri için kimliği aldıkları yer neresi olursa olsun sadece kimlik belgelerinin olması yeterlidir. Aile bununla ilgili bilgiye sahip olmadığı için herhangi bir okula başvuru yapmamıştır.

Bu konuda il milli eğitim müdürlükleri ve yerel yönetimlerin düzenli bilgilendirme yapması gerekmektedir. Ancak özellikle yerel düzeyde gerek il/ilçe milli eğitim müdürlükleri gerekse diğer yerel yönetim aktörlerinin bu konuda bilgilendirme mekanizmalarını yeterli kurgulayamadıkları görülmüştür. Yerel yetkililer bilgi ve yönlendirmenin sağlıklı ve düzenli yapılmasını sağlayacak insan kaynağının olmayışını bu durumun ortaya çıkmasının temel gerekçesi olarak göstermişlerdir. Özellikle Suriyelilerin yoğun yaşadığı illerde eğitimle ilgili mevcut insan kaynağı sayısının yetersiz geldiğini ve bu konuda desteğe ihtiyaç duyduklarını vurgulamışlardır.

Bununla birlikte Türkiye'deki devlet okulları konusunda ailelerin olumsuz bir tutum geliştirmedikleri gözlenmiştir. Nitekim ailelerin çocuklarının tamamını okula göndermemek gibi bir yaklaşımı olmadığı, ailede okula gitmeyen çocuklar olsa da özellikle küçük yaşta çocukların okullandırıldığı gözlenmiştir.

Tüm kültürel ve ekonomik gerekçeleri dikkate alarak MEB yetkilileri ile yapılan görüşmede yetkililer okullaşmanın artırılması için yıl başında aşağıda belirtilen kararların alındığı belirtilmiştir:

- 2016-2017 eğitim öğretim dönemi itibarıyla geçici koruma altında bulunan Suriyeli öğrencilerin imam hatip okulları ve diğer meslek liseleri başta olmak üzere resmi okullara yönlendirilmesi kararı alınmıştır.
- Anaokulu ve 1. sınıf öğrencilerinin resmi okullara kayıtları zorunlu tutulmuş

olup ara sınıf öğrencilerinin yoğun Türkçe eğitimine tabi tutularak bir üst sınıfta resmi okullara kaydedilmesi için karar alınmıştır.

- Bu kapsamda 800 bin tanıtıcı ve bilgilendirici broşür basılarak Suriyelilerin yoğun olduğu illere dağıtılmıştır.
- PICTES kapsamında bu yıl hedeflenen 10 bin öğrenci sayısı 48 bin olmuştur.

Eylemler

- Okul dışındaki öğrencilerin sosyoekonomik ve kültürel göstergelere göre belirlenmesi
- Daha fazla kız ve erkek ortaokullarının oluşturulması
- Ekonomik sebeplerden dolayı okula gidemeyen çocuklara burs imkanlarının sağlanması
- Suriyeli nüfusun yoğun olduğu bölgelerdeki il/ilçe MEM'lerle muhtarlar arasındaki iletişimin güçlendirilmesi
- Özellikle kızlar için imam hatip okullarındaki kapasitenin artırılması
- Okula giden çocuklara sosyal ve insani yardımın şart koşulması (Kızılay Kart kullanılabilir)
- Okullardaki Suriyeli öğrencilere ulaşım ve ücretsiz yemek desteği sağlanması
- Aile gelirine katkı sağlamak için çalışmak zorunda olan ortaöğretim çağındaki Suriyeli çocuklar için uzaktan eğitim alternatiflerinin geliştirilmesi
- Suriyelileri Türkiye'deki eğitim ve sosyal fırsatlardan haberdar etmek için kitle iletişim araç alternatiflerinin (TRT El Arabiya gibi) kullanılması

Ankara'da bir devlet okulundaki 2. sınıf öğrencileri.

Gaziantep'te bir devlet okulundaki 1. sınıfların okuma-yazma dersi.

SURIYELİLERİN EĞİTİMİNİN YÖNETİMİ

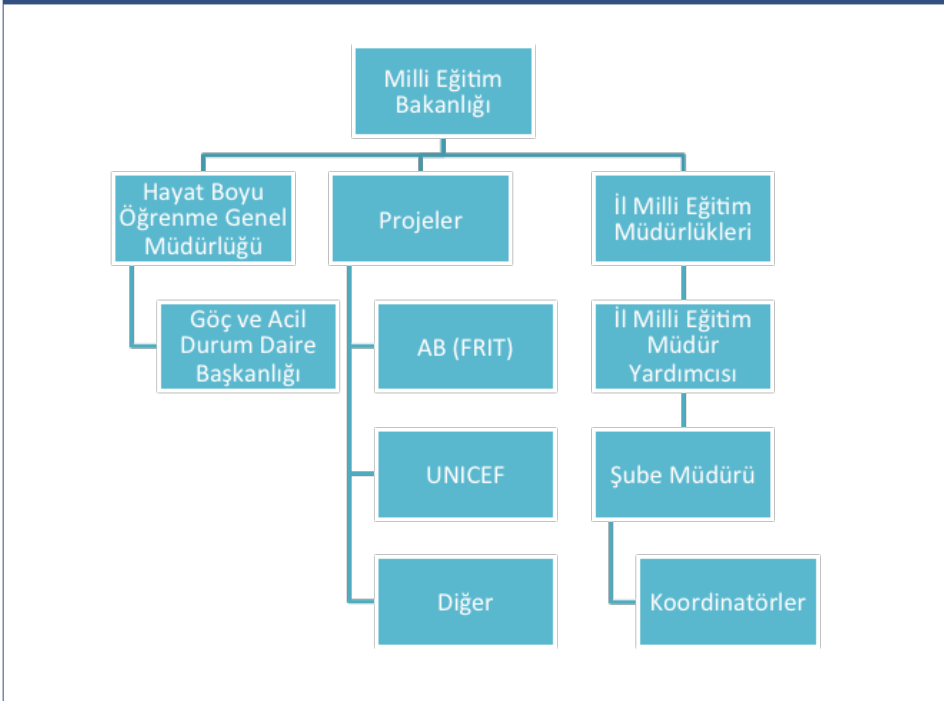
Türkiye'de Suriyelilere yönelik politikalar Başbakanlık düzeyinde yönetilmektedir. Başbakanlık merkezli çalışmalarda Suriyelilerin hayatını doğrudan veya dolaylı ilgilendiren bütün konularda ilgili bakanlıklar ve kamu kuruluşları ile iş birliği yapılarak hareket edilmektedir. Burada krizin başından beri önemli bir role sahip Başbakanlık Afet ve Acil Durum Başkanlığının (AFAD) yanı sıra İçişleri Bakanlığına bağlı GİGM Suriyelilerin kayıt altına alınmasında sorumlu kuruluş olarak hizmet vermektedir. Benzer şekilde Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının yanında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bu konuda öne çıkan kamu kurumlarıdır. MEB, Başbakanlığın koordinasyonunda Türkiye'de Suriyelilerin eğitimi konusunda en üst karar alıcı organdır. Bakanlıkta Müsteşar yardımcılığına bağlı olarak Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü altında Göç ve Acil Durum Daire Başkanlığı bilhassa Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin eğitimi için 2016 yılında kurulmuştur (MEB, 2016).

Krizin başladığı 2011 ile birlikte gelen ilk göç akımında özellikle STK'ların öncülük ederek oluşturduğu eğitim imkanları 26 Nisan 2013 ve 26 Eylül 2013 tarihlerinde MEB'in yayımladığı genelgeler ve çeşitli faaliyetlerle yasal zeminde ele alınmaya başlamıştır. "Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler" başlıklı belge konu ile ilgili MEB tarafından

hazırlanan ilk resmi belgedir. Daha sonra 26 Eylül 2013 tarihinde konu ile ilgili “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” başlıklı daha kapsamlı bir genelge çıkarılmıştır. Böylelikle MEB Suriyelilerin eğitiminde daha kurumsal bir aşamaya geçmiştir (Coşkun ve Emin, 2016).

Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile koordinasyonlu şekilde projeler de Suriyelilerin eğitiminin yönetiminde oldukça büyük bir öneme sahiptir.

ŞEKİL 11. SURIYELİLERİN EĞİTİMİNİN YÖNETİMİNDE KURUMSAL YAPI

AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması

2015 yılında Avrupa'nın büyük bir mülteci kriziyle karşı karşıya kalması geri kabul ve vize serbestisi süreçlerini siyasi gündemin önemli bir maddesi haline getirmiş, 29 Kasım 2015 tarihinde yapılan Türkiye-AB zirvesinde bu iki sürecin hızlandırılmasına karar verilmiştir. Mart 2016'da gerçekleşen zirvelerde yapılan güncellemelerin sonucunda Geri Kabul Anlaşması'nın (GKA) tam olarak uygulanmasına 1 Haziran 2016'da başlanmıştır. Türkiye GKA'yı üçüncü ülke vatandaşları için yürürlüğe koyma tarihini 1 Haziran 2016 olarak yeniden belirlerken bunun karşılığında AB Türkiye'ye kapasite artırımı ve Türkiye'deki düzensiz göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmak üzere 3 milyar avroluk ek kaynağı da

içeren bir maddi destekte ve gerektiğinde teknik yardımda bulunacağını taahhüt etmiştir (Ekinci, 2016). Bu miktarın 500 milyon avrosu Türkiye'deki sığınmacılar (Suriyeliler) için mali imkan (FRIT) kapsamında AB Delegasyonu tarafından eğitim için tahsis edilmiştir.⁷

PICTES projesi (Promoting Integration of Syrian Children to Turkish Education System) ve UNICEF'le halihazırda öğretmenlere yönelik yürütülen çalışmalar ön plana çıkmaktadır. PICTES bağlamında 90 milyon avro alınmış ve bu konuda faaliyetler yapılmıştır. AB ile anlaşma çerçevesinde PICTES'in ara raporu Eylül 2017'de verilecektir. PICTES Projesi Eylül 2018'de sona erecektir. Eğitime destek için verilen 500 milyon avronun AB ile yapılan anlaşmada 200 milyon avrosu okul inşaatları için tahsis edilmiştir.

Bunun yanında okul inşaatları, il eylem planları, kırtasiye yardımları, çocuk koruma için ayrılan miktar Dünya Bankası (DB) ve Alman Kalkınma Bankası (KfW) aracılığıyla harcanacaktır. Bakanlık yetkililerine göre bu mali destek toplam okul ihtiyacının ancak yüzde 10'unu karşılamaktadır. Kalkınma Bakanlığının analizlerine göre Suriyelilerin eğitimi için Türkiye'nin ihtiyacı olan derslik sayısı 26 bin 615'tir. 2 bin 510 dersliğin (105 okul) inşaatı AB tarafından taahhüt edilmiştir (68 milyon avro KfW [30 okul], 200 milyon avro AB [75 okul]). Okul inşaatlarında Dünya Bankası (DB) ve Alman Kalkınma Bankası (KfW) aracı kuruluş olarak yer alacaktır. Okul inşaatları 17 ilde planlanmaktadır.

7. MEB yetkilisi görüşmesi.

TABLO 5. FRIT KAPSAMINDA YAPILACAK ALTYAPI VE İNŞAAT ÇALIŞMALARI		
AB MALİ İMKAN KAPSAMINDA YAPILACAK ALTYAPI VE İNŞAAT PROJESİ YAPILACAK İL ÖNERİLERİ		
İL	ADET	ARACI
Şanlıurfa	6	KfW
Kilis	6	DB
Adana	6	DB
İstanbul	6	DB
Ankara	6	DB
Bursa	6	DB
Gaziantep	5	KfW
Mardin	5	KfW
Kahramanmaraş	5	DB
Mersin	5	DB
Konya	5	DB
Hatay	5	DB
İzmir	4	DB
Diyarbakır	2	KfW
Kayseri	1	DB
Osmaniye	1	DB
Adıyaman	1	KfW
TOPLAM	75	

TABLO 6. FRIT HİBESİ İLE YAPILACAK EĞİTİM TESİSLERİ	
EĞİTİM TESİSLERİ	SAYI
Temel Eğitim Tesisi	36
Ortaöğretim Tesisi	25
Mesleki Eğitim Tesisi	13
Halk Eğitim Tesisi	1
TOPLAM	75

Bakanlık yetkilileri ile yapılan görüşmeye göre çok yakın zamanda okul inşaatları ile ilgili ödeneğin az bir tutarı MEB'e verilmiş durumdadır. Halen pek çok okulda ek sınıflar prefabriklerle sağlanabilmektedir. Bakanlık yetkilileri okulların altyapılarının geliştirilmesi konusunda önceliklerinin şöyle olduğunu belirtmiştir:

ŞEKİL 13. EĞİTİMDE FİZİKSEL KAPASİTENİN ARTIRILMASINDA ÖNCELİKLİ HEDEFLER

Diğer Girişimler

AB tarafından sağlanan mali desteğin bürokratik süreçlerinin uzun olmasından dolayı okullar ya da sınıflarla ilgili acil durumlarda yetersiz kalılabilmektedir. Bu nedenle zaman zaman bahçesi uygun olan okullara yeni bina veya sökülebilir çelik konstrüksiyon derslikler yapılabilmektedir. Bu tip girişimlerde genellikle AB dışı diğer fonlarla okul ve derslik inşaatları (Kuveyt, Yeni Zelanda, Tayvan, Güney Kore Cumhuriyeti) yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir.

ŞEKİL 14. UNICEF'İN MEB'LE İŞ BİRLİĞİ YAPTIĞI EĞİTİMİN ÜÇ AYIĞI

Kaynak: UNICEF verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Öğretmen eğitimleri, gönüllü eğitimcilere teşvik ödemeleri, Suriyeli gönüllü eğitimcilerin eğitimi, Suriyeli öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda görev yapan yerel öğretmenler için eğitici eğitimi gibi başlıklarda da UNICEF destekler sunmaktadır. Benzer şekilde BM'nin Türkiye'de faaliyet gösteren bir diğer alt kurumu olan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) de okullara eğitim seti dağıtılması, Türkçe öğretimi materyalleri sağlanması ve eğitim broşürlerinin hazırlanıp dağıtılması noktasında eğitim süreçlerini desteklemektedir.

Suriyelilerin eğitiminin yönetiminde asıl önemli ve zor görev yerelde il milli eğitim müdürlüklerine düşmektedir. Çünkü merkezde alınan bütün kararların uygulamaya konulmasında yetkili kurumlar valilikler ile koordinasyon içerisinde çalışan il milli eğitim müdürlükleridir. Saha araştırması kapsamında müdürlüklerle görüşmeler gerçekleştirilmiş ve ihtiyaçları analiz edilmeye çalışılmıştır. Yetkililere göre müdürlüklerde Suriyelilerle ilgilenen personelin sayısının az olduğu, bu manada insan kaynağının hem sayısal hem de niteliksel olarak artırılması gerektiği vurgulanmıştır. Müdürlük yetkilileri özellikle Suriyelilerin öğretmen alımı ile ilgili herhangi bir sözlenti duymalarıyla birlikte müdürlüklere yoğun bir şekilde geldiğini ve bu dönemlerde işlerin çok daha zorlaştığını belirtmiştir.

PICTES

Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi

PICTES, AB tarafından sadece Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin insani yardım, sağlık, psikososyal destek, eğitim ve göç yönetimi gibi alanlarda desteklenmesi amacıyla geliştirilmiş bir program olan "Türkiye'deki Sığınmacılar için Mali İmkan" (Facility for Refugees in Turkey-FRIT) adı altında doğrudan hibe yönetimi ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 4.10.2016 tarihinden itibaren yürütülmektedir.

Proje geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusun en yoğun olduğu 23 ilde yürütülmektedir. Proje okulda ve okul dışındaki Suriyeli çocuklar için Türkçe öğretimi, Arapça dil eğitimi, telafi ve destekleme eğitim kursları, taşıma hizmeti, eğitim materyalleri temini, eğitim fırsatları konusundaki farkındalığın artırılması, Türkçe dili dahil öğrenci ve öğretmenlerin eğitim düzeylerini belirlemek için sınav sistemi hazırlanması, rehberlik hizmetlerinin sunulması, gerekli eğitim ekipmanlarının sağlanması, öğretmen eğitimleri, MEB'in idari ve diğer personeli için eğitimler, izleme ve değerlendirme gibi faaliyetleri kapsamaktadır.

Projenin toplam bütçesi 300 milyon avro olup bu bütçenin yaklaşık yüzde 72'si Suriyeli çocuklara Türkçe öğrenmelerinde yardımcı olacak olan öğretici ve personel giderleri, yüzde 11'i taşıma masraflarına, yüzde 3'ü donanım, materyal ve kaynak giderlerine ve kalan yüzde 14'ü de projenin diğer giderlerine ayrılmıştır.

Proje kapsamında 5 bin 600 Türkçe öğreticisi, 500 rehberlik danışmanı, 100 Arapça öğretmeni, 1.200 güvenlik ve temizlik personeli olmak üzere toplamda 7 bin 400 kişi istihdam edilecektir. Mayıs ayı itibarıyla proje kapsamında 5 bin 959 personel istihdam edilmektedir.

Proje 23 ilde uygulanmaktadır:

Proje Kapsamında Bu Hedefler Doğrultusunda 2017 Mayıs Ayı İtibarıyla Tamamlanan Çalışmalar

- **Telafi Eğitimi:** 10 bin Suriyeli çocuğa telafi eğitimi (catch-up training) sağlanması kapsamında farklı eğitim kademelerinde Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül ayında devam edilmesi planlanmıştır.
- **İdari Personel Eğitimi:** “MEB İdari Personel Bilgilendirme Eğitimi” kapsamında 30 Ocak–3 Şubat 2017 tarihleri arasında Antalya’da yapılan “MEB İdari Personel Eğitimi-1” ve 27–31 Mart 2017 tarihleri arasında “MEB İdari Personel Eğitimi-2” gerçekleştirilmiştir. 1-4 Mart 2017 tarihleri arasında yapılan İl Koordinasyon Ekipleri toplantısı ile toplamda 2 bin 129 idari personele eğitim verilmiştir.
- **Taşıma Hizmeti:** 40 bin Suriyeli öğrenciye taşıma hizmeti sağlanacaktır. “Suriyeli Öğrenci Taşıma Modülü” oluşturulmasına yönelik çalışma başlatılmıştır.
- **Eğitim Materyallerinin Temini:** Eğitim materyallerinin satın alınması, revizyonu ve geliştirilmesi kapsamında 16-20 Ocak 2017 tarihlerinde Gaziantep’te “Arapça Öğretim Programları ve Materyalleri Geliştirme Çalıştayı”, 17-21 Nisan 2017 tarihlerinde Ankara’da “Türkçe Yardımcı Materyal Tedarik Edilmesi İnceleme Komisyon Çalışmaları” düzenlenmiştir. Bu çalışmanın ikinci bölümü 8-12 Mayıs 2017 tarihlerinde Ankara’da tamamlanmıştır.
- **Sınav Sistemi:** Seviye belirlemeye yönelik bir sınav sisteminin geliştirilmesi ve uygulanması konusunda MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile çalışmalar başlatılmıştır.
- **Rehberlik ve Danışmanlık Hizmeti:** Suriyeli öğrenciler için okul rehberlik ve danışmanlık programı dahilinde 23 ilimizde, Mart 2017 tarihinde yapılan görevlendirmelerle 491 rehberlik danışmanı öğretmen istihdam edilmiştir.

- **Saha Ziyaretleri:** Saha ziyaretleri kapsamında 11 ilde 40 GEM ve 29 resmi okul ziyaret edilmiş ve saha ziyareti yapılan her ilin izleme raporu hazırlanmıştır. Web izleme portalı yazılımı için gösterge ara yüz şablonları hazırlanmıştır. Saha izlemlerinin standartlaştırılması amacıyla izleme formları ve rapor şablonları hazırlanmıştır.

Kısa Dönemde Hazırlıkları Yapılan ve Planlanan Faaliyetler

- **Destekleme Eğitimi:** 20 bin Suriyeli öğrenciye destekleme (back-up) eğitimi sağlanması kapsamında başarı seviyesi akranlarına göre geri kalmış çocukların akran seviyelerine erişimlerini desteklemek amacıyla eğitimler verilmesi planlanmaktadır.
- **Temizlik ve Güvenlik Personelinin İstihdamı:** Güvenli, hijyenik ve uygun eğitim ortamlarının sağlanması kapsamında geçici koruma altındaki Suriyelilerin temiz, güvenli ve uygun ortamlarda eğitim almalarının sağlanmasına yönelik olarak 900 temizlik ve 300 güvenlik görevlisi istihdam edilecektir.
- **Eğitim Ekipmanlarının Temini:** Okullara/GEM'lere donanım desteği sağlanması kapsamında geçici koruma altındaki Suriyelilerin eğitim hizmetleri aldığı okullar ve GEM'lere eğitim ortamlarında kullanılmak üzere donanım desteği sağlanacaktır.
- **Oryantasyon Eğitimi:** İlk öğretici alımı Kasım ayında gerçekleştirilmiş ve 3 bin 713 Türkçe öğretici istihdam edilmiştir. İkinci aşama Mart ayında gerçekleştirilmiş olup 1.857 Türkçe öğretici ve 491 rehberlik danışmanı ile birlikte toplamda 2 bin 348 personelin istihdamı sağlanmıştır. 15-26 Mayıs tarihleri arasında Antalya ilinde toplam 2 bin 348 Türkçe öğretici ve rehberlik danışmanına altı ayrı otelde, 109 akademisyen ve 24 eğitim yöneticisi ile oryantasyon eğitimin gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Programın açılışı altı otelden canlı yayınlanarak tüm katılımcılara ulaştırılacaktır. Söz konusu oryantasyon eğitiminde görev alan akademisyenler toplam 1.464 saat ders vereceklerdir.

Oryantasyon Eğitimi şu konuları içermektedir:

- Yabancı Dil Olarak Türkçe Eğitimi
- Okuma ve Yazma Eğitimi
- Eğitim-Öğretim Planlama ve Değerlendirme
- Dünyada Göç Olgusu ve Eğitim Planlamasıyla İlişkisi
- Eğitim Psikolojisi ve Rehberlik
- Dezavantajlı Çocuklara Yönelik Akademik Başarı
- Kişisel ve Sosyal Rehberlik Uygulamaları
- Mesleki Rehberlik Uygulamaları
- Aile Eğitim ve Danışmanlığı Yöntemleri ve Uygulamaları
- Psikososyal Destek Türleri ve Uygulamaları
- Göç ve Eğitim Sosyolojisi

İl Milli Eğitim Müdürlükleri

Suriyelilerin eğitiminde belki de en zor ve önemli görev il milli eğitim müdürlüklerine düşmektedir. 23 ilin milli eğitim müdürlüklerinde Suriyelilerin eğitimi ile ilgilenen özel birimler oluşturulmuştur. İl milli eğitim müdürlükleri ilgili vali yardımcısı ile birlikte Suriyelilerin eğitiminde yerel koordinasyonu sağlamaktadır.

İl milli eğitim müdürlüklerindeki ilgili birimlerde görevli yetkililerle yapılan görüşmelerle yerel otoritelerin ihtiyaçları analiz edilmiştir. Buna göre birimlerde en acil ihtiyaç insan kaynağı desteğidir. Daha önce de belirtildiği gibi özellikle İstanbul, Şanlıurfa ve Gaziantep gibi halihazırdaki öğrenci nüfusu çok yüksek olan illerde sürece Suriyeli öğrencilerin de girmiş olması birimlerin etkin çalışmasını engellemektedir. Bu nedenle söz konusu il müdürlüklerine ek insan kaynağının sağlanması gerekmektedir.

Bununla birlikte 23 il müdürlüğünün her ay ilgili müsteşar yardımcısı ile yaptığı koordinasyon toplantıları görüşme yapılan yerel yetkililer tarafından çok olumlu değerlendirilmiştir. Bu koordinasyon toplantıları sayesinde yerelden merkeze ihtiyaç ve sorunlar bürokratik engellere takılmadan doğrudan iletilebilmektedir.

Okul Yönetimi

Suriyelilerin eğitim gördüğü GEM'ler ve devlet okullarında aslında okul yönetimleri pek çok sürecin sağlıklı ilerlemesindeki başat aktördür. GEM'lerin yönetiminde okulun yerel yöneticisinin yanında bir de Suriyeli yönetici bulunmaktadır. Bu yönetici Suriyeli öğrenci ve öğretmenlerin koordinasyonunda okul yöneticisini desteklemek için görev yapmaktadır.

Araştırma kapsamında ziyaret edilen GEM'lerde her iki yönetici ile de ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Suriyeli yöneticiler yaptıkları görevden ötürü Suriyeli öğretmenlerin aldığı ödemedeki daha fazla herhangi bir ödeme almamaktadır. Suriyeli yöneticiler il/ilçe milli eğitim müdürlüklerince belirlenmektedir. Temel kriter ise Türkçe yeterlilik düzeyleridir. Yöneticiler konuşma ve yazma konusunda yeterli olan Suriyeli öğretmenler arasından belirlenmektedir.

GEM'lerin yönetimi bir yerel okul müdürü ve ona yardım eden bir Suriyeli koordinatör tarafından yapılmaktadır.

Devlet okullarında ise GEM'lerdekine benzer ikili yönetim modeli yoktur. Devlet okulları sadece yerel okul müdürleri ve yardımcıları ile yönetilmektedir. Genellikle bir müdür yardımcısı okuldaki Suriyeli öğrencilerin eğitiminden sorumlu olarak belirlenmiştir. Suriyeli öğrencilerin bulunduğu devlet okullarında yönetim modelinin GEM'lerdekine benzer şekilde tasarlanması, öğrenci ve öğretmenlerin uyum süreçlerini hızlandırması bakımından olumlu etkiye sahip olabilir.

Yapılan görüşmelerde hem devlet okulları hem de GEM'ler bağlamında okul yönetimlerinin en zayıf kaldıkları nokta okul dışı Suriyeli çocukların okullaşmasına yönelik bir strateji geliştirememiş olmalarıdır. Okul yönetimlerinin okullaşamayan çocukları okula çekmek için özel bir planlaması olmadığı görülmektedir. Buradaki temel neden ise okuldaki öğrencilerin uyumu için yapılan yoğun mesaiden dolayı okul dışı çocuklara temas konusunda zaman sorunu yaşanmasıdır. İstanbul Ümraniye'de görüşme yapılan Suriyeli koordinatör durumu şu şekilde anlatıyor:

Aslında bu bölgede de çok fazla çocuğun okula gitmediğini biliyoruz ama okuldaki mesainin yoğunluğundan ve kendi öğrenci ve öğretmenlerimizin sıkıntılarına çözüm üretmekten geriye çok da zamanımız kalmıyor. Belki bu konuda STK'lar gibi okul dışı kurumlar tespitleri yapıp okullara yönlendirmeler yapabilirler.

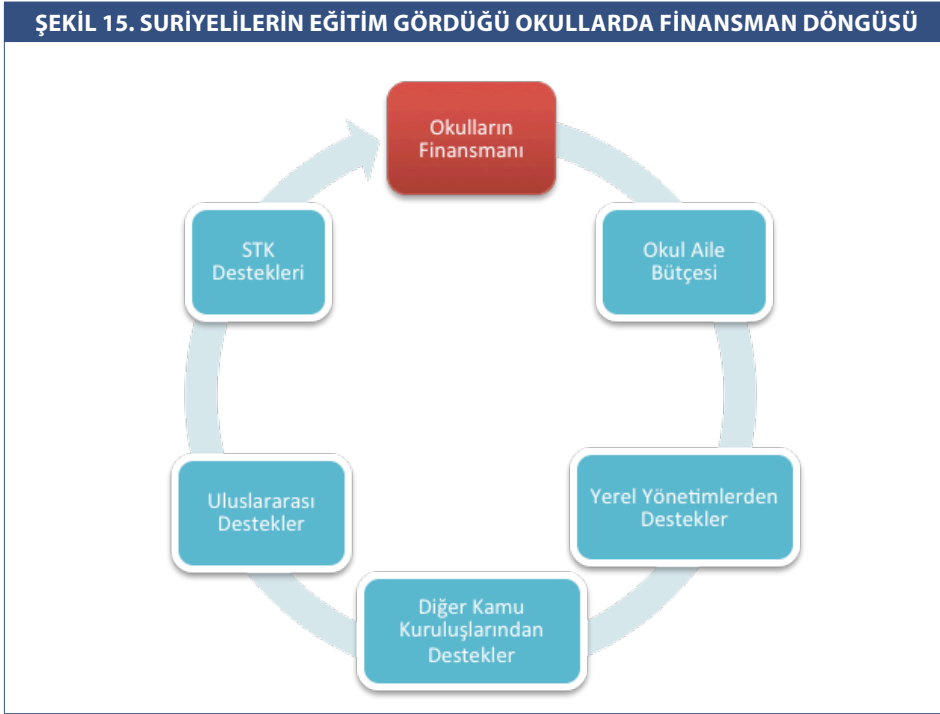
Suriyeli koordinatörün de ifade ettiği gibi okullarda yapılan gözlemlerde okulların ancak kendi öğrenci profili ile ilgilenebildiği görülmüştür. Bu manada STK'lar da destek sunabilir ancak yerel yönetimlerin özellikle de belediye ve muhtarlıklarla iş birliği yapması ve okullaşamayan çocuklarla ilgili haritalandırma çalışması yaparak bir eylem planına geçmeleri elzemdir.

Eylemler

- Suriyelilerin yoğun olduğu illerin milli eğitim müdürlüklerindeki insan kaynağı sayısı ve niteliklerinin artırılması
- Suriyelilerin eğitiminin yönetimi ile sorumlu yerel temsilciler içerisinde uluslararası kuruluşların da yer alması
- İl milli eğitim müdürlüklerinin ilgili birimlerindeki görevliler ve okul müdürlerine mali yönetim eğitimlerinin verilmesi
- Okullar düzeyinde hesap verme mekanizmalarının geliştirilmesi
- Suriyelilerin eğitim gördüğü devlet okullarında GEM'lerdekine benzer bir yönetim modelinin uygulanması
- Gerek AB gerekse yerel ve uluslararası girişimlerin desteklediği projelerin etki analizinin yapılması
- Özellikle belediyelere ait kültür merkezleri gibi alanların okul ve sınıf sorunu çeken illerde Suriyelilerin eğitimi için tahsis edilmesi

OKULLARIN FİNANSMANI

Okul yönetimleri ile yapılan görüşmelerde sıklıkla dile getirilen husus okulların finansmanıdır. MEB'in genel bütçesinden henüz Suriyelilerin eğitimi ile ilgili bir bütçe kalemi tahsis edilmemiştir. Bu durum okul yöneticileri tarafından sorunlu olarak değerlendirilmiş, önümüzdeki yıllarda böyle bir bütçe kaleminin oluşturulması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

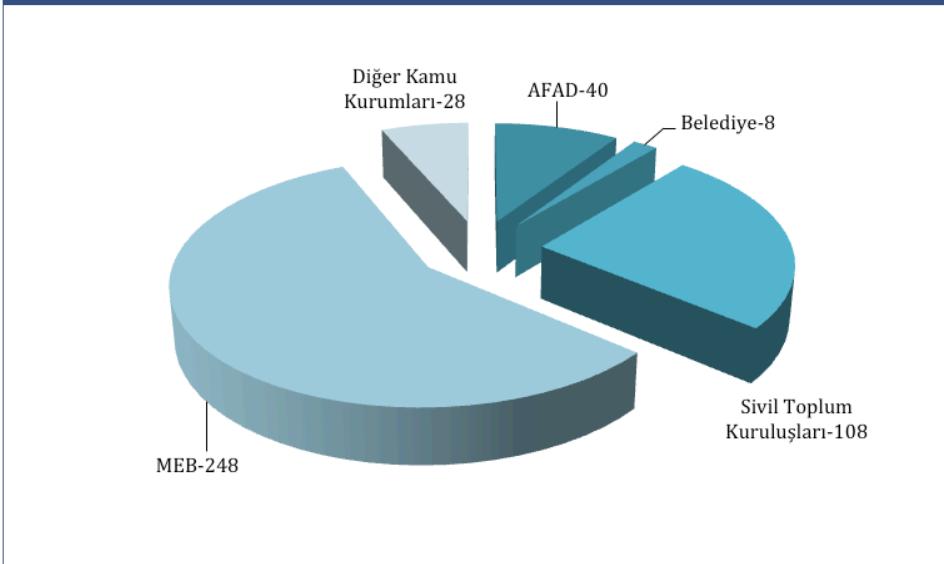
Hem devlet okulları hem de GEM'ler büyük oranda Şekil 17'de görüldüğü şekliyle finansal olarak desteklenmektedir. Tabii bu desteklerin sağlanmasındaki kilit önem okul yöneticilerine aittir. Farklı kaynaklardan gelen desteklerin etkin ve ihtiyaca uygun şekilde kullanılması okul yöneticilerinin en başat görevlerindedir. Desteklere bakıldığında henüz ortada uluslararası destekler yokken STK'ların sunduğu mali destekler özellikle GEM'lerin hayatiyeti için büyük önem arz etmiştir. Benzer şekilde okul-aile bütçeleri son derece önemlidir. Zira Türkiye'de MEB'in genel bütçesi dışında okulların bir şekilde bağlı oldukları mali kaynak velilerin desteği ile oluşturulan okul aile bütçeleridir. GEM'lerin büyük bir kısmının devlet okulu binasına taşındığı düşünüldüğünde burada da yaşanan mali bir daralmada öncelikle okul aile bütçelerinden yararlanılmaktadır.

GEM'lere özellikle uluslararası projeler aracılığıyla farklı finansal destekler yapılmaktadır. Bununla birlikte Suriyeli öğrencilerin bulunduğu devlet okullarına yönelik sistematik bir finansal destek yoktur.

Okul aile bütçesine göçmen öğrencilerin ailelerinden herhangi bir katkı sunulamıyor olması zaman zaman özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyükşehirlerde bütçeyi oluşturan yerel ailelerin tepki göstermesine neden olabilmektedir. Suriyelilerin eğitim gördükleri devlet okulları bu öğrenciler için ayrı bir fon almamaktadır. Yakın zamanda GEM'lere yönelik önemli bir mali destek UNICEF tarafından yapılmıştır. GEM'lerde öğrenci başına 30 TL eğitim desteği verilmektedir. Bu destek ilçe milli eğitim müdürlükleri kanalıyla okullara ulaştırılmaktadır. Ancak yetkililere göre dağıtım kanallarında zaman zaman yoğun denetleme süreçlerinden dolayı sıkıntılar yaşanabilmektedir. Ya da müdürlüklerde çalışanların mali yönetim konusunda yeterliliklerinin zayıf olmasından dolayı desteklerin okullara ulaştırılmasında benzer gecikmeler yaşanabilmektedir. Bu destekle 21 ile 20 milyon TL gönderilmiştir. Bu paranın gereğince harcanmadığı UNICEF yetkilisi tarafından dile getirilmiştir. Harcanamayan paralar bir sonraki dönemde eksik bütçe olarak iade edilecektir.

ŞEKİL 16. KURUMLARA AİT GEM SAYILARI

Kaynak: MEB'den alınan veri

GEM sadece devlet okulunun binasını kullanıyorsa mali destek alabilirken, Suriyelilerin Türkçe müfredatla eğitim gördüğü devlet okullarında böyle bir destek sözü konusu değildir. Bu nedenle GEM'lere yapılan dış mali desteğin göçmen öğrenci alan devlet okullarına da yapılması gerekmektedir. Bu konu hakkında görüşü alınan UNICEF yetkilisi bu konuda devlet okullarına da mali destek sunulması konusunda bir hazırlık içerisinde olduklarını ifade etmiştir. Benzer şekilde PICTES projesinde devlet okullarını da içine alacak planlamaların yapıldığı koordinatörler tarafından dile getirilmiştir.

Şekil 16'da görüldüğü üzere özellikle GEM'lerin desteklenmesinde bakanlık kadar diğer kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK'lar da önemli bir role sahiptir. FRIT ve UNICEF gibi uluslararası kuruluşların ve STK'ların sunduğu mali destekler önemlidir ancak bunların sürdürülebilirliği ayrıca ele alınmalıdır. Görüşme yapılan bir MEB yetkilisi örneğin AB'den gelen FRIT fonunun iki sene sonra sona ereceğine vurgu yapmış ve eklemiştir:

Biz Suriyelilerin eğitimi ile ilgili projeksiyonumuzu iki yılla sınırlayamayız. Şunu biliyoruz iki yıl sonra finansman boyutunda bir sorunla karşı karşıya kalacağız. AB ile anlaşmaya varılan 500 milyon avroluk destek önemli ama sadece iki yılı kapsayan kısa vadeli bir çözüm. Krizin büyüklüğüne baktığımızda bu 500 milyon avro yeterli bir miktar değil. Nefes aldırabiliyor şimdi ama sorunları tamamen ortadan kaldıramaz.

Bununla birlikte MEB'in GEM'lerin yönetimini STK'lardan tamamen alması önümüzdeki eğitim öğretim yılı içerisinde planlanmaktadır Okul yönetimleri ile ilgili önümüzdeki süreçlerde özellikle GEM'lerin STK yönetiminden alınması durumunda finansal kaynak belirlenmesi konusunda sorunlar yaşanması muhtemeldir.

Eylemler

- Okulların finansal ihtiyaçlarının yıllık olarak raporlanması
- Suriyeli öğrencilerin olduğu devlet okullarına finansal destek sağlanması
- Okul müdürleri ve koordinatörlerinin okul bütçesine dışarıdan kaynak bulma yöntemleri konusunda eğitilmesi
- Dezavantajlı okullara finansal havuz sağlayacak bir STK koordinasyonunun kurulması

GEM VE DEVLET OKULU İKİLEMİ

Bilindiği üzere Suriyeli çocukların eğitiminde iki alternatif vardır: GEM'ler ve devlet okulları. 2011 yılından itibaren STK'ların girişimleri ile kurulan GEM'lerin pek çok çocuğun sokaklardan çekilmesinde etkili bir rolü olmasının yanı sıra Suriyeli çocuk ve gençlerin eğitiminde de GEM'lerin önemli bir etkisi vardır. Ancak sosyal uyum

için sürdürülebilir adımlar atılması adına GEM'lerin halihazırda iyi bir model olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bu nedenle MEB geçtiğimiz yıldan itibaren GEM'lerin devlet okullarına dönüştürülmesi konusunda çalışmalara başlamıştır. Bakanlıkta üst düzey bir yönetici ile yapılan görüşmede GEM ve devlet okulu ikilemine ilişkin şöyle değerlendirilmiştir:

2011'de Suriyeli sayısının 250 bine ulaşması durumunda muhtemel bir iç krizin kapıda olduğu dillendiriliyordu Ankara'da. GEM modeli o dönemlerde 250 binlik bir nüfus için ve bu nüfusun geri dönecekleri düşünülerek ortaya konulmuştu. Bugün 3 milyon Suriyeli ülkemizde yaşıyor ve birçoğunun geri dönmesini öngörmüyoruz. Dolayısıyla eğitimde daha uzun vadeli adımlar atmak durumundayız. Bu nedenle GEM'ler mevcut haliyle ihtiyacı karşılamıyor. GEM bir marka oldu eğitimde ama sürdürülebilir değil. GEM'lerden devlet okullarına geçişi önümüzdeki 3 yıl için planlıyoruz. Dolayısıyla bu merkezler artık geçici eğitim merkezleri değil geçiş eğitim merkezleri olarak adlandırılıyor.

Geçişle ilgili ilk ve önemli adımlar bu yıl uygulamaya konmuştur. Buna göre GEM'lerde de eğitim görseler 1., 5. ve 9. sınıfa başlayan öğrenciler eğitimlerine Türkçe müfredat ile devam etmek zorundadır. Okullarda yapılan görüşmelerde bu uygulamanın ne denli etkin uygulandığı öğretmen ve yöneticilere sorulmuştur. 1. ve 5. sınıflar için ilerleme kaydedildiği ancak 9. sınıflar için bu uygulamanın arzu edilen düzeyde hayata geçirilemediği belirtilmiştir. Bu durum MEB yetkilileri ile yapılan görüşmede de teyit edilmiştir.

MEB yetkilileri ile yapılan görüşmede ayrıca bu geçiş için devlet okullarının hazır olma durumu özellikle sorulmuştur. Zira bu geçişte okulların fiziksel altyapılarının yeni gelecek öğrencilere ne denli hazır olduğu önemli bir konudur. Yetkililer önümüzdeki yıl resmi okullardaki Suriyeli öğrenci sayısının 300 bine çıkmasını beklediklerini, bu artış nedeniyle yönetimin önümüzdeki yıl daha da zor olacağını kabul etmişlerdir.⁸ Çatısı altında halen en fazla Suriyeli öğrencinin eğitim gördüğü Ankara'da devlet okulunu kullanan bir GEM yöneticisi dönüşümle ilgili kaygılarını şöyle anlatmıştır:

GEM'leri açarak yüz binlerce çocuğu sokaktan kurtardık. GEM'lerin bir anda kapatılacağı fikri çok yanlış. Bir anda kapatırsak hepsini tekrar sokağa atarız. Tedrici bir yöntemle ilerlemek zorundayız.

Saha çalışmasında görüş alınan kişiler arasında GEM'lerin devlet okullarına dönüşmesi konusunda en büyük tepki Suriyeli öğretmenlerden gelmiştir. Ancak bu tepkiler eğitimin Türkçe yapılacağı olmasından ziyade kendilerinin iş kaybı riski ile karşı karşıya kalması ile ilgili olmuştur. Zira Suriyeli öğretmenler GEM'lerin dönü-

8. Bakanlık yetkilisi ile görüşme, il milli eğitim müdürlükleri yetkilileri ile görüşme.

şümünün tamamlanması durumunda kendilerinin işsiz kalacaklarını belirtmişlerdir.⁹ Aynı kaygı GEM'lerde Türkçe öğretimi için görevlendirilen sınıf ve Türkçe öğretmenleri tarafından da dile getirilmiştir. Yerel öğretmenler bunun uygulanabilir bir model olduğunu ancak dönüşümün tamamlanması durumunda işsiz kalacakları için merkezlerin kapanmamasını istemişlerdir.

Ayrıca GEM'lerden devlet okullarına geçişte öncelikli olarak iyi Türkçe konuşan Türkmen öğrencilerin tespit edilmesi ve devlet okullarına yönlendirilmesi öğretmenler tarafından tavsiye edilmiştir. Görüşme yapılan öğretmenler, öğrencileri arasında çok iyi Türkçe konuşabilen Türkmen çocukların var olduğunu ama bu çocukların halen GEM müfredatı ile eğitim aldıklarını ifade etmiştir. Öğretmenlere göre bu çocukların ivedilikle devlet okulu müfredatına geçirilerek yerel öğrencilerle birlikte ders alması gerekmektedir.

Saha çalışmasında ziyaret edilen devlet okulları ve GEM'lerdeki durum göz önüne alındığında Tablo 7'ye benzer bir fayda-zarar analizinin yapılması gerektiği kanaatine varılmıştır. Saha çalışması sonrasında ön bulguların sunulduğu ve uzmanların katıldığı çalıştayda da bu analiz üzerinden tartışma yapılmıştır. Buna göre GEM'ler Suriyeli çocukların Türkiye'deki eğitim sistemine uyumu konusunda kısa vadede önemli bir çözüm aracı olsa da uzun vadede uygulanabilir bir model olamayacaktır.

TABLO 7. GEM YA DA DEVLET OKULLARI: AVANTAJLAR VE DEZAVANTAJLAR		
	AVANTAJLAR	DEZAVANTAJLAR
GEM	Ana dilde eğitim alınması Aynı dilde konuşan öğretmenlerden eğitim alınması	Sosyal uyumun geciktirilmesi Uluslararası geçerliliğinin olmaması Eğitimde gettolaşma İzleme ve denetlemenin zayıf olması Güvensiz fiziksel ve çevresel koşulların olması
DEVLET OKULLARI	Sosyal uyumun hızlandırılması Uluslararası geçerliliği olan bir sertifika sunulması İki dillilik Güvenli eğitim ortamının olması	Devamsızlık riskinin bulunması Okul terklerinin artması

9. GEM Suriyeli öğretmen görüşmelerinin tamamında bu konu gündeme gelmiştir.

Ancak devlet okullarına geçişte MEB'in en çok dikkat etmesi gereken husus devamsızlıklar ve okul terklerinin artması riskidir. Bu riski minimum düzeye çekmek için devlet okullarında bir uyum sürecine ihtiyaç vardır. Uyum süreçleri halihazırda okulların inisiyatifinde ilerlemektedir. Burada da okul yönetimleri ve öğretmenlerin performansına göre değişik modeller mevcuttur. Uyumda belli başlı bazı standardizasyona ihtiyaç vardır. Örneğin aynı çalıştayda hazırlık sınıfı modelinin uyum konusunda değerlendirilebilecek bir model olduğu önerilmiştir. Özetle GEM'den devlet okullarına geçişte standart bir uyum modeli planlaması yapılmadan atılacak hızlı adımlar öğrenci kayıplarının yaşanmasına neden olacaktır ki Suriyelilerin eğitimi konusunda en istenmeyecek sonucu doğuracaktır.

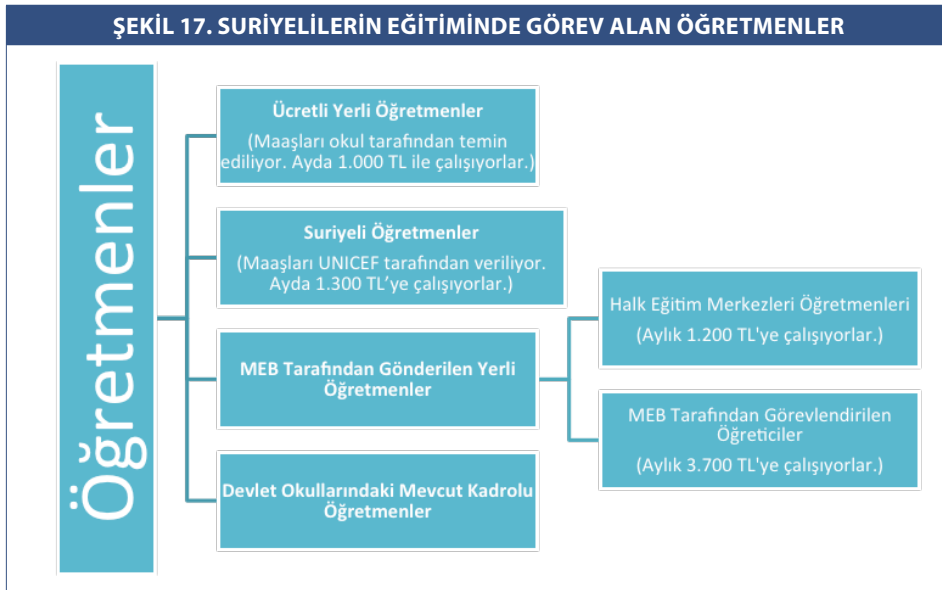
Bununla birlikte zaten halihazırda GEM'lerin büyük bir kısmı devlet okullarında faaliyetlerini sürdürmektedir. Zira müstakil binalarda, fiziksel ve çevresel koşulları güvensiz yerlerde kira ödenerek tutulan GEM binalarının hem izlenmesi hem de denetlenmesi oldukça zordur. Bu uygulama ile GEM'ler daha iyi izlenebilir hale gelmiştir. Tam zamanlı eğitim yapan okullarda, yerel öğrenciler okuldan ayrıldıktan sonra (saat 14.30 civarı) eğitimlerine başlayan GEM öğrencileri her gün 6-7 saat ders görmektedir. Özellikle kış döneminde karanlık saatlere kalmamak için GEM'lerde blok ders yapılmaktadır.

Eylemler

- GEM'lerden devlet okullarına geçişte hazırlık sınıfı gibi bir geçiş modelinin oluşturulması
- GEM'lerden devlet okullarına geçen öğrencilerin akademik gelişmelerinin izlenmesi
- Öğrencilerin dil gelişiminin izlenmesi ve Türkçe müfredata geçilmesi için Türkçe yeterliliğe sahip olanların devlet okullarına nakledilmesi
- Okul seçiminde yetkinin velilere bırakılması
- GEM'ler ve devlet okullarında eğitim gören öğrencilerin okulu bırakma ve devamsızlık oranlarının izlenmesi
- Dezavantajlı devlet okulları için ihtiyaç analizi yapılması, sınıf materyalleri ve teknolojik araç gereçler gibi ihtiyaçlarının giderilmesi
- Tüm okullar için güvenlik ölçütlerinin standartlaştırılması

SURIYELİLERİN EĞİTİMİNDE GİZLİ AKTÖRLER: ÖĞRETMENLER

Türkiye'de Suriyelilerin eğitiminde hem yerel hem de Suriyeli öğretmenler hizmet vermektedir. GEM'lerin ilk kurulduğu dönemlerden itibaren Suriyeli öğretmenler bu merkezlerde gönüllü eğitim vermeye başlamıştır. GEM'lerin yönetiminin 2013 yılında büyük oranda MEB'e geçmesinin ardından bu okullarda yerel öğretmenler de görev yapmaya başlamıştır. Suriyeli öğretmenler zaten GEM'ler tarafından sözlü, yazılı veya her iki yöntem uygulanarak önceden seçilmiştir. Yerel öğretmenler özellikle Türkçe öğretimi yapmak üzere 2013 yılından itibaren GEM'lerde eğitim vermeye başlamıştır.

Şekil 17'da görüldüğü üzere Suriyelilerin eğitiminde görev alan Suriyeli öğretmenlere standart bir ücretlendirme yapılırken, MEB'in kadrolu öğretmenleri dışında görevlendirilen öğretmenler için standart bir ücretlendirme söz konusu değildir. Bu durum öğretmenler arasında herhangi bir sorun yaratmasa da ücretlendirmede bir standardizasyona gitmek özellikle düşük ücretle aynı eğitimi veren öğretmenler için motive edici olabilir. Ücretler dışında hem GEM'ler hem de devlet okullarında Suriyelilerin eğitimi için görevlendirilen öğretmenlerin yoğun bir gelecek kaygısı yaşadıkları gözlenmiştir. Pek çoğunun görevlendirmesi önümüzdeki iki sene içerisinde biteceğinden dolayı sonrasında ne yapacakları ile ilgili kaygıları yüksek düzeyde görülmüştür. Bu nedenle görevlendirilen öğretmenlerin alternatif arayışları içerisinde oldukları gözlenmiştir. Ankara'da genç bir sınıf öğretmeni durumu şöyle özetlemiştir:

İki yıl sonunda bize ne olacak merak ediyoruz. Açıkçası bu kaygı sürekli zihnimizi meşgul ediyor. Bu nedenle kadrolu öğretmenliğe geçmek için de bir taraftan sınavlara çalışıyoruz. Elbette KPSS'ye çalışmak yerine materyal geliştirmek istiyoruz ama durumumuzun belirsizliği bizi KPSS çalışmaya yönlendiriyor.

Benzer sıkıntılardan Gaziantep'te bir ilkokulda görüşme yapılan ve Mart 2017'de görevlendirilmiş olan Türkçe öğretmeni de bahsetmiştir. Diğer öğretmenlere nazaran mesleki deformasyon noktasında daha olumsuz bir durumda olduklarına dikkat çekmiştir:

Bizim mesleki deformasyonumuz yerel öğrencilerle eğitim yapan öğretmenlere göre inanın daha fazla. Çok yeni bir dünya ve kendi yolunuzu kendiniz belirlemeniz gerekiyor. Bu süreçte devletin manevi desteğini hissediyoruz elbette ama materyal konusunda sınıf içi yönetim konusunda ciddi yorgunluklarımız var. Biraz kendi halimize bırakılmış durumdayız.

Saha çalışması esnasında Kasım 2016'da göreve başlamış öğretmenler bir uyum programından geçirilirken, Mart 2017'de yeni göreve gelmiş öğretmenlere yönelik henüz bir uyum programı yapılmamıştır. Esasında bu programların göreve başlamadan önce planlanması ve öğretmenlerin nispeten daha hazır gelmesi sağlanmalıdır. Ayrıca öğretmenlere mezun oldukları üniversitelerde gördükleri eğitimin içeriğine yönelik göçmenlerin eğitimi gibi konularda eğitim alıp almadıkları sorulmuştur. Öğretmenlerin tamamına yakını üniversitede göçmenlikle ilgili herhangi bir ders almadıklarını sadece Türkçe öğretmenliği okumuş olanlar üçüncü sınıfta bir dönem yabancılara Türkçe öğretimi ile ilgili ders aldıklarını ifade etmiştir. Öğretmenlerin göçmenlere eğitim konusunda kendilerini hazırlıksız hissetmelerinin ardında üniversitelerde hala bu konu ile ilgili derslerin ve kürsülerin oluşturulamamış olmasının da etkisi vardır.

Suriyelilerin eğitiminde yerel öğretmenlerin profili Suriyeli öğretmenlere göre daha gençtir. Bu, beraberinde bir dinamizmi getirirken diğer taraftan tecrübesizlik nedeniyle sorunlar da yaşanabilmektedir. Burada bilhassa sınıf içi yönetimde ilkokul gruplarında öğretmenlerin çok zorlandıkları kendileri tarafından dile getirilmiş ve ayrıca okullarda yapılan ziyaretlerde de gözlenmiştir. Örneğin Ankara'da ziyaret edilen bir GEM'de birinci sınıfların dersine giren yerel öğretmenin sınıf içi yönetimi sağlayamayıp dersin ortasında Suriyeli bir öğretmenden yardım istediği gözlenmiştir. Farklı illerdeki GEM'lerde de benzer durumlarla karşılaşmıştır.

Bununla birlikte devlet okullarında Suriyelilerin eğitimi tamamen yerel öğretmenlerle yürütülmektedir. Yani GEM'lerde yerel öğretmenler çalışabilirken halen devlet okullarında Suriyeli öğretmenlerin çalışması mümkün değildir. Uzun vadede Suriyeli öğretmenlerin devlet okullarında görevlendirilmesi konusunda bir planlama gerekmektedir. Ancak burada Türkiye'de atanamayan öğretmenlerin büyük bir tepkisinin olabileceği öngörülmektedir.

SURIYELİ ÖĞRETMENLERİN MEVCUT DURUMU VE GELECEĞİ

Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecinde –GBM’lerdeki de dahil olmak üzere– GEM’lerde “gönüllü” statüsünde görev yapan ve karşılığında ücret alan Suriyeli öğretmenlerle yapılan görüşmelerde ortak bulgular ortaya çıkmıştır. Suriyeli öğretmenlerin Türkiye’deki eğitim süreçlerine uyumu noktasındaki en kritik hususlardan biri olarak pedagojik formasyonlarının farklı olması öne çıkmıştır. Türkiye’de öğretmenlik yapabilmek için pedagojik formasyon bir zorunluluk iken, Suriyeli öğretmenlerin formasyonlarında ihtiyaç ve şartlardan kaynaklı farklılıklar göze çarpmaktadır. Nizip’te gerçekleştirilen bir görüşmede bir yetkili bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Yazın mülakat yaparak aldık birçok Suriyeli öğretmeni. Suriye’de Türkiye’deki gibi bir formasyon sistemi söz konusu değil. Kırsalda öğretmen olmanız için ise üniversite bile okumanıza gerek yok. Lise mezunu olmanız kafi. Bunları savaştan önce de sık sık giriş çıkış yaptığım için Suriye’ye ondan biliyorum.

2015-2016 yılına kadar da bu öğretmenler Türkiye’de sistematik bir öğretmenlik eğitimi almamışlardır. Suriyeli öğretmenlerin yetiştirilmesine yönelik adımlar ilk dönemlerde özellikle STK’ların mikro çalışmaları aracılığıyla yapılmıştır. Çalışmalar yerel düzeyde ya da daha çok GEM düzeyinde yapılmıştır. Bu çalışmaların sistematik olmadığı yerel yöneticiler tarafından dile getirilmektedir (Coşkun ve Emin, 2016). Daha sistematik öğretmen eğitimlerinin verilmesi için Bakanlık ve UNICEF iş birliğinde çalışmalara 2015-2016 döneminde başlanmıştır. İlk çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü ve UNICEF iş birliği ile 514 Suriyeli öğretmen eğitici olarak yetiştirilmiştir. İki hafta süreli, 90 saatlik merkezi eğitim olarak gerçekleştirilen eğitici eğitimleri farklı üniversitelerden 21 akademisyen tarafından verilmiştir. 257 öğretmenden oluşan birinci grup eğitimlerini 8-19 Ağustos 2016 tarihleri arasında, 257 öğretmenden oluşan ikinci grup ise eğitimlerini 22 Ağustos–2 Eylül 2016 tarihleri arasında almıştır. Bu eğitimleri alan toplam 514 eğitici tarafından yaklaşık 20 bin Suriyeli öğretmene ikamet ettikleri illerde iki hafta süreli, 90 saatlik eğitim verilmiştir. Eğitimler iki grup halinde yapılmış olup 22 Ağustos–2 Eylül 2016 tarihleri arasında 10 bin öğretmenden oluşan birinci grubun eğitimleri ve 5 Eylül–23 Eylül 2016 tarihleri arasında 10 bin öğretmenden oluşan ikinci grubun eğitimleri gerçekleştirilmiştir (Coşkun ve Emin, 2016).

Sertifikasyon

Suriyeli öğretmenlerin formasyonu ile ilgili görüşmelerde sık sık dile getirilen bir diğer mesele pek çok öğretmenin diplomalarının asıllarına ulaşmadaki zorluktur.

Saha görüşmelerinde Türkiye'ye göç sürecinde diplomaları kaybolmuş ya da zarar görmüş olan öğretmenlerin diplomalarını kanıtlayabilmek için farklı yolları denemek zorunda kaldıkları ifade edilmiştir. Bu durum “sahte diploma” sağlayacak bir sektöre dönüşmemesi için öğretmenlerin yeterliklerini kanıtlayabilecekleri bir değerlendirme programına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Tek yeterlik belgesi olarak “diploma”nın olması yasal olmayan ve Suriyeli yetişkinlerin suistimal edileceği ve öğrencilerin zarar göreceği bir sektörün oluşmasına zemin hazırlayacaktır. Suriyeli bir koordinatör bu konuyu şu şekilde değerlendirmiştir:

Sahte diploma; evet böyle bir şey var ama savaştan gelmişler, alamamışlar belgelerini. O yüzden böyle oluyor, evde bomba patlıyor alamadan geliyor ya da buraya gelirken kayboluyor. Ama biz kim öğretmen kim değil ölçebiliyoruz, sorular soruyoruz vs.

Bir GBM'de koordinatör olarak çalışan Türkçe öğretmenin de bu konudaki sözleri durumu tasdik etmektedir:

Bizim okulda çalışanlar tam olarak öğretmen de değil, bir diploma çıkarıp yapıyorlar. Öğretmen ihtiyacı olduğu için kabul ediliyor bir şekilde.

Şanlıurfa'daki bir il MEM sorumlusu ise bu konudaki yaklaşımlarını şu şekilde ifade etmiştir:

Bir doktor birisinin meslektaşını olup olmadığını çok kolay anlayabiliyor ama bizim için aynı şey geçerli değil. Öğretmenim diye bize geliyorlar ama doğru mu, değil mi bilmiyoruz. Diploma bile olsa diplomanın dili farklı ve diplomada sahtecilik de çok. Haliyle tespit ettikçe eğitim alanının dışına çıkarıyoruz ya da başka bir şekilde değerlendiriyoruz

Aynı kurumdan bir başka yetkili ise bu tür öğretmenlerin tespiti için Suriyelilerle birlikte çalıştıklarını şu sözlerle dile getirmiştir:

İşin ehli olmayan öğretmenler de var. Kendi kendime bir çalışma yaptım Suriyeli akademisyenlerden vs. bir komisyon oluşturup Urfadaki bütün Suriyeli öğretmenleri bir mülakattan geçirdik. Ben bilemiyordum ama Suriyeliler karşıdaki kişinin işte üniversitesinden vs. ne okuduğunu filan biliyorlardı. Biz kendimizce işi bitirdik, kimin ne olduğunu öğrendik. Hangisinin Matematik öğretmeni hangisinin olmadığını biliyoruz.

Suriyeli öğretmenlerin kapsamı ve sınırları belirlenmiş bir sınav veya değerlendirme programından sonra öğretmenliğe başlaması, bu konudaki soru işaretlerini ortadan kaldıracaktır. Kurumsal düzeyde, tüm GEM ve GBM'lerde görevlendirilecek Suriyeli öğretmenlerin seçiminde uygulanacak bir program öğretmenlerin yeterlilik düzeyinin tespit edilmesi sürecinde –kişilerin inisiyatifine bırakılmadan– sistematik bir işleyiş sağlayacaktır.

Diğer yandan üniversite diplomasının bulunması halinde bile Şanlıurfa ve Gaziantep gibi yoğun Suriyeli nüfusunun olduğu iller hariç öğretmenlerin pek çoğunun

eğitim fakültesi mezunu olmadığı gözlemlenmiştir. Bu durumda en yakın branştaki üniversite mezunları ilgili derslere girmektedir. İstanbul'da ikili eğitim yapılan bir GEM'de görüşme gerçekleştirilen yerel bir koordinatörün bu konudaki görüşü şu şekildedir:

Burada çok kaliteli bir eğitim verildiğini söyleyemeyeceğim. Suriyeli hocaların hiç-biri kendi branşını yapmıyor. İktisat mezunu Matematik anlatıyor vb.

Lisans mezuniyetinin ders verdiği branşla aynı olmaması veya farklı fakültelerden mezun olunmasına rağmen öğretmenlik yapılması Türkiye'deki eğitim sistemi için yeni bir durum değildir. Ancak öğretmenlik mesleğinin omurgası olan pedagojik formasyon tüm öğretmenler için geçerli bir sertifikadır. Bu nedenle Suriyeli öğretmenlerin farklı branş veya bölüm mezuniyetleri olmasına rağmen öğretmenlik yapması Türkiye'deki eğitim sistemi için dirençli bir örnek oluşturmamaktadır. Fakat öğretmenlik yapan tüm Suriyelilerin öğretmenlik mesleğine ve Türkiye'deki öğretmen algısına göre bir öğrenim programından geçmesi gerekmektedir. Bu şekilde Suriyeli öğrencilerin Türkiye'deki eğitim sistemine uyumunun ilk aşamalarından birisi olan Suriyeli öğretmenlerin sisteme adaptasyonu sağlanmış olacaktır. Aksi takdirde rol model olarak kabul edilen öğretmenlerin eğitim sürecine yabancılığı ve acemiliği öğrencilerin de uyum süresini uzatacak ve bu süreci zorlaştıracaktır.

Branş meselesiyle ilgili olarak görüşme yapılan bütün illerde dile getirilen bir diğer husus ise Suriyeli rehber öğretmenlerin eksikliğidir. Bu branşta çok fazla öğretmen bulunmamakla birlikte yerel öğretmenler bu açığı kapatmaya çalışmaktadır. Ancak yerel öğretmenlerin dil bariyeri sebebiyle öğrenci-öğretmen görüşmelerine tercümanın da katılması gerekmektedir. Bu durum travma yaşamış ve travmanın etkisini üzerinden atamamış öğrenciler için görüşme yapmayı zorlaştırmaktadır. Dil bariyerinin olmadığı ve Arapça bilen yerel öğretmenlerde ise Suriye kültürüne uzak olunması, Suriyelilerin duygusal tepkilerine yabancılık ve sorunların yerel bir kimlikle değerlendirilmesi konularında sıkıntı yaşandığı ifade edilmektedir. Rehberliğin aynı zamanda özel ve güvenilir bir ilişkiyi beraberinde getirmesinden dolayı üçüncü bir kişinin varlığı rehber öğretmen ve öğrenci arasında kurulacak ilişkiyi riske atmaktadır.

Şanlıurfa'da bir lisenin müdürü tarafından bu durum şu şekilde dile getirilmiştir:

Buradaki rehber öğretmen Suriyelilerle dil bariyeri meselesi dolayısıyla anlaşamıyor. Onun yanında Arapça öğretmeni de vermek gerekiyor. Ayrıca öğretmenin o öğrenciyi anlayabilmesi için o psikolojiyi anlayabilecek birisi olması önemli.

Suriyeli Öğretmenlerin Güvenilirliği

Suriyeli öğretmenlerin yeterliliği meselesine ek olarak güvenilirliklerinin de dikkate alınması gereken bir husus olduğu sahada ortaya çıkan bulgular arasındadır. Güvenilirlik boyutu öğrencilerle doğrudan ilişki kuran ve dil, kültür, milliyet gibi aynı aidiyete sahip olan kişinin öğretmen olmasından dolayı önem kazanmaktadır. STK temsilcilerinin Suriyeli çocukların eğitiminde yer alma isteklerinin gerekçelerinden birini de güvenilirlik konusu oluşturmaktadır. Çünkü özellikle Suriyeliler veya Suriye kültürüne yakın olan kişilerin kurduğu STK'lar, Suriyeli öğretmenlerin verdikleri bilgileri en kolay şekilde kendilerinin teyit edebileceğini iddia etmektedir. Şanlıurfa'da bir GEM'in kuruluşuna öncülük etmiş bir STK temsilcisi bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Öğretmen alırken mesleki yılı, diploması, yeterliliği gibi hususlara dikkat ediyoruz. Türk okulundaki Suriyeli öğretmenlerle buradaki öğretmenlerin farkı şu: Biz Suriye'yi tanıyoruz, Rakka'dan gelmiş birisi bir şey söylediğinde (diploma, alan vb. ile ilgili) bunu sordurabiliyoruz. MEB'in bunu araştırarak gücü yok ve alınan öğretmenin Esed rejimine yakın olup olmadığını tartamayabiliyor.

Görüşmelerde Suriyeli ve yerel öğretmenler arasındaki en temel farklardan biri şiddet uygulama konusunda görülmüştür. Suriyeli öğretmenler şiddete başvururken yerel öğretmenler eğitim sürecinde şiddetten uzak durmaktadır ve şiddeti öğrencilere verilecek eğitimde araç olarak kullanmamaktadır. Suriyeli öğretmenlerin eğitim sürecinde şiddete başvurduğu çocuklar tarafından "Suriyeli öğretmenlerin onlara vurdukları" şeklinde ifade edilirken, yerel öğretmenlerin şiddetten kaçındıkları ikili eğitim yapan GEM'lerde bir öğrencinin söylediği gibi, "Öğretmenlerimizi seviyoruz, ilişkimiz iyi, onlar (yerel öğretmenler) bize vurmuyor" şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ancak şiddet kullanımı veya kullanılmaması farklı iki tepkiye de yol açmaktadır.

Öncelikle Suriyeli öğrencilerin yerel öğretmenlere yaklaşımını olumlu yönde etkilemektedir. yerel öğretmenlerin Suriyeli öğretmenlere göre daha çok sevilmesi, sorun yaşadıklarında ilk olarak gidecekleri öğretmenin dil bariyerine rağmen yerel öğretmen olacağı yönündeki genel söylem ve isim verilerek yerel öğretmenlere duyulan sevginin ifade edilmesi, şiddet uygulamayan yerel öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin güven ve sevgisini kazandığını ortaya koymaktadır. Ancak Suriyeli öğrenci ve yerel öğretmenler arasında kurulan bu olumlu ilişkinin sınıf yönetimi noktasında olumsuz yansımaları ortaya çıkmıştır. Şiddetin aynı zamanda bir disiplin aracı olarak kullanılması Suriyeli öğretmenleri sınıf yönetiminde yerel öğretmenlere kıyasla daha başarılı kılmaktadır. Yerel öğretmenler sınıf yönetiminde şiddeti kullanmadıkları için Suriyeli öğrenciler karşısında hakimiyet sağlayamadıkları, zaman zaman bu konudan

dolayı öğrenci ve öğretmen arasında sorun yaşandığı, sınıfa Suriyeli bir öğretmen girdiği zaman ise öğrencilerin davranışlarının değiştiği ifade edilmiştir. Bu durum yerel öğretmenlerin özgüven kaybına ve öğretmenlik mesleğinde motivasyon eksikliğine sebep olmaktadır.

Suriyeli öğrenciler Suriye'de normal olarak kabul ettikleri şiddeti yerel öğretmenlerde görmezken, Suriyeli öğretmenlerin sözle dahi şiddeti hatırlatması öğrenciler üzerinde kontrol mekanizması kurmaktadır. Suriyeli öğretmenlerin bu yaklaşımı pek çok ilde tekrar eden bir husus olmuştur. İstanbul'da görüşme yapılan yerel bir koordinatör Suriyeli çocukların yerel öğretmenlere, "Bizi dövmüyorsunuz, o yüzden biz size saygı duymuyoruz" dediğini belirtmiştir. Gaziantep'te velilerin, "Suriyeli öğretmenler şiddet uyguluyor, bu sebeple yerel öğretmenler daha merhametli" şeklindeki ifadesi yerel öğretmenlerin hem öğrenci hem de veli tarafından merhametli bulunduğu ancak merhametli olarak görülmesinin aynı zamanda disiplin eksikliğine de sebep olduğunu ortaya koymaktadır.

Yerel Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerle İletişim Kopukluğu

Suriyeli öğretmenlerin sisteme adaptasyonu konusunda öne çıkan diğer bir konu ise yerel öğretmen ve yöneticilerle iletişim kurma sorunudur. Dil bariyerinden dolayı Suriyeli öğretmenler özellikle okul yöneticilerine sıkıntılarını ifade etmekte zorlanmaktadır ve iletişim Türkmen asıllı Suriyeliler veya Türkçe öğrenmiş olan Suriyeli öğrenciler aracılığıyla sağlanmaktadır. Doğrudan iletişim kuramamanın sonucu olarak yerel öğretmen ve yöneticiler ile Suriyeli öğretmenlerin birbirlerine karşı eleştirel bir tutum geliştirdikleri gözlemlenmiştir. İstanbul'da görüşme yapılan Suriyeli bir öğretmen okul yöneticisinin yalnızca "Suriyeli öğretmenlerin kendi fikrini onaylayacaklarını düşündüğü konularda öğretmenlerin fikrini sorduğu"nu ve bunu rahatsız edici bulduğunu ifade etmiştir. Yine İstanbul'da ikili eğitim yapılan bir kurumda bir Suriyeli koordinatör "devlet okulunun müdürünün sürekli okula zarar verilmiş mi diye onları denetime geldiği"ni ifade etmiştir. Bu husus bir başka okulda öğretmenlerle gerçekleştirilen odak görüşmede şu şekilde ifade edilmiştir:

Sürekli bize müdürden baskı var. Sürekli gelip duvarlar çizilmiş vb. diye bize psikolojik baskı yapıyor.

Yerel öğretmen ve müdürlerle iletişim konusunda yaşanan sorun dolaylı olarak Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecine de yansımaktadır. Türkiye'deki eğitim sistemini en iyi bilen ve uygulayan aktör konumunda olan yerel öğretmen ve yöneticiler Suriyeli öğretmenlerin oryantasyonu açısından önemli bir kaynaktır.

Ancak iletişim sürecinde yaşanan zorluklar aralarındaki mesafeyi artırmakta ve etkileşimi azaltmaktadır. Bu durumda Suriyeli öğretmenlerin herhangi bir konu veya sorunda danışacağı kişi olarak yerel öğretmen ve müdürler değil farklı alternatifler geliştirme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Suriyeli öğrencilerin dil sorunu yaşamadığı Suriyeli öğretmenlerin yerel öğretmen ve yöneticilerle iletişim kurması öğrencilerin Türkiye'deki eğitim sistemine uyumunu zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda Suriyeli öğretmenlerin yerel öğretmen ve yöneticilerle belirli aralıklarla görüşmesi, koordineli çalışması, dil bariyerinin aşılması için dil programlarıyla desteklenmesi ve Suriyeli öğrencilerin eğitiminde ortak bir çalışma yürütmeleri elzem görünmektedir.

Suriyeli öğretmenlerin yerel öğretmen ve yöneticilerle yaşadığı temel sorun olan dilden kaynaklanan dezavantajlılık durumu Şanlıurfa, Hatay gibi Arap kökenli yerel nüfusun yoğun olduğu bölgelerde geçerli değildir. Bu illerde okul yöneticileri ve hatta bazı okullarda Türkçe öğretmenlerinin bile aktif bir şekilde Arapçayı konuşabiliyor olması, Suriyeli öğretmenlerle yerel öğretmenlerin kaynaşmasını kolaylaştırmaktadır ve Suriyeli öğretmenlerin aracısız bir şekilde yönetimle görüşerek taleplerini iletebilmelerine olanak sağlamaktadır. Suriyeliler tarafından bu durum "istedikleri her şeyi gidip müdüre iletebilmeleri"ni sağladığı ve işlerini kolaylaştırdığı noktasında takdir toplamaktadır. Benzer şekilde yerel yöneticilerle yapılan görüşmelerde de Suriyelilerin doğrudan il ve ilçe milli eğitim yetkilileriyle Arapça olarak iletişime geçebildikleri gözlemlenmiştir.

Bu sorunun aşılması için GEM'lerde Suriyeli öğretmenler için Türkçe dersleri verilmektedir. Ancak pek çok Suriyeli öğretmen Türkçe öğrenmek istemelerine karşın okul dışında da çalıştığı veya ailevi sorumlulukları olduğu için bu derslere katılmadığını ifade etmiştir. Suriyeli öğretmenlerin yaşamlarını sürdürebilmesi için farklı işlerde de çalışma zorunluluğu ve özellikle kadın öğretmenlerin aile sorumlulukları Türkçe derslerine katılımı zorlaştırmaktadır. Şanlıurfada Suriyeli bir koordinatör bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Biz de öğretmenler olarak Türkçe öğrenmek istiyoruz. Burada ders de alıyoruz ama aramızda ek iş yapan var, yaşlı olan ve çocuğu olan var. Biz öğrenciler kadar etkili bir şekilde devam edemiyoruz, bizim için hafta sonu olan Türkçe kurslarına.

Türkçe öğreniminde GEM'lere göre GBM'lerde ders veren Suriyeli öğretmenlerin dezavantajlı durumu ise daha derindir. GBM içinde Türkçe pratik yapma imkanının sınırlı olması Suriyeli öğretmenlerin Türkçe öğrenimini zorlaştırmaktadır. GBM'lerdeki eğitim sürecinin fiziksel olarak oldukça iyi durumda olması, Suriyeli öğrenciler için eğitimin niteliği bakımından olumlu bir faktör iken GBM'lerin gün-

lük yaşamdan izole durumu hem Suriyeli öğrenciler hem de Suriyeli öğretmenlerin Türkçeyle karşılaşmamaları nedeniyle yaşadıkları ülkenin diline yabancılıklarını artırmaktadır. Diğer yandan Arap nüfusun yoğun olduğu illerde yaşayan Suriyeli öğretmenler yerel halkın kendileriyle Arapça konuşmayı tercih ettiklerini dolayısıyla ekonomik ve sosyal yaşamlarında yerel halkla Türkçe konuşmadıklarını ve pratik yapmadıklarını ifade etmişlerdir.

Hayatta Kalmak için Ek İş

Türkçe öğretiminde derslere katılmamanın gerekçesi olarak sunulan başka işlerde çalışma zorunluluğu Suriyeli öğretmenlerin maaşlarına yönelik sıkıntısını da ortaya koymaktadır. Aldıkları ücretin yeterli olmadığı ve maaşların ödenmesi gereken süreden sonra hesaplarına yatırılması bir belirsizlik oluşturmaktadır. GEM'lerde çalışan Suriyeli öğretmenler yaşam giderleri için aldıkları ücretten şikayet ederken GBM'lerde görev yapan Suriyeli öğretmenler konaklama maliyeti olmadığından dolayı ücretlerinin yeterli olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak bu durum GBM'lerle sınırlıdır. Görüşme yapılan tüm illerde GBM dışındaki GEM'lerde görevli olan Suriyeli öğretmenler ücretlerin düşük olmasından dolayı zorlandıklarını dile getirmişlerdir.

Şanlıurfa'da bir GEM'de görüşme yapılan Suriyeli koordinatörün açıklaması Suriyeli öğretmenlerin ücret konusundaki ortak şikayetlerinin gerekçesini ortaya koymaktadır:

(Suriyeli öğretmenler) Kendilerini Türkçe öğretmenleriyle kıyaslıyorlar; onlar alıyor 3.700 ama biz 1.300, bu zor geliyor, yetmiyor.

İstanbul'da görüşme yapılan Suriyeli bir başka öğretmen de "iki ayda bir maaş aldığı", "yerel öğretmenler ile Suriyeli öğretmenlere eşit ücret verilmediği" ve bundan dolayı okulda "temizlik dahil kendi görevi olmayan işleri" de yapmak durumunda kaldığını dile getirmiştir. Fakat Suriyeli öğretmenler diğer yerel öğretmenlerin tabi oldukları öğretmen olma sürecine katılmamıştır. Yerel öğretmenlerle karşılaştırıldıklarında mevcut durumda Suriyeli öğretmenlerin ihtiyaç dahilinde ve şartlardan dolayı istihdam edildikleri göz önünde bulundurularak ücret farklılığı değerlendirilmelidir. Şanlıurfa'daki Suriyeli bir öğretmen kendi durumunu şu sözlerle dile getirmiştir:

1.300 lira maaş alıyorum, 700 lira kira ödüyorum, okul gel vs. derken bir şey kalmıyor burada. Yurt dışındaki abim yardım ediyor bana. Kızılay'dan yardım alıyoruz, o bile 30 TL.

GEM'lerin Kapatılması Durumunda Öğretmenlerin Geleceği

Son olarak Suriyeli öğretmenler, Suriyeli öğrenciler devlet okullarına (yerel okullar) aktarılsa kendilerinin işlevsiz kalacakları konusunda endişelenmektedir. Türkçe bilmedikleri için başka herhangi bir işte de sürekli olarak çalışamayacaklarını, GBM içi veya dışında GEM'lerde devam eden eğitimin kendileri için bir iş garantisi olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak Suriyeli öğrencilerin Türkiye'deki eğitim sistemine tam uyumunun sağlanmasının GEM'lerle mümkün olmadığı, bu yüzden de GEM sisteminin sürdürülemeyeceği gerçeğini de göz ardı etmeden alternatifler geliştirmektedirler. Bu alternatiflerin başında Türkçe öğrenerek devlet okullarında istihdam edilme isteği gelmektedir. Ancak mevcut durumda Türkiye'de devlet okullarına ataması yapılmayan öğretmen aday kitlesinin yoğunluğu Suriyelilerin devlet okullarında istihdam edilmesi durumunda yerel düzeyde bir tepkinin oluşmasına da zemin hazırlayacaktır. Ancak Suriyeli öğretmenlerin önceliği GEM'lerdeki öğretmenlik görevini devlet okullarına taşımaktır. Şanlıurfa'da görüşme yapılan bir öğretmen grubu bu isteklerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

Biz Türkçeyi iyice öğrendikten sonra Türk okullarında (devlet okulu) çalışmak istiyoruz.

Türk okullarına Suriyeli öğrenciler geçiş yaptığında bu öğrenciler için de her otuz öğrenciye bir Suriyeli yardımcı düşecek şekilde Suriyeli öğretmenler istihdam edilse bizim için iyi olur.

Suriyeli öğretmenlerin gelecekle ilgili kaygı duymaları ve çocukların Türkiye'ye uyumu ve dili öğrenmesi noktasında bir direnç noktası oluşturması, Suriyeli öğretmenlerin halihazırda görevleriyle ilgili belirsizlikten kaynaklanmaktadır. Üstelik belirsizlik kendileriyle sınırlı kalmayarak Suriyeli öğretmenlerin hem öğrencilerine hem de ailelerine yansımaktadır. Şanlıurfa'da görüşme gerçekleştirilen bir milli eğitim müdürlüğü yetkilisinin açıklamaları belirsizlik durumunun öğretmenlerle sınırlı kalmayarak birçok kişiyi etkilediğini ortaya koymaktadır:

Bu insanların gelecek kaygısı meselesini çözmemiz lazım. Biz bu yüzden bu insanlara Türkçe öğretmek için bastırıyoruz hem öğretmenler hem öğrenciler için. Ama öğretmenler şöyle düşünüyor, devlet bu çocuklara Türkçe öğretecek, devlet alacak bunları Türk okullarına ve burada öğrenci kalmayacak diye düşünüyorlar ve öğrenci olmayınca da bizi atacaklar diye düşünüyorlar ve öğrencilerin Türkçe öğrenmesini çok da desteklemiyorlar. Kimse bunu dile getirmiyor ama gizli bir direniş var.

Suriyeli öğretmenlerin birçok sorun yaşamasına rağmen Türkiye sevgisi ve Türkiye'ye duyulan minnet ise görüşmelerdeki ortak bulgulardan birisidir. Suriye'deki savaştan Türkiye'ye sığınma, uygulanan "açık kapı" politikasının yanı sıra ülkede kal-

ma sürelerinin uzamasıyla birlikte eğitim sisteminde hem öğrenciler hem de Suriyeli öğretmenler için bir güncelleme yapılmıştır. Barınma, gıda, sağlık gibi temel ihtiyaçlarla birlikte Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecini de Türkiye'nin başlatmış olması ve bu konuda kayda değer uygulamalar gerçekleştirmesi Suriyeli öğretmenler tarafından takdir ve minnetle karşılanmaktadır.

Yoğun bir göçmen akışına rağmen Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecine alınması için hızlı bir uygulama geliştirilmiş ve bu uygulamalar ihtiyaç, talep ve şartlara göre güncellenerek devam etmektedir. Birçok gelişmiş ülkenin Suriyelileri ülkelerine alma konusunda gösterdikleri korumacı tavra karşılık Türkiye Suriyelilerin barınma ve gıda ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda eğitim ve sağlık uygulamalarıyla beceri ve nitelik kazandırma konusunda da önemli adımlar atmıştır. Suriyeli öğrencilerin Türkiye eğitim sistemine uyumu, ücretsiz toplu taşıma, materyal ve GEM'lerdeki hazırlık süreci bu durumun en güçlü göstergelerindedir.

TABLO 8. SURIYELİ VE YEREL ÖĞRETMENLERİN TEMEL SORUNLARI

Suriyeli Öğretmenler	Yerel Öğretmenler
Yoğun gelecek kaygısı	Yoğun gelecek kaygısı
Ücretlendirme-geçim sorunları	Mesleki deformasyonun yüksekliği
Diploma denkliği	Sınıf içi yönetimdeki zaafiyet
Yerel öğretmen ve yöneticilerle iletişim sorunları	Oryantasyon yetersizliği
Suriyeli öğrencilere yönelik tutum ve davranışlar	Sınıf öğretmenlerinin ileri kademelerde Türkçe öğretmenliği yapması
Türkçe öğreniminde desteğin zayıf olması	

Eylemler

- Yerel öğretmenler için;
- Suriyeli öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin özel psikososyal destek alması
- Öğretmenleri eğitmek için STK'larla birlikte çalışılması
- Suriyeli çocuklara eğitim veren bütün öğretmenlerin maaşlarının standardize edilmesi
- Bu öğretmenlere kadro vermede pozitif ayrımcılık yapılması
- Öğretmenlere psikososyal destek sağlanması

- Karşılaşılan problemleri tartışmak ve Suriyeli çocukların eğitiminde en iyi modelleri paylaşmak için öğretmen konseyi veya bölgesel komisyonlar oluşturulması
- Yerel öğretmenlere temel seviye Arapça dersleri verilmesi

Suriyeli öğretmenler için;

- Suriyeli ve yerel öğretmenlerin beraber çalışması ve fikir paylaşımı için daha fazla platformun oluşturulması
- Öğretmenlerin okullardaki iyi yapılandırılmış Türkçe kurslarında dil öğreniminin gerekli kılınması
- Türkçe dil becerilerini geliştirmiş öğretmenlerin devlet okullarında istihdam edilmesi
- Bütün Suriyeli öğretmenlerin sosyal sigortalarının yapılması
- Var olan maaşı asgari olarak belirleyip maaş artışının yaşanılan yere (GBM, büyükşehir vb.) uygun olarak satın alma gücü paritesine göre belirlenmesi
- Öğretmenlerin ek iş ihtiyaçlarının ardındaki nedenlerin analiz edilmesi

TÜRKÇE EĞİTİMİ VE DERS MATERYALLERİ

Suriyelilerin eğitiminde en kritik başlıklardan biri Türkçe eğitimidir. Etkili bir Türkçe öğretimi, eğitim ve sosyal uyumda büyük önem taşımaktadır. Krizin başından bu yana okullaşma oranının artırılması ve uyum sürecinin daha verimli sürdürülebilmesi için Türkçe öğretimine ağırlık verilmektedir. Bu kapsamda MEB; UNICEF, AFAD, Yunus Emre Enstitüsü, TÖMER gibi kurumlarla iş birliği içinde bulunarak Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenmeleri ile ilgili çeşitli projeler geliştirmektedir (Büyükkiz ve Çangal, 2016). Çalışma kapsamında ziyaret edilen beş şehirde GEM'ler ve devlet okullarındaki uygulamada hem öğretmen hem de öğrenci boyutuyla nasıl bir ilerleme olduğu tespit edilmeye çalışılmış ve daha etkin bir ikinci dil eğitimi verilmesi için öneriler sunulmuştur.

Yürütülen en önemli çalışmalardan birisi devlet okulları ve GEM'lerde yürütülen Türkçe eğitimidir. Suriyeli öğrencilerin bu uyum sürecinde devlet okullarındaki eğitim-öğretim, ikili öğretim olarak düzenlenerek ikinci öğretimde GEM'lere yer verilmiştir. GBM'lerdeki okullarda da aynı program takip edilmektedir. GEM'lerdeki programlarda Suriyeli öğretmenler görev almakta ve Suriye eğitim öğretim programı takip edilmekte ayrıca bunlara ilaveten de haftada 15 saat Türkçe dersi işlenmektedir. GEM'ler yoğun Türkçe öğretim alanları olarak tasarlanmıştır. Önceleri haftada beş saat olan Türkçe dersi, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında haftada 15 saate çıkarıl-

mıştır. Ayrıca “6–12 Yaş Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi” programı hazırlanmıştır. GEM’ler ve okullarda aileleri bilgilendirmek amacıyla 800 bin broşür MEB tarafından dağıtılmıştır.¹⁰ Türkçe dersleri atanamayan sınıf öğretmenleri, Türk Dili ve Edebiyatı ve Türkçe öğretmenleri veya başka branşlardan öğretmenler¹¹ tarafından yürütülmektedir (Emin, 2016: 14). Çalışma kapsamında MEB yetkilileri ile yapılan görüşmede belirtilen verilere göre 2016-2017 eğitim öğretim yılında Suriyeli öğrencilere Türkçe öğretimi için 5 bin 468 öğretmen alımı yapılmıştır.

Türkçe öğretmenleri görevlerine başlamadan önce MEB’in düzenlediği akademisyenler ve sahada tecrübeli dil eğitimcilerinin verdiği iki haftalık, günde altı saatlik (09.00-14.50) oryantasyon programı ile hizmet içi eğitimlere katılmıştır. Çok yoğun bir program izlenimi vermekle birlikte programa katılan öğretmenler derslerin yabancı dil eğitiminden ziyade ana dil öğretimi tarzında verildiğini belirtmiştir. Uygulamadan çok teoriye ağırlık verildiği, bazı ders başlıkları ile ders içeriklerinin uyuşmadığı, dersi planlama, üniteyi becerilere göre değerlendirme, etkinlik düzenleme, materyal geliştirme, öğretim teknolojilerinden yararlanma gibi hususlarda zayıf kaldığı ifade edilmiştir. Öğretmenlik alanı ve yabancılarla Türkçe öğretiminde tecrübesi olmayan bu öğrenci grubunun bir çıkmazla karşı karşıya bırakıldığı aşıkardır. Yeni göreve başlayan öğretmenlerin Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde zorlandıkları gözlemlenmiştir. Ana dil öğretimi ile Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi karıştırılmaktadır. Alfabe ve ses farklılıklarının dikkate alınmaması, kelime ve cümle bilgisinin yabancı dil öğretimine uygun anlatılmaması, kelime listelerinin ezber olarak verilmesi, uzun dikte çalışmalarının yaptırılması, uygulanan etkinliklerin beceri odaklı olmaması da Türkçenin edinimini yavaşlatmaktadır. Düz anlatım öğretim yönteminin dışında etkin katılımı aktif öğrenme yöntemi uygulanmalıdır.

Türkçe Öğretimi ve Sınıf Yönetimi

Türkçe öğretmenlerinin göreve başladıktan sonra karşılaştıkları en belirgin bir diğer sorun sınıf yönetimidir. GEM’lerde Suriyeli ve yerel öğretmenlerden oluşan iki farklı zümrenin olması, iki grubun da çoğunlukla birbiriyle iletişime geçmemesi ve dayanışma içinde bulunmaması bu problemi kalıcı hale getirmektedir. Türkçe öğretmenleri sınıf içi disiplini sağlayamamaktan ve Suriyeli öğrencilerin Türkçeye karşı olan ilgisizliğinden/direncinden şikayet etmektedir. İlkokulda bu disiplinsizlik ve ilgisizlik sorunu oyun, drama ve çeşitli etkinliklerle daha kolay aşılrken ortaokul ve lisede daha zorlayıcı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

10. MEB yetkilisi ile görüşme

11. İktisat, İlahiyat, Rehberlik, vs.

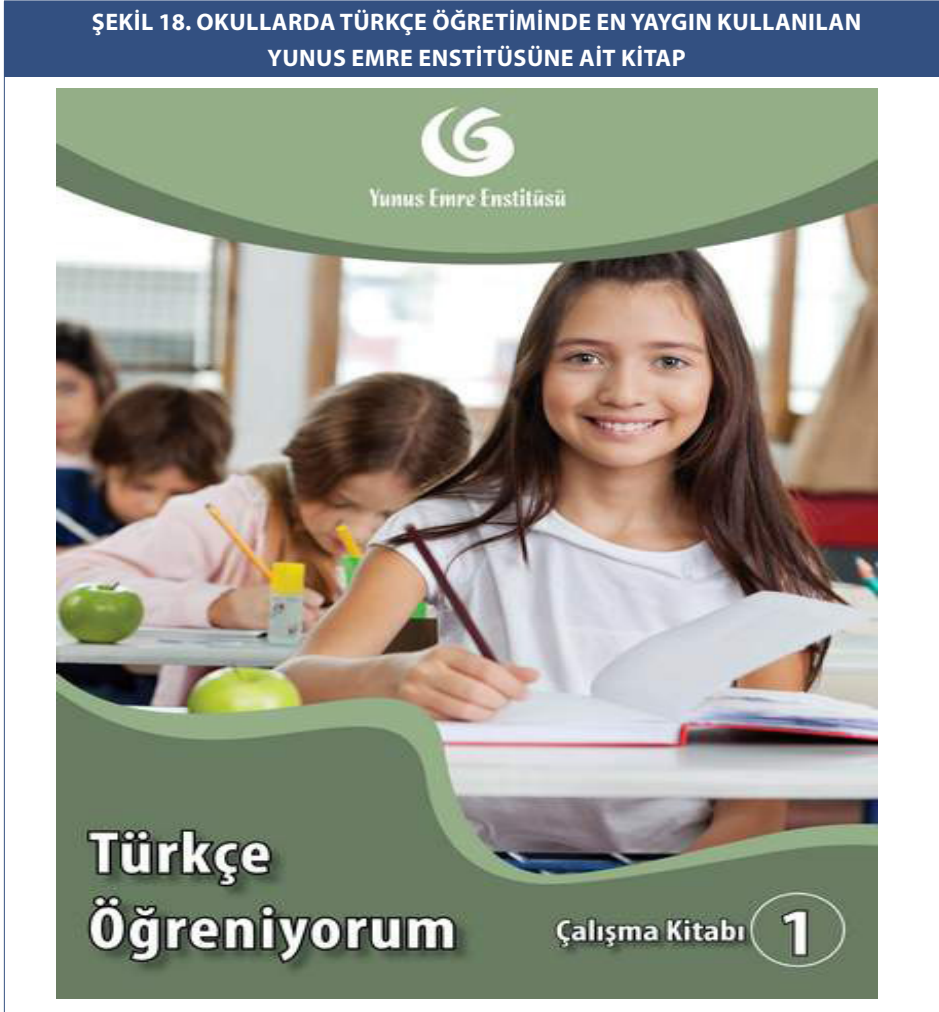
Türkçe Öğrenmeye Yönelik Direnç

GEM’lerde eğitim gören Suriyeli öğrenciler asimile olma korkusuyla Türkçe öğrenmeye karşı direnç göstermektedir. Ergenlik ve uyum sürecinin getirdiği kimlik çatışmaları, çalışıp aileye katkıda bulunma zorunluluğu, gençlerin Türkçe eğitimini sorgulamasına ve yarıda bırakmasına sebep olmaktadır. Yaşadıkları hayat şartlarından dolayı üniversiteye gitmek, gündelik/haftalık işçiliğin ötesinde standartları daha yüksek bir iş bulmak gençler için öncelik olmamaktadır. Öncelikler arasında aile yardımı, barınma yeri ve yiyecek temini gibi temel ihtiyaçlar yer almaktadır. Ayrıca velilerin çoğunluğunun çalışması, annelerin geleneklerinden, ev işi ve çocuk bakımından, çevreyle zaman zaman yaşanan olumsuzluklardan dolayı evden dışarı çıkamaması da okul-aile iş birliğini geliştirememektedir.

Burada şunu belirtmekte fayda vardır ki Suriyeli öğrencilerin eğitim aldığı devlete ait ilkokullarda başarı oranı yükselmektedir. Sınıflara eşit dağıtılan Suriyeli öğrencilerin birinci dönem sonunda okuma yazmaya geçtiği, ikinci dönemde yerel arkadaşlarıyla birlikte etkinlik ve müsamerelerde görev aldığı, sınıf başarı ortalamasına yetişip geçtikleri gözlemlenmiştir. Bunun sebebi idare-öğretmen-veli iş birliği ve dayanışmasından kaynaklanmaktadır. İdarenin devamlı denetimde ve eğitimin kalitesini izlemeye olması, okul düzeni ve öğretim programının uygulanması ve devamlılığının sağlanması, öğretmenlerin tecrübeli olması, ihtiyaç, ilgi ve sınıf seviyesine göre materyal geliştirilebilmesi ve etkinlik düzenlenebilmesi, sınıf içi çalışmalarda bireysel farklılıkların dikkate alınması, velilerle diyalog içinde bulunulması bu iş birliğini başarılı kılmaktadır.

Ders kitabı olarak çoğunlukla Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanan “Çocuklar için Türkçe”, “Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti”¹² kullanılmakta fakat “Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim Seti”, “Ankara Üniversitesi Yeni Hitit”, “İstanbul Üniversitesi Dil Öğretim Seti”nden ve bazen de ilk okuma yazma için ilköğretim birinci sınıflarda kullanılan Türkçe kitabından yararlanılmaktadır. Öğretmenlere göre özellikle küçük yaş grupları için Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanmış olan kitap seviyenin bir hayli üzerinde ve okuma yazmadan ziyade konuşmaya yöneliktir.

12. Yunus Emre Enstitüsü’nün “Yabancılara Türkçe Öğretimi” kitap setinden 490 bin adet satın alınmış ve Suriyeli öğrencilere dağıtılmıştır.

Bakanlık yetkilileri ile ders materyalleri hakkında yapılan görüşmede PICTES yöneticisi gelecek eğitim öğretim yılı için ders materyallerinde farklı yaş gruplarına göre bir çeşitlendirmeye gidileceğini belirtmiş ve eklemiştir:

Yeni ders kitapları için 37 yayınevi ile irtibata geçildi. 15 tanesinden sözlük ve hikaye setleri getirildi. 3 tane konu başlığı üzerinden ön inceleme yapıldı. 20 hikaye ve sözlükler geldi. Öğretmenler ve MEB personelinin oluşturduğu komisyon değerlendirdi. 5 günde değerlendirme yapıldı. İçerik analizi halen yapılıyor. Beş farklı yayınevinden gönderilen kaynaklar beğenildi. İki yayınevi bu işi çok iyi yapmıştı. Muhtemelen önümüzdeki yıl onların kitapları ile ilerleyeceğiz. Yaş ve öğrenme farklılıklarına uygun kitaplar.

Bu çerçevede altını çizmek istediğimiz başka bir husus MEB'e bağlı okullarda bulunan GEM'lerin dışında GBM'lerdeki GEM'lerdir. Söz konusu GEM'ler okullaşma sürecinde en aktif rol oynayan birimlerdir. Kamplarda yapılan gözlem ve

incelemelere göre Türkiye'deki hayata başlamanın ve uyum sürecinin ilk basamağı olan GBM'lerdeki okul programları ve Türkçe eğitiminin ivedilikle yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Çünkü şu anda GBM'lerdeki okullaşma oranı yüzde 100 gözükse de Türkçe öğrenimi istenilen orana ulaşmış değildir. Dil iletişimidir. Ders saatleri yoğunlaşsa, telafi sınıfları konulsa da iletişime yönelik olmadığı sürece ders yükünden öteye geçemeyecektir. Yerel halk ile kaynaştırma etkinliklerine ağırlık vermek gerekmektedir. Spor faaliyetleri ve meslek geliştirme atölyelerine kültürler arası boyutta yer vererek Türkçenin aktif kullanımı sağlanabilir. Fakat örneğin Hatay bölgesinde yerel halkın da Arapça bilmesi bu etkileşimi zayıflatmakta, başka tedbirleri almayı gerektirmektedir.

Okul Dışındaki Türkçe Kursları

Şunu da belirtmeliyiz ki okul dışında verilen Türkçe kurslarının da kontrol altına alınmasına; TÖMER, İSMEK, Halk Eğitim Merkezleri gibi MEB onaylı kurumların Türkçe dersi vermesine ve dil eğitim seviyelerinin tespitine özen gösterilmelidir. Yurt dışı menşeli STK'ların desteklediği GEM'lerin çoğunda Arapça veya İngilizce aracı dil olarak kullanılmakta, Türkçe hedef dil olmaktan uzaklaşmaktadır. Okulu destekleyen STK'ların programı MEB'in programının önüne geçmektedir. Özellikle küçük yaş grupları için okuma yazma öğretiminde MEB'in programında bulunan ELAN sisteminin kullanılmasına özen gösterilmelidir. Cümle fişleri, okuma kitabı serileri, yap-boz, sözcük bulmaca, boyama kitapları, el işi malzemeleri (ip, boncuk, el işi kağıdı, uhu, vb.) gibi okuma ve yazmayı destekleyici materyaller temin edilmelidir. Gençler ve yetişkinlere okuma ve yazma öğretilirken ise daha fazla iletişim ve ihtiyaca yönelik seçmeci yöntem kullanılmalıdır.

Profesyonel Yaşam için Türkçe Öğrenmek

Yapılan görüşmelerin çoğunda Suriyeli öğretmen ve velilerin Türkçeyi öğrenmek ve Türkiye'de kalmak istedikleri gözlemlenmiştir. Mesleklerini sürdürmek, kendilerini geliştirmek ve çocuklarını okutmak istemektedirler. GEM'lerdeki uygulamalardan esasında onlar da rahatsızdır. Çünkü GEM'lerde belli bir eğitim programı, yeterli ders kitabı, kültürel, sosyal ve sanatsal faaliyetler yoktur. Ayrıca Türkçe öğretmenlerinin tecrübesiz olmasının Türkçe öğrenmeyi geciktirdiğini ifade etmektedirler. Verilen Türkçe derslerinin dil bilgisi ağırlıklı olmasından, çocukların sosyalleşmesine herhangi bir katkıda bulunmadıklarından ve sadece dersi verip gittiklerinden şikayet etmektedirler. Halbuki Suriyeli ve yerel öğretmenler sadece Türkçe hakkında değil programın tamamında aksayan yönlerle, öğrencilerle ilgili bilgi alışverişinde bulunsa daha olumlu sonuçlar alınacaktır.

Hem Suriyeli hem yerel öğretmen ve öğrencilere yönelik sosyal etkinlikler ve oryantasyon programlarının düzenlenmesi de gerekmektedir. Türkiye eğitim sistemini tanımaları açısından Suriyeli öğretmenlere öğretmenlik uygulaması kılavuzu hazırlanmalıdır. Türkçe öğretmenleri için de iki dilli eğitimi tanıtıcı, kültürler arası yetkinliği geliştirici ve travma hakkında bilgilendirici çalışmalar yapılmalıdır. Ders kitabının nasıl kullanılacağı, ünitelerin sınıf seviyelerine göre nasıl ayarlanacağı gösterilmeli; düzenlenecek etkinlikler öğrencilerin bilişsel, sosyal ve iletişim becerilerini, sorumluluk alma bilincini harekete geçirecek belli hedef ve kazanımları olan uygulamaları içermelidir.

Bütün bunlarla birlikte Türkçe dersi programının tekrar yapılandırılması söz konusudur. Arapça derslerinin görüldüğü sınıflar dışında Türkçe seviye sınıflarının oluşturulması dil öğrenimini hızlandıracaktır. Eğitim öğretim yılı başlangıcında zümreler oluşturularak programlar hazırlanması, ders materyallerine karar verilmesi, materyal ve etkinlik havuzu oluşturulması, yerel okul yönetimi ile iş birliği içinde çalışılması, Suriyeli öğretmenlere pedagojik formasyon verilmesi, görev alacak Türkçe öğretmenlerine bilhassa özel öğretim yöntemleri, materyal tasarımı, rehberlik-travma ile başa çıkma gibi derslerin tekrarlanması bu yapılanmayı olumlu yönde geliştirecektir.

Suriyeli ve yerel karma sınıfların oluşturulması akran desteğini sağlayacak Türkiye eğitim sistemine geçişi kolaylaştıracaktır. Alandan gelen stajyer öğretmenlerin ve eğitim fakültelerindeki topluma hizmet dersi ve yabancı dil olarak Türkçe dersi kapsamındaki öğretmen adaylarının da okul yönetimi gözetiminde uygulamalara katılması, TÖMER'lerden destek alınması bu sürece katkı sağlayacaktır. Bunların yanı sıra aşağıda belirtilen öneriler çerçevesinde Türkiye'de Suriyelilerin Türkçe öğrenimi daha etkin ve sistemli yürütülebilir.

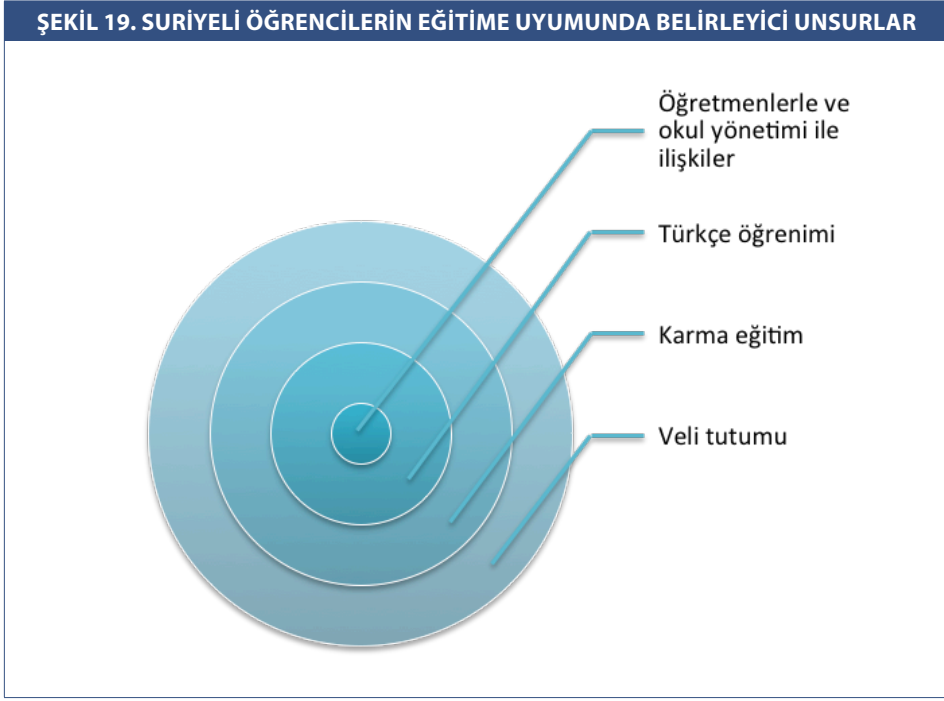
Eylemler

- Beşinci sınıftan 12. sınıfa kadar telafi eğitimi yapılmalıdır. Her bir telafi sınıfının da özellikleri belirlenmelidir.
- GBM'lerde düzenlenecek kurslarda Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerine öncelik verilmelidir.
- Geliştirilecek projelerde önceki yıllarda görev almış başarılı öğretmenlerin sonraki yıllarda görev almalarının sağlanması sürecin sağlıklı ve verimli şekilde tamamlanması açısından son derece önemlidir.
- İletişimin sağlanması ve ilerlemesi için okul yöneticileri, öğretmenler veya okulda çalışanlara Arapça kursu verilmelidir.

- Sınıflarda projeksiyon, eğitici görseller, afişler, haritalar vb. araçlar bulunmalıdır (Şiir, okul korosu, drama, oyun, proje, görev paylaşımı ve spor gibi etkinliklere fazladan saat ayrılmalıdır. Ayrıca Kukuli, İstanbul'un Muhafızları gibi çizgi filmler ve altyazılı Türkçe filmler öğrencilerin ilgisini çok çekmektedir).
- Yabancılara ve Türk soylulara Türkiye Türkçesinin öğretimi uygulamaları öncesinde öğrencilerin bildikleri dil(ler) ve alfabe(ler) dikkate alınarak Türk alfabesinde zorlanacakları sesler tespit edilmelidir.
- Sesletim, kalıp ifadeler ve basit cümlelerle başlanmalıdır.
- Dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri aynı zamanda öğretilmelidir. Ancak bütün zihinsel becerileri içeren yazma en son ve zor edinilendir. Yazma öğretimi yapacak kişi iletişim, konuşma, gramer kullanımı ve kültür aktarımında yetkin olmalıdır.
- Suriyeli öğrencilerin gramer kullanımı ve kurallarını ezberlemektense öncelikle kendilerini konuşma ve yazmada rahatça ifade etmelerine izin verilmelidir. Dil öğretiminin ana hedefi kendilerini açıkça ifade edebilmeleridir.
- Geçiş sürecinde değerlendirme ölçekleri, kontrol listeleri, gözlem formları, performans ödevleri, gelişim dosyaları gibi alternatif ölçme ve değerlendirme araçlarına yer verilmelidir. Suriyeli öğretmenlerin kendilerinin belirlediği ölçme ve değerlendirme kurallarından bir an önce vazgeçilmelidir.
- Özellikle ortak manevi değerlerin yansıtıldığı spor, sergi, kutlama, el sanatları ve müzik gibi faaliyetler desteklenmelidir.
- Mesleki okullara gidecek öğrenciler için mesleki teknik Türkçe dersleri oluşturulmalıdır.

OKULLARA UYUM

Suriyeli öğrencilerin eğitime uyumu bütün ulusal ve uluslararası projelerin temel konusu olmuştur. Zira uyum süreçlerinin iyi kurgulanması hem okullaşmayı artıracak hem de devamlılığı sağlayacaktır. Eğitimde uyumu tanımlamak gerekirse çocuk veya gencin okullarda eğitim süreçlerine hem akademik hem de davranışsal olarak uyumlu devam etmesi olarak ifade edilebilir. Saha araştırması kapsamında görüşme yapılan öğrenci, öğretmen, yönetici ve velilerin ifadelerine göre Suriyeli öğrencilerin Türkiye'de eğitim sistemine uyumu noktasında farklı unsurlar ön plana çıkmaktadır.

Öğretmenlerle ve Okul Yönetimi ile İlişkiler

Şekil 19'de görüldüğü gibi beyanlar üzerinden yapılan analizde uyum süreçlerinde en çok dört unsura dikkat çekilmiştir. Bunların başında öğretmen ve okul yönetimi ile ilişkiler gelmektedir. Okul yönetiminin iyi olduğu GEM ve devlet okullarında okul iklimi hemen kendini fark ettirmektedir. Öğretmenlerin okul yönetimi ile uyumlu çalıştığı okul örneklerinde okul nüfusu kalabalık olsa da iş birliği ile zorlukların aşıldığı belirtilmiştir. Kriz yönetimi konusunda koordinasyonlu giden okullarda öğrencilere yönelik uygulamalar da bu yüzden ivedilikle hayata geçirilmektedir. Örneğin Ankara'da görüşme yapılan ve öğrenci nüfusu binin üzerinde olan bir okulda okulu terk eden bir öğrencinin okula yeniden kazandırılması konusunda okul yönetimi, yerel ve Suriyeli öğretmen iş birliği yapmış, veliler ikna edilmiş ve öğrenci tekrardan eğitime dönmüştür. Benzer şekilde Gaziantep'te üç yıldır aynı okulda eğitim alan üçüncü ve dördüncü sınıflarla yapılan odak grup görüşmelerinde çocuklar eğitimlerini devlet okulunda devam ettirmek istediklerini söylemiştir. Nedeni sorulduğunda ise okuldaki öğretmenlerini çok sevdiğini ve bu öğretmenlerin rol modelleri olduğunu ifade etmişlerdir. Bahsettikleri öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Çocukların belirttiği öğretmenlerin tamamına yakını kadın öğretmenler olup ders dışı aktiviteler ve telafi dersleri ile öğrencilerinin eğitim süreçlerini destekledikleri görülmüştür.

Türkçe Öğrenme

Türkçe bilme durumları çocukların hem GEM'ler hem de devlet okullarına uyum konusunda bir diğer kilit faktördür. Görüşme yapılan öğrenciler arasında özellikle erkek öğrencilerin Türkçe konuşma düzeylerinin kız öğrencilere nazaran daha iyi olduğu gözlenmiştir. Erkeklerin kızlara nazaran sosyal etkileşiminin okul dışında da daha fazla olması bunun ardındaki temel neden olarak ifade edilebilir. Türkçe bilen öğrencilerin yerel öğrencilerle teması, öğretmenlerle iletişimi daha iyi olduğundan dolayı okula aidiyetleri daha rahat olmaktadır. Türkçe konusunda en sıkıntı yaşanan okulların GBM'ler içerisinde yer alan GEM'ler olduğu ifade edilebilir. Burada da her ne kadar GBM'lerde okullaşma oranları yüksek olsa da okula uyum konusunda nispeten daha sıkıntılı oldukları gözlenmiştir. Dolayısıyla dil bariyeri çözülmeyen eğitimde uyumun beklenmesi imkansızdır. Bunu sağlamak için ise velilerin kültürel kayıp konusundaki endişelerini giderecek, çocukların ana dillerini de koruyacak bir dil öğrenme sürecinin tasarlanması önem arz etmektedir. Bu konuda MEB'in politikalarını öğretmenler üzerinden yapması gerekmektedir. Türkçe öğretiminde öğretmenlerin yetkinliği ve çocukların yaşlarına uygun eğitim tekniklerini kullanabilme becerileri çocukların hem okullara hem de öğretmenlere yönelik bakışlarının temel belirleyicisi olacaktır.

Veli Tutumu

Velilerin eğitim süreçlerine desteği de eğitime uyumda bir diğer önemli husustur. Zira öğretmenlere göre velinin eğitime olan inancı doğrudan çocukların sınıftaki performanslarında kendini göstermektedir. Her ne kadar Suriyelilerin eğitimi konusunda halen en zayıf halka veliler olarak ifade edilse de onların eğitim süreçlerinde daha aktif rol almaları için okulların ailelerle birlikte daha fazla etkinlikler yapması gerekmektedir. Şimdilik sadece "okul kapısı ebeveynliği"¹³ yapan velilerin okulların içerisine de girebileceği bir okul ortamı önemlidir. Elbette burada velinin özellikle de annelerin istekli olması kadar okul yönetimi ve öğretmenlerin de velilerle yapılacak etkinliklerde motive edici olması gerekmektedir. Gaziantep'te görüşme yapılan genç bir anne, babaların yoğun çalışma koşullarından dolayı çocukların eğitiminde destekleyici olamadıkları ancak kendilerinin öğretmenlerin desteği ile daha aktif rol alabileceklerini ifade etmiştir:

Biz çocuklarımızın Türkiye'de eğitimlerini sürdürmesini istiyoruz ama tabii çok destekleyemiyoruz derslerini. Babaları zaten çalıştığı için onları pek takip edemiyor.

13. Sadece çocuklarını okula bırakmak ve almak için okul kapısında bekleyen veliler için araştırmacılar tarafından yapılmış bir kavramsallaştırma.

Kur'an öğretebiliyorum sadece. Bizim de eğitimimiz zaten az, bir de Türkçe olunca dersler hepten zorlanıyoruz. Belki hoca hanımlarla bir şeyler yapabilirsek daha iyi olur. Kendi başımıza hareket etmemiz zor.

Burada öğretmenlerin öğrencilerle yaptıkları etkinliklerde anneleri de dahil edecek şekilde hareket etmeleri velilerin desteğinin artırılmasında etkili olabilir. Örneğin İstanbul'da görüşme yapılan bir GEM'de bunun için hem yerel öğrenciler hem de Suriyeli öğrencilerin annelerinin katıldığı bir kermesin yapıldığı ve bu kermesten elde edilen gelirin okulun bütçesine verildiği görülmüştür. Bunun gibi örneklerin okullar tarafından çoğaltılması ailelerin okula yakınlaşmasını dolayısıyla da öğrencilerin eğitime daha fazla uyumunu sağlayacaktır.

Karma Eğitime Tepki

Son olarak karma eğitim görüşme yapılan bütün taraflarca eğitime uyum konusunda en sık zikredilen ve önemli bir bariyer olarak görülen husus olmuştur. Türkiye'de halen okulların büyük çoğunluğu karma eğitim vermektedir. İlkokulların tamamı karma eğitim vermekte, ortaokul ve lise düzeyinde kız-erkek ayrı okullar az sayıda da olsa bulunmaktadır. Burada bilhassa imam hatip ortaokul ve liselerinin yanı sıra meslek liselerinde karma eğitimin olmadığı örnekler mevcuttur. Ama bunlar Türkiye'de sınırlı sayıdadır, bu nedenle eğitim yaygın olarak karma devam etmektedir. Araştırmada görüşme yapılan devlet okulları ve GEM'lerde hem aileler hem de çocuk ve gençlerin karma eğitime karşı tepkisel olduğu gözlenmiştir. Daha önce de ifade edildiği gibi bu durum zaman zaman özellikle kız çocuklarının okula gönderilmemesinde önemli bir kültürel neden olarak ortaya çıkmaktadır. Şanlıurfa'da bir GEM'de görüşme yapılan öğretmen durumu şöyle anlatmıştır:

Suriyeliler karma olmasını istemiyor. Tahtaya çıkardığımızda bile bir kız bir erkek gülüyorlar. Karma eğitimde okullaşma oranları düşer, problemler yaşanmaya başlar gerçekten. Biz karmaya çevirsek bir sürü problemle karşı karşıya kalmaya başlarız, karma olursa kız çocukları bırakır.

Ankara'da ilkokul 2. sınıf düzeyinde derslere giren bir sınıf öğretmeni de yaşlarının çok küçük olmasına rağmen çocuklar arasında kız ve erkek kimliklerinin çok güçlü var olduğu ve birbirlerine karşı yaşlarına göre çok fazla mesafeli olduklarını belirtmiş ve eklemiştir:

Çok küçük sınıflarda bile kız-erkek yan yana oturmak istemiyorlar. Bazı öğrenciler "haram" diye tepki gösteriyorlar. Oyunlarda oluşturulan dairelerde bile yanında durmak istemiyor. Halen aşamadık bu durumu ama ailelerinin çok etkili olduğunu düşünüyorum. Yoksa bu kadar küçük yaşlarda böyle keskin tavırlar geliştirmeleri mümkün değil.

Bu durum görüşme yapılan velilere de sorulmuştur. Öğretmenleri onaylar nitelikte veliler ilkokul da dahil olmak üzere bütün kademelerde kız ve erkek okullarının sunulmasından daha memnun olacaklarını ifade etmişlerdir. Veliler hassasiyetlerini daha çok kız çocukları üzerinden açıklamıştır. Son olarak Suriyeli çocuk ve gençlerin yaşları ile okul ve sosyal uyum düzeylerinde ters orantı gözlenmiştir. Yani üst sınıflarda alt kademelerdeki öğrencilere nazaran eğitime uyum konusunda öğrencilerin daha tepkisel olduğu gözlenmiştir. Bu durum yukarıda belirtilen dört temel unsurun ileri yaşlarda daha zor hale gelmesi ile açıklanabilmektedir.

Öğrencilerin Günlük Rutini

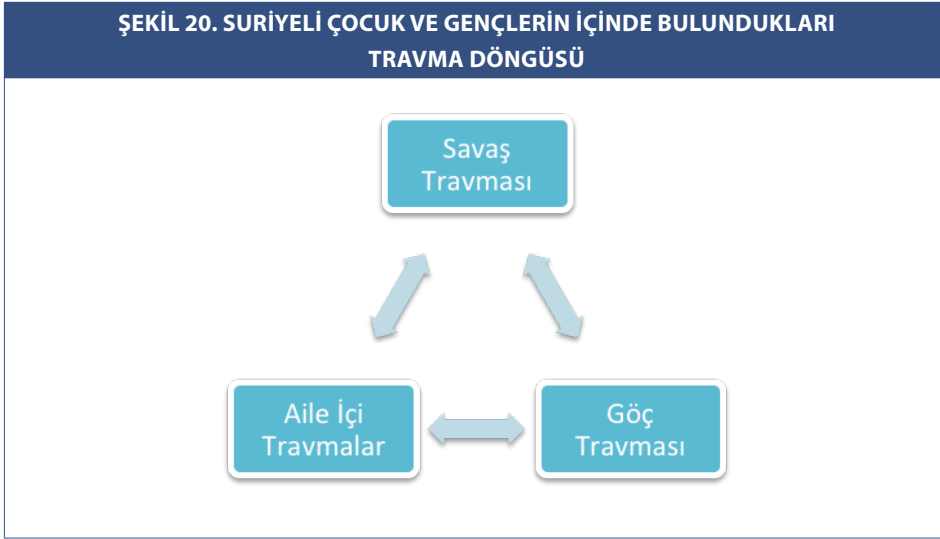
Gaziantep'te bir devlet okulunda görüşme yapılan ve üç yıldır Suriyeli öğrencilerle çalışan deneyimli bir rehberlik öğretmeni bütün bu uyum süreçlerini çocukların rutinleri üzerinden açıklamıştır. Rehberlik öğretmenine göre Suriyeli öğrencilerin rutine sahip olan ve olmayan şeklinde iki gruba ayrılabilceğini ifade etmiştir. Burada göç sonrasında düzenini kurmuş olanlar ve olmayanlardan bahsetmektedir. Göç etmiş ve düzenini kurabilmiş ise okula ve derslerine karşı da düzenli bir tutum içerisinde olabilmektedir ama eğer halen evine yerleşmemişse, ailesi çok sık mekan değişikliği yapıyorsa o öğrencinin eğitim süreçlerini düzenli takip etmesi mümkün değildir. Mesela bu düzensizlik ders materyallerini kullanma davranışlarına bile yansımaktadır. Öğretmen her gün defter ve kalem verdiği öğrencilerinin sayısının az olmadığını, aralarında çantasız gelenlerin olduğunu, kitaplarını getirme konusunda ise zaten çok beklentide olmadıklarını eklemiştir. Rehberlik öğretmenine bu durumun travma ile ilgili olup olmadığı sorulmuştur. Travma düzeylerinin yüksekliğinden ziyade düzenini yeniden kurabilmelerinin önemli olduğunu belirten rehberlik öğretmeni düzenini kuramayanların daha fazla davranış problemleri gösterdiğini eklemiştir.

Eylemler

- Suriyelilerin yoğun olarak bulunduğu 23 ilde daha fazla kız-erkek ayrı ortaokulların kurulması
- Okulların imkanlarıyla ilgili ailelerin düzenli olarak bilgilendirilmesi
- Devlet okullarında Suriyeli rehberlik öğretmenlerinin istihdam edilmesi
- Yerel öğretmen ve yöneticilerin Suriye kültürü ve gelenekleri konusunda eğitilmesi
- Aradaki buzları kırmak ve Suriyeli ailelerle okullar arasında sürdürülebilir bir ilişki kurmak için kermes veya piknik gibi veli-öğretmen platformlarının artırılması

SURİYELİ ÇOCUKLARDA TRAVMA

Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göçle gelmiş olan özellikle Suriyeli kadın ve çocuklarda anksiyete, depresyon, travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik problemler önemli bir sağlık sorunu oluşturmaktadır (TTB, 2013). Bu durumun aşılmasında destekleyici mekanizmalar GBM içinde kurulmaya çalışılsa da GBM dışında yaşayanlar için psikolojik destek alabilecekleri çok fazla seçenek yoktur. Saha çalışmasında GBM içinde ve dışında Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları travmalar ve bunları aşmak için örnek uygulamalarla ilgili öğretmenlerin yanı sıra Suriyeli çocuk ve gençlerle çalışmalar yapan psikologlarla da görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sınıf içi tutumları, çizdikleri resimler, kompozisyon ödevleri bağlamında yapılan gözlemlerde öğrencilerin önceki yıllara göre daha az düzeyde travmatik tavır sergiledikleri öğretmenler tarafından ifade edilmiştir.

Bu durum uzmanlara göre travmanın tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmemelidir. Bir tür dönüşümden bahsedilebilir, savaş travması yerini göç ve aile içi travmalara bırakmış durumdadır. Uzmanlara göre savaş ve göçün aile içi ilişkilerde dayanışmayı artırdığı kadar özellikle aile bütünlüğü savaş ya da göç ile bozulmuşsa aile içi travmalara neden olabildiği de ifade edilmiştir. Öğretmenler şu anda sınıfta davranış bozukluğu olan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun savaşta babasını kaybedenler olduğunu belirtmiştir. Ankara'da bir GEM'de ikinci sınıfların dersine giren bir sınıf öğretmeni babasını kaybeden bir öğrencisinin davranışlarını şöyle anlatmıştır:

Halen travmatik çocuklarımız var. Kahir ekseriyeti babasını savaşta kaybetmiş çocuklar. Aşırı yaramaz bir çocuk vardı 2. sınıflarda. Sıraları falan deviriyordu. Durdurmak imkansız. Sonradan babasını kaybettiğini öğrendik.

Öğretmenler tarafından en yaygın travma belirtisi akran zorbalığı, altını ıslatma ve içe kapanıklık olarak ifade edilmiştir. Benzer şekilde şiddeti içselleştirme de bu çocuklarda ortak görülen tavırlar olarak belirtilmiştir. Bu nedenle de eğitimde fiziksel şiddetin kullanılmasının bu çocuklar ve hatta bu çocukların velileri tarafından özellikle yerel öğretmenlere telkin edildiği öğretmenler tarafından sık sık dile getirilmiştir.

Suriyeli öğretmenler ilk zamanlara göre öğrencilerin problemleri tavrı ve davranışlarının azaldığını, resimlerinde daha az şiddet ve savaş temsil eden çizimlerin yer aldığını ifade etmişlerdir. Nizip çadır kentinde görüşme yapılan Suriyeli rehberlik öğretmeni çocukların normalleştiğini belirtmiş ve eklemiştir:

Öğrenciler iyileşmeye başladı. Eskisi gibi ağır travma yaşayan öğrenci yok. Resimlerde de eskisi gibi silah ve kan göremiyorsunuz. Günlük hayatta gördükleri şeyler tamamen değişti artık. Bir de şimdi ilkököl döneminde olan çocukların çoğu savaş hatırlamıyorlar zaten.

Öğretmenler zaman zaman sınıf mevcutlarının fazla olması ya da gün içerisinde eğitim-öğretim süreçlerinin çok yoğun geçmesinden dolayı travma yaşayan çocuklara gerektiği şekilde temas edemediklerini belirtmişlerdir. Burada bu tip çocuklarla nasıl iletişim kurulması gerektiği konusunda da kapsamlı bir eğitimden geçirilmedikleri, bu nedenle hata yapmaktan korktuklarını belirtmişlerdir. Görüşme yapılan devlet okulu yöneticileri Suriyeli öğrencilerin bulunduğu devlet okullarında iyi düzeyde Arapça bilen bir rehber öğretmenin bulundurulmasının bu teması kolaylaştıracağını belirtmişlerdir. Zira bu tür durumlarda kişinin ana dilinde destek alması çok daha etkili sonuçlar verebilmektedir. Bununla birlikte göç travmasını analiz ederken güçlü benlik algısı, güçlü ve esnek bir kültürel kimlik, etkili bağlanma stilleri, etkili başa çıkma stratejileri ve yeterli sosyal destek gibi bireysel karakteristikler göçmenler için koruyucu faktörler olarak iş görebilmektedir. Kültür şoku (akt. Mazzetti, 2008), sosyal statü kaybı (özellikle mültecilerde) ve dolayısıyla ortaya çıkan fakirlik (akt. Mazzetti, 2008) gibi değişkenler ise risk faktörü olabilmektedir. Göç travmasını yönetmede direncin iki ana faktörü vardır: bireysel karakteristikler ve göç planı. Etkili olan bir başka faktör de göç süreci boyunca aldıkları sosyal destektir (Mazzetti, 2008).

Sığınmacıların zorluklarla baş edebilmeleri, yaşadıkları ağır travmaların etkisinden kurtulabilmeleri ve sığındıkları toplumla uyum kurabilmeleri sosyal çevreleriyle aralarındaki destekleyici etkileşimle olasıdır (TTB, 2013). Saha çalışması yapılan beş

ilde bu tip etkileşimleri sağlayacak mekanizmaların STK'lar vasıtası ile sağlanmaya çalışıldığı ancak bu türden uygulamaların halen çok yaygın olmadığı gözlenmiştir. Örneğin yerel yönetimlerin süreçlere desteği bağlamında Sultanbeyli Belediyesi Mülteciler Derneği'nin Suriyeli çocuklarla yaptığı spor etkinlikleri ve tiyatro çalışmaları iyi bir uygulama örneği olmuştur.¹⁴ Yapılan çalışmalarda ailelerin özellikle de annelerin yer aldığı çalışmaların daha etkin sonuçlar doğurabileceği görüşme yapılan psikologlar tarafından dile getirilmiştir. Bu noktada ise Kızılay Toplum Merkezleri ve UNICEF'in daha önce belirtilen faaliyetleri büyük önem taşımaktadır. Zira uzmanlara göre annelerin güçlenmesi ve farkındalığının artırılarak sosyal uyum süreçlerinin hızlandırılması doğrudan çocukların dirençliliğini artırıcı bir unsur olacak ve yaşanan travmalarla baş etme konusunda destekleyici olacaktır.

Eylemler

- Çocuklarda görülen farklı travma çeşitlerine karşı çeşitli psikososyal stratejilerin geliştirilmesi
- Hastanelerde ve üniversitelerin psikoloji, sosyoloji ve psikiyatri bölümlerinde özelleşmiş göç ve travma birimlerinin kurulması
- Travması olan çocukların olmayan akranlarından ayrılmaması
- Travmatize olmuş çocukların –yerel ve Suriyeli akranlarının da dahil olduğu– spor ve sanat faaliyetleri ile rehabilite edilmesi
- Travmatize olmuş çocuklara okul dışı faaliyetler oluşturmak için STK'ların toplum merkezleriyle iş birliği yapılması

SURIYELİLERİN EĞİTİMİNDE SİVİL TOPLUMUN ROLÜ

Suriyelilerin eğitimi sürecinde GEM modelinin hayata geçirilmesine öncülük eden ve aynı zamanda Suriyeli öğretmenler için istihdam olanakları sağlayan STK'lar bu sürecin önemli bir bileşenidir. Ulusal ve uluslararası pek çok STK Türkiye'de okullara özellikle fiziksel imkan açısından destek olmaya devam etmektedir. UNICEF, Save the Children gibi uluslararası platformlara ek olarak Suriyelilerin kurduğu veya yönettiği STK'lar da mevcuttur. Ayrıca Türkiye Diyanet Vakfı'na bağlı olarak faaliyet gösteren KAGEM gibi kuruluşlar da sahada çalışmalarını yürütmektedir. Bu STK'lar okul binalarının eksikliklerini gidermenin yanı sıra öğrenciler ve öğretmenler için ders materyallerinin temini, öğrenci için servis hizmetinin fonlanması, okuldaki temizlik görevlilerinin ücretlerinin ödenmesi gibi hususlarda eğitim faaliyetlerine destek vermektedir.

14. "Sultanbeyli Belediyesi", Mülteciler Derneği, <http://multeciler.org.tr/tag/sultanbeyli-belediyesi>, (Erişim tarihi: 18 Ağustos 2017).

Görüşme yapılan illerin çoğunda dile getirildiği üzere son bir yıldır GEM'lerin idaresi STK'lar tarafından değil MEB tarafından yürütülmektedir. Geçici bir eğitim sürecinde çözüm olarak planlanan GEM'lerde Suriye menşeliler de dahil olmak üzere farklı STK'ların eğitim ve öğretime katkı yapmasına olanak verilmiştir. Ancak Suriyeli öğrencilerin Türkiye'deki eğitim sistemine uyumu dikkate alınarak STK'ların görev ve sorumluluğu azaltılmıştır. Dolayısıyla görüşme gerçekleştirilen illerde pek çok görüşmeci tarafından vurgulandığı gibi STK'lar ve MEB arasında iş birliği açısından gerilim yaşanmaktadır. STK'ların eğitime maddi destek olarak katkı sunması beklenirken bazı STK'lar eğitim modelini, içeriğini ve süresini değiştirmek ve kendi istedikleri programı uygulama konusunda ısrarcı olmuşlardır. Bu durum Şanlıurfa'da bir MEB yetkilisi tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

STK'lar bu GEM'lerle kazandıkları hareket alanının ellerinden kayıp gitmesine haliyle tepki gösteriyorlar ve onların tepki göstermesi de devletin haklı olduğunu gösteriyor ama bu okullar kapatılmıyor ki sadece entegre ediliyor ve esas meselemiz bu çocukları eğitmek. Bunu kantini olan, bahçesi olan imkanları daha iyi okullarda yapmak mı evladır GEM'lerde mi? (...) Biz bizimle iş birliği yapmak isteyen STK'ların önce programlarını inceliyoruz, bakıyoruz. Eğer okullarımıza maddi bir katkı sunmayacaksa, ders saatini aksatacaksa, uyum ve entegrasyonu desteklemeyecek bir şeyse bunları zaten bu STK'ları okullarımıza dahil etmiyoruz. Bu şartları taşıyan da bir STK yok.

İstanbul'da bir GEM'in yerel koordinatörü de “öğretmenleri MEB'in belirlemeye başlamasıyla STK'ların okuldan elini ayağını çektiği”ni belirtmiştir. Bu durumda “kendisinin bir yerlerden kaynak bulmaya çalıştığı ve STK'larla yeniden görüştüğü”nü ve STK'ların “biz bıraktık” demelerine rağmen kendilerine bu şekilde destek vermeye devam ettiklerini ifade etmiştir. Bu hususta Hatay'da yerel bir lise öğretmeni de fikir beyan etmiş ve “bazı (uluslararası) STK'larda aşırı güvenlik tedbirleri olduğu ve bunun sebebini anlayamadıkları”nı, bu STK'ların “her türlü desteği vereceklerini vaat ettiklerini ancak bununla birlikte okul içi eğitimlerinde ve ders dışı-okul dışı faaliyetlerinde de yer almak istedikleri”ni belirtmiştir. Buna rağmen bu STK'ların “MEB ile iş birliğine yanaşmadıkları”nı da dile getirmiştir. Gaziantep'te bir il milli eğitim sorumlusu ise zaten “GEM'lerin STK'lara pek bırakılmadığı”nı ifade etmiştir. Bu durum Gaziantep'te görüşme yapılan okullarca da doğrulanmıştır. Son olarak Ankara'da görüşme yapılan bir Türkçe öğretmeni de “STK'lardan destek alamadıkları”nı doğrulamıştır. STK'ların genel eğilimi Suriyeli çocukların eğitim sürecine doğrudan müdahil olma şeklindedir. Ülkede ikili bir eğitim sisteminin varlığı kabul edilemeyeceği gibi eğitimde asıl aktör MEB'dir. STK'ların eğitim sürecinde bir aktör olması ancak MEB'in belirlediği kriterler çerçevesinde mümkündür.

Öte yandan görüşmeler sırasında STK'ların Türkiye genelinde kendi binalarında Kur'an ve Türkçe dersleri gibi faaliyetlerine devam ettikleri de ortaya çıkmıştır. Suriyeli öğrencilerin bu yönden destekleniyor olması genel olarak çocukların "Kur'an dili olan Arapça"yı unutacak olması kaygısını hafifletmesi açısından önem taşımaktadır. Görüşme gerçekleştirilen pek çok ilde çocukların bir kısmının özellikle "Ramazan aylarını camide Kur'an okuyarak geçirdikleri", bir kısmının ise okul saatleri dışında Suriyeliler tarafından açılan hafızlık, Kur'an ve Arapça derslerine devam ettiği hem öğrenciler hem de diğer görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir. Ancak Şanlıurfa'da bir okul müdürü tarafından belirtilen, "Suriyeli öğrencilerin gittikleri bu kursların pek çoğu Vahhabi anlayışa sahip kişiler tarafından yönetiliyor" ve "Bu durum ilerisi için risk oluşturabilir" ifadesi dikkate değerdir.

Dile getirilen bir başka mesele STK'lardan beklenen eğitime finansal desteğin bütçe kısıtlılığından dolayı istenilen düzeyde gerçekleşmemesidir. Suriyeli öğrencilerin mesleki eğitiminin yanı sıra yetişkinler açısından da önerilen çözüm meslek örgütlerinin eğitim sürecine destek sağlamasıdır. Şanlıurfa'da bir STK temsilcisine göre bu iş birliği hem eğitim hem de Suriyelilerin istihdamı açısından entegrasyonu kolaylaştıracaktır.

Sahadaki STK'lar ayrıca Suriyeli çocuklara sağlanan rehberlik hizmetinin yeterli olmadığını, bu durumun ise travma yaşayan çocukların okul hayatına kazandırılması ve devamlılığıyla ilgili sıkıntılar doğurabileceğini belirtmişlerdir. Bu noktada görüşme gerçekleştirilen bir STK temsilcisi "Suriyeli öğrenciler için sosyal hizmet merkezlerinin aktive edilmesi"nin hem çocukların okul dışında geçirdiği zamanın denetlenebilmesi açısından faydalı olacağı hem de bu merkezlerde rehberlik hizmeti sunulabileceği önerisini getirmiştir. Halihazırda okula verilmekte olan rehberlik hizmetlerinin kalitesinin giderek artması, ihtiyaç ve beklentilere göre cevap verebilecek duruma getirilmesi çabası Suriyeliler konusunda diğer ülkelerin davranış ve tutumu dikkate alındığında pozitif olarak ayrışmaktadır. Ancak Suriyeli öğrencilerin yalnızca okul içinde değil okul dışında da rehberlik hizmetine ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

STK görüşmelerinde dile getirilen bir başka husus Suriyelilerin Türkçe öğrenim süreçlerinin istenen hızda ilerlememesidir. Öğrencilerin okulda bir şekilde dili öğrendiği ancak yetişkin ve/veya okula devam etmeyen Suriyelilerin bu noktada eksik kaldığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda özellikle yetişkin Suriyeliler için Türkçe öğrenmeleri, okul çağındaki çocukların ise okula devam ediyor olması karşılığında bu kişilere nakit transferi yapılması bir STK yetkilisi tarafından önerilmiştir. Özellikle Kızılay gibi kuruluşların bu noktada öncü olabileceği dile getirilmiştir.

STK'ların Türkçe öğretimi konusunda ise herhangi bir sorumluluk alma isteğinde bulunmadıkları gözlemlenmiştir. Suriyeli öğrencilerin sosyal yaşama katılımında ve Türkiye'deki eğitim sistemine uyumunda temel mesele olan dil öğretiminde STK'ların sürece daha aktif bir şekilde katılması için dil öğretiminin dil kursu şeklinden ziyade film, dizi, kitap ve görsel materyaller kullanılarak bir etkinliğe dönüşmesi sağlanabilir.

Eylemler

- STK akreditasyon sisteminin oluşturulması
- Düzenli aralıklarla toplantı gerçekleştiren bir STK koordinasyon mekanizması kurulması ve düzenli olarak hazırlanan saha temelli raporlarla politika yapıcılara geri bildirim verecek bir ortak karar organının oluşturulması
- STK'ların Suriyeliler için gerçekleştirdiği faaliyetleri izleyen ve etkilerini inceleyen bir mekanizma oluşturulması

ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİME KATILIMI

Türkiye'de engelli öğrencilerin eğitimi konusunda 2011 yılında önemli bir adım atılarak özel eğitim merkezleri kurulmuştur (MEB, 2011). Buna göre MEB tarafından finanse edilen bu kurumlar özel inisiyatifler tarafından yönetilmektedir. Benzer bir uygulama engelli Suriyeli öğrenciler için de tasarlanabilir. Saha araştırmasında görüşme yapılan bir rehberlik araştırma merkezi yöneticisi Suriyeliler arasında çok fazla engelli çocuk ve gencin bulunduğunu, bu konuda fiziksel engelli çocuklarla başlanarak özel eğitim merkezlerinde Suriyeli çocuklar için de kontenjan belirlenebileceğini belirtmiştir. Yerel engelli öğrencilerin aldığı özel eğitim merkezi desteğinin Suriyeli öğrenciler için de kullanılabilir olması gerekmektedir.

Engelli öğrencilere özel sınıf konusu sadece GBM'ler içerisinde yaygın bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Ancak bu özel eğitim sınıflarında engellilik düzeylerine göre iyi bir sınıflandırma yapılmadığı gözlenmiştir. Özellikle ileri düzey zihinsel engeli bulunan çocuklar ile hiçbir zihinsel engeli olmayıp sadece fiziksel engeli bulunan çocukların bir arada eğitim aldığı görülmüştür. Nizip çadır kentinde bulunan GEM'de açılan özel eğitim sınıfı ziyaret edilmiş, görme engelli öğrencilerle ileri düzey otistik öğrencilerin bir arada eğitim aldıkları görülmüştür. Oysa görme engelli çocukların öğrenmede güçlük yaşayacakları zihinsel bir sorunu yoktur. Sadece farklı materyallerle eğitim almaları gerekmektedir.

GBM'lerde bu grupların derslerine özel eğitim uzmanları yerine bu konuda herhangi bir uzmanlığı olmayan sınıf ve Türkçe öğretmenleri girmektedir. Gaziantep'te

görüülen bir Türkçe öğretmeni bu sınıflarda derse girmelerinin beklendiğini şöyle belirtmiştir:

Bizim özel eğitim sınıflarına da girmemiz isteniyor okul yöneticileri tarafından. Bura-ya gelirken özel eğitim öğrencileri ile ilgileceğimiz konusunda bir bilgi verilmediği gibi bu konuda bir eğitim de almadık. Fiziksel engelli çocuklarla bir şekilde eğitim yapabiliyoruz ama zihinsel engellilere sadece bakıcılık yapıyoruz diyebilirim. Onların eğitimi ile ilgili özel bir eğitimden geçmek şart.

Hatay'da yapılan bir diğer görüşmede GEM yöneticisi çocukların iyi bir eğitim almasını bile okula gelmelerinin olumlu olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

Evet özel eğitim sınıflarımızda eğitimlerin çok etkili olduğunu söyleyemeyiz ama burada eğitimcilerin gözetiminde olmaları bile bence önemli. Pek çoğu gün içinde anne ve babaları çalıştıkları ve kardeşleri okula gittiği için evde yalnız kalıyorlardı. Biz engelli çocukları sabahtan evlerinden alıyoruz, okula getiriyoruz. Okul ortamında olmaları her şeye rağmen çok önemli.

Okula gelemeyecek düzeyde ağır engellilik durumu olan çocuk ve gençlere yönelik evde bakım ve eğitim hizmetlerinin de sağlanması gerekmektedir.

Eylemler

- GBM'ler içinde ve dışında yaşayan engelli Suriyeli çocukların yaş, eğitim ihtiyaçları ve engel türlerine göre belirlenmesi
- Engelli çocukların eğitimi için özel eğitim öğretmenlerinin istihdam edilmesi
- GEM'ler ve devlet okullarında daha fazla özel eğitim sınıflarının oluşturulması
- RAM'lar ve özel eğitim merkezlerinin özellikle Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı 23 ilde altyapısal ve insan kaynağı kapasitesi açısından geliştirilmesi

SURIYELİ ÇOCUKLARIN GELECEK PLANLARI

Görüşme gerçekleştirilen illerde Suriyeli öğrencilere yönelik Türkiye'de yaşama konusunda ne düşündükleri, yerel öğrencilerle birlikte yerel öğretmenlerden ders alma hususunun onlara nasıl hissettirdiği, eğitimlerine devam edip etmeyecekleri gibi sorular yöneltilmiştir. Çalışmanın temel amacı Suriyeli çocukların Türkiye'deki eğitim sürecine dair genel görüşlerinin elde edilerek ülkede kalacakları zaman dahilinde eğitim konusunda hak mahrumiyeti yaşamamaları için alınacak önlemlerin belirlenmesidir. Bu nedenle Suriyeli çocukların gelecek beklentisi aynı zamanda bu çocukların hem mevcut durumdaki eğitimden memnuniyetlerini hem de Türkiye algısını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Görüşme yapılan illerde Suriyeli öğrencilere "Suriye'nin tekrar yaşanabilir hale gelmesi durumunda Türkiye'de yaşamaya devam etme istekleri" sorulmuştur. Suriyeli

öğrencilerin pek çoğu bu durumda “Türkiye’deki eğitimi daha kaliteli buldukları” ve “eğitimlerini burada tamamladıktan sonra” Suriye’ye geri dönmek isteyeceklerini ifade etmiştir. Bu hem Suriye’deki mevcut durumun belirsizliğini koruması hem de Türkiye’de Suriyeli öğrencilerin yerleşik bir hayata geçmesinden kaynaklanmaktadır. İstanbul’da yapılan görüşmelerde öğrencilere yerel öğretmenlerin kendilerine nasıl davrandıkları sorulduğunda öğrencilerin isim vererek bazı öğretmenlere duydukları sevgiyi belirttikleri görülmüştür. Öğretmenlerin, öğrencilerin eğitim başarısı, okul devamlılığı ve okul aidiyeti gibi konularda belirleyici aktör olması öğretmenlere yönelik ayrı bir program veya düzenleme gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Şanlıurfa’daki görüşmede bir kız öğrenci kendisine geleceğiyle ilgili soru yöneltildiğinde “Suriye’ye dönmeyi çok istediğini, Suriye’den çıktıktan sonra her yerin kendisi için aynı olduğunu” ifade etmiştir. Geleceğe dair Suriye’ye dönme isteği görüşmelerin çoğunda bir bulgu iken Suriye’ye dönüşün gerçekleşmesinin zaman alacağı da yine ortak bir görüşü temsil etmektedir. Türkiye’de yaşamayı sevindiklerini, bu ülkede mutlu olduklarını ifade ederken memnuniyetin kaynağını öğretmenler ve yaşadıkları yerlerde kendilerine iyi davranan komşular oluşturmaktadır. Öte yandan görüşmelerde görece daha az sayıda da olsa Türkiye’de hayatlarına devam etmek istediklerini belirten öğrenciler olduğu da gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Gaziantep’te görüşme yapılan bir grup öğrenci “Türkiye’de yaşamaktan mutlu oldukları”, “geri dönmek gibi bir isteklerinin olmadığı” ve “anne-babalarının Türkiye’de vatandaşlık beklediği” ni ifade etmişlerdir. Sürecin ilerleyişi dikkate alındığında Suriye’ye dönme isteğinin de mevcut durumda yalnızca bir istek olduğu, gerçeklik ve mevcut durumdaki şartlar dikkate alındığında Suriyeli öğrencilerin Türkiye’de kalma sürelerinin daha da uzayacağı anlaşılmakta hatta kalıcı olma ihtimalleri giderek artmaktadır. Bu durum yalnızca bir zorunluluk olarak değil aynı zamanda Türkiye’deki eğitim sisteminde uyum sağlama yolunda ilerlemeler kaydedildiğini de göstermektedir.

Yine Şanlıurfa’da ortaokul çağındaki Suriyeli öğrencilerle bir GEM’de gerçekleştirilen görüşmede kız öğrencilerden bir tanesi “Türkiye’de eğitimini sürdürmeyi istediği” ni, özellikle de bir “Suriyeli üniversitesi açılırsa burada eğitim almaktan daha memnun olacağı ve bu okula gideceği” ni belirtmiştir. Suriyeli üniversitesi konusunun asıl gerekçesini ise yine dil sorunu oluşturmaktadır. Haftalık 15 saat Türkçe eğitiminin tüm okullarda ortak ve zorunlu bir ders olmasına rağmen GBM içi ve dışındaki GEM’lerde kurumun yapılanma şekline bağlı olarak Türkçe pratik yapma olası-
lıkları devlet okuluna göre daha düşüktür. Dolayısıyla GEM’lerden mezun olduktan sonra dil sorunu yaşamayacakları bir üniversite olarak Suriyeli üniversitesi önerisi dile getirilmektedir.

Suriyeli öğrencilerin GEM sonrasında nasıl bir eğitim almak istediklerine dair görüşleri sorulduğunda ise kültürel özelliklerin tercihlerini yönlendirdiği görülmektedir. Görüşme yapılan illerde genel olarak ortaokuldaki Suriyeli öğrencilerin imam hatip liselerine yönlendirilmesinin hem bu öğrencilerin ve ailelerinin karma olmayan eğitim taleplerini karşılayacağı hem de ana dillerinin Arapça olması sebebiyle Suriyeli öğrenciler için eğitim sürecini daha kolaylaştıracağı ifade edilmiştir. İstanbul'da bir koordinatör öğrencilerin taleplerinin de bu yönde olduğunu ifade etmiştir. Ancak imam hatip liselerinde yapılan görüşmelerde bu okullarda da farklı çatışma noktaları olduğu ifade edilmiştir.

Gaziantep'te Suriyeli öğrencilerle gerçekleştirilen bir görüşmede öğrenciler "imam hatip müfredatını hafif buldukları" ve "Arapça öğretmenin Arapçasının kendileri için yeterli gelmediği" gibi hususlardan dolayı sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu anlamda öğretmenlerin niteliğinin sorgulanmasının Suriyeli öğrenciler ve yerel öğretmenlerin ilişkilerinin gerilmesine de sebep olduğu hususu görüşmelerde pek çok kişi tarafından belirtilmiştir. Pozitif bilim dersleri olan matematik, fizik, kimya derslerinde öğretmenlerin yeterliği sorgulanmazken imam hatip müfredatında yer alan meslek derslerinin öğretmenlerinin niteliği Suriyeli öğrencilerin Arapça hakimiyetinden dolayı sorgulanmaktadır. Bu durum yine öğrencilerin buldukları eğitim kademesine göre farklılık göstermektedir. İlkokul ve ortaokul düzeyinde yapılan görüşmelerde öğretmenlerin niteliği ve becerisi konusunda ciddi bir eleştiri söz konusu değilken lise düzeyinde eleştirilerin şiddeti artmaktadır.

Hatay'da bir GBM müdürü ise pek çok kız çocuğunun "evlendikleri için okulu bıraktıkları" nı ifade etmiştir. Yine Hatay'da GBM dışında bir GEM'de Suriyeli öğrencilerle gerçekleştirilen görüşmede Suriyeli kız öğrenciler okul devamlılığı meselesiyle ilgili olarak "okulda kendilerine gelecek görmedikleri ve bu sebeple evlenmeyi düşündükleri" ni belirtmişlerdir. Şanlıurfa'da da okullarda görüşme yapılan benzer şekilde pek çok öğrenci kendilerinden yaşça büyük kardeşlerinin "evlendiği" veya "çalıştığı" nı belirtmişlerdir. Bu durum Suriyelilerin evliliğe bakış açılarıyla da doğrudan ilgilidir. Türkiye'de yasak olan 18 yaş altı evlilik Suriyeliler için normal kabul edilmektedir. Türkiye'deki eğitim sistemine dahil olma, eğitim alma ve eğitim sürecini devam ettirebilme meşakkatli ve maddi-manevi bir maliyet gerektirdiğinden evlilik, yaşamlarını devam ettirebilmek ve yeni bir yaşam kurmak için cazip bir seçenek olarak görülmektedir. Yapılan görüşmelerde Suriyeli öğrencilerin büyük kardeşlerinin kimlerle evlendiği sorusu yöneltildiğinde evliliklerin kendi içlerinde, tanıdıkları arasında yapıldıkları ifade edilmiştir. Bu durum Suriyelilerin yeni bir yaşama başlama konusunda evlilik seçeneğini Suriye-

lilere yönelttiği ve kendi aralarında evlilik kurumuyla birlikte bir direnç oluşturdıklarını ortaya koymaktadır.

Suriyeli öğrencilerin gelecek beklentileriyle ilgili olarak görüşmelerde vurgulanan bir başka husus GEM'lerdeki öğrencilerin devlet okullarına aktarılması konusunda öğrencilerin fikirleridir. Görüşme yapılan öğrencilerin pek çoğu devlet okuluna devam edecek olmaya "karşı olduğu" ve "bunun için zamana ihtiyaçları olduğu"nu belirtmişlerdir. Görüşmelerde pek çok öğrenci GEM'lerin dönüştürülecek olmasının kendilerini endişelendirdiğini çünkü "yerel öğrencilerin onları kabul etmeyeceği"ni düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu durumun aşılması için ev sahibi öğrenciler ile Suriyeli öğrencilerin birlikte çalışabileceği daha fazla platform ve aktiviteye ihtiyaç söz konusudur.

ÖĞRENCİLERİN TÜKETİM VE BESLENME ALIŞKANLIKLARI

Eğitim süreçlerinde öğrencilerin dengeli beslenmesi ve düzenli uyuması başarısını doğrudan etkileyen unsurlardır. Bu çalışmada Suriyelilerin genellikle ekonomik düzeylerinin düşük olmasından dolayı öğrencilerde dengeli beslenme, düzenli uyku ve dolayısıyla da fiziksel ve zihinsel gelişimlerinin yerel akranlarına göre daha geriden geldiği ön kabulü ile saha araştırmasına çıkmıştır. Sahada yapılan görüşme ve gözlemler bu ön kabulü teyit eder nitelikte olmuştur. Her ne kadar okula düzenli beslenme getirme alışkanlıkları olsa da taşıdıkları gıda maddelerinin besin değerinin yüksek gıdalar olmadığı, daha çok kendi fırınlarında yapılan lavaş tipi bir ekmeği tükettikleri, bunun dışında meyve, sebze gibi vitamini yüksek besinleri tüketmedikleri öğretmenleri tarafından belirtilmiştir. Devlet okullarında yerel öğrenciler için her gün dağıtımı yapılan süt ve kuru üzüm Suriyeli öğrencilere de dağıtılmaktadır ve öğrencilerin her ikisini de tükettikleri gözlenmiştir. Aynı uygulamanın GEM'lerde de yaygınlaştırılması olumlu sonuçlar doğurabilir. Benzer şekilde uyku konusunda özellikle küçük sınıflarda çocukların uykusuz derse geldikleri ve sıklıkla ders esnasında uykuya daldıkları belirtilmiştir. Öğretmenlere göre genellikle yaşanan evin çok küçük olması ve bu evi kalabalık aile üyeleri ile paylaşıyor olması çocukların düzenli bir uyku ve yatak alışkanlıklarının oluşmasını engellemektedir. Buna bir de Suriyelilerin kültürel olarak uykuya geçiş saatlerinin özellikle bahar ve yaz aylarında geç olması eklendiğinde durum çocuklar için daha dezavantajlı bir hale bürünmektedir. Uyku ve beslenme hususunda ailelerin daha fazla bilgilendirilme ve yönlendirilmeye ihtiyacı olduğu açıktır. Bu konuda hem devlet okulları hem de GEM'lerde anne ve babalar için bilgilendirici broşürlerin hazırlanması ve bu konuda bilhassa anneler ile görüşülmesi önemlidir.

Beslenme alışkanlıklarında öğretmenlerin vurgu yaptıkları bir diğer önemli husus öğrencilerin tüketim alışkanlıkları ile ilgili olmuştur. Özellikle İstanbul ve Ankara'da görüşülen okullarda öğretmenler, öğrencilerinin yoğun bir kantin alışkanlığının olduğunu belirtmiştir. Hatta Suriyeli öğrencilerin kantin alışkanlıklarının yerel öğrencilerden daha fazla olduğu gözlenmiştir. Öğretmenlere göre öğrencileri kantinden en çok cips ve kola satın almaktadır. Öğrenci görüşmelerinde çocuklara bu husus da sorulmuş ve öğretmenlerini teyit edici yanıtlar alınmıştır. Öğrenciler paraları varsa annelerinin çantalarına koyduğu ekmeği tüketmektense cips almak istediklerini belirtmişlerdir. İstanbul'da görüşme yapılan bir öğretmen durumu şöyle anlatmıştır:

İlginç bir şekilde maddi durumlarının kötü olduğunu bildiğimiz ailelerin çocuklarında kantin alışkanlıkları çok yoğun. Yerel çocuklara göre kantini daha çok Suriyeli çocukların kullandıklarını görüyoruz. Aldıkları da abur cubur. Hemen her teneffüs ellerinde kola görebilirsiniz mesela. İlginç olan suyu tuvalet musluğundan içiyor, satın almıyor kantinden, onun yerine kola alıyor.

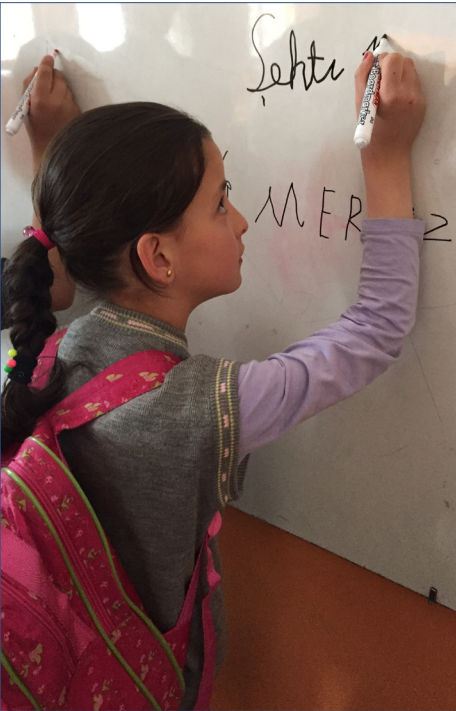
Çocuklarının bu manada tüketim alışkanlıklarının sorunlu olduğu kabul edilmekle birlikte kantinlerde bu tip ürünlerin satışı ile ilgili MEB'in sınırlamalar getirmesine rağmen uygulamada bunun yeterince etkin sürdürülmediği gözlenmiştir. Bu konuda il MEM'ler vasıtası ile okul kantinlerine bir denetleme yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte beslenme ve tüketim alışkanlıkları konusunda bir tür gıda okuryazarlığı eğitimi almaları gerektiği farklı paydaşlar tarafından dile getirilmiştir. Bu konuda yerel akranlarına yönlendirmeler yaparak Suriyeli arkadaşlarının bu tip tüketim alışkanlıklarını engellemek için yerel öğrencilerle de çalışılabileceği öğretmenler tarafından dile getirilmiştir.

Eylemler

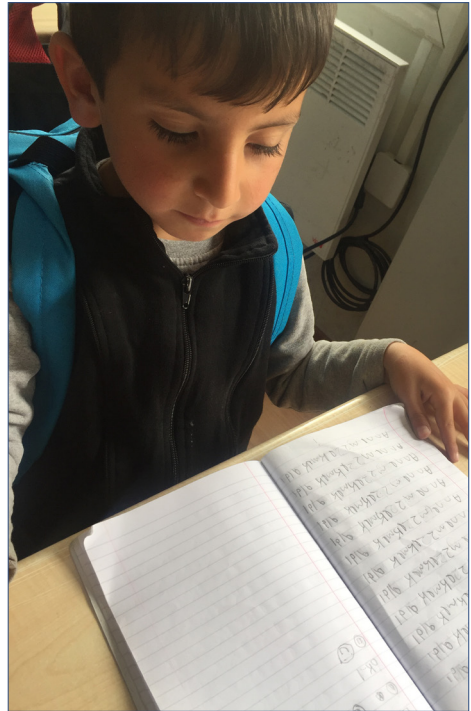
- Dezavantajlı okullara ücretsiz yemek sağlanması
- Çocukların beslenme alışkanlıklarını olumsuz etkileyen her türlü hazır yiyecek ve içeceğin okul kantinlerinde yasaklanması
- Okullara ücretsiz içme suyu tedarik edilmesi
- Sağlıklı beslenme için özellikle annelerde farkındalık oluşturulması
- Gıda okuryazarlığıyla ilgili bilgilendirici broşürler hazırlanıp dağıtılması

Ankara Önder Mahallesi'nde bir devlet okulu.

Ankara İvedik'te bir devlet okulu.

Gaziantep Nizip geçici barınma merkezindeki GEM'de birinci sınıf öğrencisi.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma raporu Türkiye'deki Suriyelilerin eğitimi ile ilgili farklı sorulara cevap bulmayı amaçlamaktadır. Şu anda okul çağındaki çocukların yüzde 59'u eğitimlerine devam etmekteyken yüzde 41'i halen okul dışıdır. Bu bakımdan en önemli soru Türkiye'de bir mülteci olarak okul dışı kalmanın arkasındaki sebepler ile muhakkak ilişkilidir. Türkiye'deki beş ilde (Ankara, İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa) gerçekleştirilen saha çalışmasına göre beş sebep öne çıkmıştır: tek ebeveynlilik, yüksek hareketlilik, bilgilendirme ve yönlendirme eksikliği, ekonomik nedenler, kültürel nedenler. Rapor Suriyeli çocukları geride bırakan bu sebepler için politika önerileri sunmaktadır.

Rapor aynı zamanda Suriyeli mültecilerin Türkiye'nin eğitim sistemine entegrasyonuna yönelik ana engeller üzerinde de durmaktadır. Dil engeli bahsi geçen engellerin başında gelmektedir ve bu engel kaldırılmadan eğitimde uyumun gerçekleşmeyeceği konusunda genel bir kanaat vardır. Bu, Suriye gençliğinin Türkçeyi öğrenirken kendi ana dillerini koruyabilmeleri ve bununla gelen kültürel değerlerine tutunmalarını sağlayacak uygun bir mekanizma tasarlanmasının önemini vurgulamaktadır.

Raporda devlet okullarında Suriyeliler için sunulan öğretim programlarının özel olarak tasarlanması ve kademelendirilmesi gerektiği de belirtilmektedir. Bu zamana kadar yapılan planlamaların çoğu kısa vadeli olmuştur. Uzun vadeli projeler uygulanmak üzeredir ve bunun etkili ve verimli sonuçlarla neticelenmesi için dikkatli ve detaylı bir planlama gerekmektedir. Hem yerel halk hem de mültecilerin kabul edebileceği, mültecilerin eğitiminde hiçbir boşluk bırakmayacak uygun bir sosyal entegrasyonun sağlanması en önemli meseledir.

Her ne kadar GEM'ler Suriyelilere eğitim vermede etkili olsa ve 2011'de yer alan ilk girişimler arasında yer alsa da Suriyelilerin Türkiye'ye uyumu ve sosyalleşmelerinde sürdürülebilir bir model sağlayamadıkları görülmektedir. Buna ek olarak yapılan saha çalışması Suriyeli veli ve öğretmenlerin Türkçe öğrenmeleri halinde uzun dönemde Türkiye'de kalmayı düşündüklerini göstermiştir. Bu durum Suriyelilerin gerektirdiği ekstra dikkat ve ihtiyaçlar göz önüne alındığında Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki devlet okulu sistemine entegrasyonunun önemi ve gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Raporun ana hedefi, Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin mevcut durumunun iyileştirilmesine yardımcı olacak politika önerileri geliştirmek ve Suriyeli öğrencilerin yüzde 41'nin okullaşamama sebeplerini tespit ederek analiz etmektir. Bu amaçla saha çalışmasının yapıldığı illerde 300'den fazla kişi ile görüşülmüştür.

Dikkate alınması gereken konulardan birisi GEM'lerde çalışan Suriyeli öğretmenleri bekleyen gelecektir. Devlet okullarına tamamen geçiş olduğu takdirde Suriyeli öğretmenlerin devlet okullarında çalışma fırsatlarının olması gerekmektedir. Mevcut durum göz önüne alındığında atanmayı bekleyen çok sayıda yerel öğretmen varken bunun gerçekleşmesi zordur. Bu durumda kaynakların nasıl paylaşılacağını gösteren tamamen şeffaf ve iyi hazırlanmış bir bütçe tasarlanmalıdır. Bu şekilde Suriyeli çocukların eğitim sürecini kolaylaştırmak için acil olarak gereken uluslararası kaynaklar canlandırılacak ve her çocuğun düzgün ve elverişli bir çevrede eğitim alma fırsatı kesinleştirilecektir.

Hükümet ve STK'lar tarafından başlatılan girişimler Suriyeli çocukların yüzde 59'unun bir şekilde okullaşmasını sağlamıştır. Diğer yüzde 41'in neden henüz okula kaydedilemeyişinin birçok sebebi bulunmaktadır. Bunlar arasında tesis ve yönlendirme eksikliği, kültürel nedenler, tek ebeveynlik ve çocuk işçiliği yer almaktadır. Her bir sebep ve durumla uygun şekilde mücadele etmek ve Suriyeli çocukların eğitiminde bir yük oluşturmayacağını garantileyen, dikkatli bir planlamaya da ihtiyaç duyan özel yaklaşımlar gerekmektedir.

Suriyelilerin Türkiye'nin sosyal yaşamının her yönüne uyum sağlaması için sunulan öneriler doğrultusunda bu süreci cesaretlendirecek elverişli ortamların oluşturulması da elzemdir. Bunu başarmak için yerel öğrencilerin Suriyelilere olan hoşgörülerini artıracak, Suriyelilerin ve yerel halkın okulda birbirine karşı hoşgörülü olduğu bir ortam oluşturacak uyum programlarının yanında birtakım finansal destek mekanizmaları yoluyla devlet okullarına uygun altyapı ve tesislerin de sağlanması gerekmektedir. Ancak bu gerçekleştiğinde entegrasyon başarılı olabilir ve Suriyeliler Türkiye'deki devlet okullarına kaydolup uyum sağlamak için daha istekli olur.

ÖNERİLER						
Milli Eğitim Bakanlığı	Diğer Kamu Kurumları	İl Millî Eğitim Müdürlükleri	Yerel Yönetimler	Üniversiteler	Sivil Toplum Kuruluşları	Uluslararası Kuruluşlar
Suriyelilerin akademik durumlarının izlenebileceği bir izleme programının tasarlanması	GBM merkezli göçmen politikalarından GBM dışına odaklanması	Her il özelinde eylem planlarının hazırlanması	Kent konseylerinde göçmenlere yer verilmesi	Göç araştırmaları kürsülerinin kurulması	İnsani yardımların ailelerin çocuklarını okula göndermesi şartıyla yapılması	Devlet okullarına yönelik mali destek mekanizmalarının oluşturulması
Yazın Suriyeli öğrencilere yapılması planlanan telafi programlarında yerli öğrencilerin de yer alması	Yoğun Suriyeli göçü alan İstanbul için özel göçmen politikalarının belirlenmesi	Türkmen öğrencilerin doğrudan devlet okullarına yönlendirilmesi	Okullaşamayan çocukların tespitinin yapılması	Göç alanında yapılacak lisansüstü çalışmaların ve projelerin desteklenmesi	Okullara eğitim teknolojileri desteği sunulması	Engelli çocukların eğitimine yönelik mali desteklerin planlanması
Refakatsiz çocuklara yönelik özel politikalar yapılması	Suriyeliyle yerli halkın ortak kullanım alanlarının artırılması	Okul yöneticilerine özel mali ve hukuksal süreçlerin yönetimi ile ilgili yönetici eğitimlerinin verilmesi	Hanelerdeki engelli çocuk ve genç sayısının tespit edilmesi ve haritalandırılması	Eğitim fakülteleri, psikoloji ve sosyoloji bölümlerinde psikososyal yönüyle göçmenlik derslerinin verilmesi	Eğitimin içeriğinden ziyade öğretmenleri destekleyici faaliyetlerin gerçekleştirilmesi	Okul altyapı yatırımlarına daha fazla destek sunulması
Özel okullara zorunlu göçmen öğrenci kontenjanı açılması	Ev sahibi aile (host family) uygulamasıyla yazın Türkçe öğreniminin desteklenmesi	Yerli öğretmenlere temel düzeyde Arapça eğitim verilmesi	Belediyelerin okullara içme suyu takviyesi yapması			
Hazırlık sınıfı uygulaması	Gençlik ve Spor Bakanlığı gençlik kamplarına Suriyeli öğrencilerin alınması	Suriyelilerin bulunduğu okullarda eğitim gören yerli öğrencilere de uyum programı yapılması				
Devlet okullarında Suriyeli rehber öğretmenlerin görevlendirilmesi	Yetim çocuklara burs ve eğitim desteği sağlanması	Her okul için ihtiyaç analizi yapılması				
STK'larla ilgili bir akreditasyon sisteminin geliştirilmesi	Suriyelilerin yoğun yaşadığı bölgelerde aile sağlık merkezleri ve hastanelerde Arapça tercüman sayısının artırılması					
Engelli öğrencilerin eğitimi için özel eğitim öğretmenlerinin görevlendirilmesi						

KAYNAKÇA

- Akyol, H. (2001), *Türkçe İlk Okuma Yazma Öğretimi*, Ankara: Pegem Yayınları.
- Büyükkız, K. K. ve Çangal, Ö. (2016), “Suriyeli Misafir Öğrencilere Türkçe Öğretimi Projesi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 3, 1414-1430.
- Coşkun, İ. ve Emin, M. (2016). *Suriyelerin Eğitiminde Yol Haritası: Fırsatlar ve Zorluklar*. SETA Rapor: Ankara.
- Ekinci, M. U. (2016), *Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyaloğu*, Ankara: SETA.
- Mazzetti, M. (2008), “Trauma and Migration: A Transactional Analytic Approach Toward Refugees and Torture Victims”, *Transactional Analysis Journal*, Cilt: 38, Sayı: 4, 285-302.
- MEB (2016), “Göç ve Acil Durum Daire Başkanlığının Kurulmasına İlişkin Yönetmelik”, http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_05/18020117_gocveacildurumegitimdb.pdf.
- MEB (2011), “Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği”, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27807_0.html.
- Schweitzer, R., Melville, F., Steel, Z. ve Lacherez, P. (2006), “Trauma, Post-Migration Living Difficulties, and Social Support as Predictors of Psychological Adjustment in Resettled Sudanese Refugees”, *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, Cilt: 40, Sayı: 2, 179-187.
- TTB (2013), “Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu”, Ankara: Türk Tabipler Birliği, <https://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacirpr.pdf>.
- Van der Zee, R. ve Van den Berg, M. (2016), “Syrian Refugees: Single Mothers’ Daily Fight for Survival”, <https://interactive.aljazeera.com/aje/2016/syrian-refugees-single-women-fight-survival/index.html>.

Theirworld

Theirworld çocuklara potansiyellerini gerçekleştirmeleri konusunda destek veren yenilikçi bir yardım kuruluşudur.

Theirworld araştırmalar, pilot projeler ve kampanyalar yoluyla Birleşik Krallık ve dünya genelinde çocuklara yardım etmek amacıyla ortaya konan yeni fikirleri şekillendirmek ve test etmek konularında öncü bir kurumdur.

SETA

SETA'nın amacı, ulusal, bölgesel ve uluslararası sorunlara yönelik çalışmalar yapmak ve bunları kamuoyuna ve karar alıcılara sunmaktır. SETA, siyaset, toplum ve medya, hukuk ve insan hakları, eğitim ve sosyal politikalar, dış politika, güvenlik, strateji, Avrupa çalışmaları, ekonomi ve enerji direktörlükleri bünyesinde bilgi üretmeyi ve üretilen bilimsel bilgiyi sorun çözücü formüller halinde sunmayı hedefler. Bu bağlamda SETA; Ankara, İstanbul, Washington D.C. ve Kahire'deki ofislerinde faaliyetlerine devam etmektedir.